

Thomas Hopko

Az orthodox istentisztelet

(Fordította: prof. Imrényi Tibor)

Thomas Hopkónak ez a munkája az Orthodox Hit c. sorozatának II. kötete. Ebben az átlagolvasó számára átfogó képet nyújt az orthodox templomépületről, a különböző ruhákról és szimbólumokról, a szentségekről, a napi istentiszteleti ciklusról, az egyházi év ünnepeiről, böjti periódusairól és végül magáról a Szent Liturgiáról.

(Idézetek a MEÖT kiadású Biblia szerint)

I. A templom épülete

A templom

Az Orthodox Egyház két évezredet átfogó története során kialakult a templomépítészet sajátos stílusa. Ezt a stílust leginkább az a törekvés jellemzi, hogy megjelenítse az ortodox kereszténység alapélményét: Isten velünk van.

Az a tény, hogy Krisztus, az Immánuel (melynek jelentése: "velünk az Isten") eljött, meghatározza az ortodox templomépület formáját. Isten az emberrel van Jézus Krisztusban, a Szent Lélek által. Isten lakhelye az emberben, az emberek között rejlik. "A Magasságos nem emberkéz alkotásaiban lakik" - idézi Szent István az ószövetségi prófétákat (Ap. Csel 7:48). Szent Pál pedig így tanít az emberről, mint Isten templomáról:

"A sarokkő pedig maga Jézus Krisztus, akiben az egész épület egybeilleszkedik, és szent templommá növekszik az Úrban, és öbenne ti is együtt épültök az Isten hajlékává a Lélek által." (Ef. 2, 21-22)

Ugyanezt erősíti meg Szent Péter: "Járuljatok öhozzá, mint élő kőhöz,... ti magatok is, mint élő kövek, épüljétek fel lelki házzá,...hogyan lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által." (1 Pét 2:4-5) "Mi az élő Isten temploma vagyunk" - olvassuk a 2. Korinthusi levélben (6:16). Az ortodox templomépítészeti ezt a hitet és alapélményt akarja közvetíteni.

Ez az építészet szemünkkel megtapasztalhatóvá teszi, hogy Isten az emberekkel van, bennük lakozik és bennük él Jézus Krisztus és a Szent Lélek által. Mindezt a kupola vagy a boltozatos mennyezet jeleníti meg, amely a keresztény templomnak, Isten Népe házának a koronája. Szemben a csúcsívekkel, amelyek Isten felé a magasba törnek, a kupola, illetve a tágas, mindent átölelő mennyezet azt a benyomást keltik, hogy Krisztus "egybefoglal mindenedet, azt is, ami a mennyben, azt is, ami a földön van" (Ef. 3:10), de azt is kifejezik, hogy Benne mindannyian "teljességre jutunk, az Isten mindent átfogó teljességéig." (Ef. 3:19)

Az ortodox templom belseje úgy van kialakítva, hogy a mindenség Istenben megvalósuló egységét sugározza. A templom nem azért épül, hogy az Utolsó Vacsora színhelyét ábrázolja, nem is azért, hogy olyan emberek találkozó helye legyen, kiknek élete kizárólag a földi lét korlátai között zajlik. A templom épületének mintája a Jelenések Könyvében ábrázolt Isteni Ország. Ebben előttünk áll az oltárasztal, Krisztus trónusa, melyen mint Isten Igéje az Evangéliumos Könyvben és mint Isten Baránya az Eucharisztikus Áldozatban Ő maga van jelen. Az asztal körül vannak az angyalok és a szentek, a Barány és az Ige szolgálói, akik dicsőítik Őt - és Rajta keresztül az Atyát - a Szent Lélek által sugallt szüntelen imádatban. A földön élő hívő keresztények, akik már ehhez a szent gyülekezethez tartoznak - "polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek" (Ef. 2:19) - a templomban belépnek Isten Országának örök imádatába. Ezért az ortodox felfogás szerint az előcsarnok a világ szimbóluma. A templomhajó a templomnak az a helye, ahol Isten népe, gyülekezete áll. Az oltárrész pedig a szentély, a szent hely, az Isten Ország.

Az oltárasztal

Mint említettük, az egész templomépület az oltárasztal körül összpontosul. Az oltár nem csupán az Utolsó Vacsora asztalát jelenti. Szimbolikusan és misztikus értelemben Isten Országának mennyei trónja és asztala, Krisztusnak, az Igének, Barányának és Istennek, az örök élet Királyának asztala, aki minden teremtmény fölött dicsőségesen uralkodik.

Az Evangéliumos Könyv mindig az oltár "trónusán" fekszik. Az oltárasztalon meg végbe Krisztus Vértelen Áldozatának felajánlása az Atyának. Az oltárról kapjuk az Élet Kenyerét - az Úr húsvéti vacsorájának Testét és Véréit. Ez az asztal "Isten Országának asztala". (Lk. 20:30)

Ortodox hagyomány szerint az oltárasztal gyakran faragott fából vagy kőből készül. Rendszerint színes terítő borítja, ami isteni, mennyei jellegére emlékeztet. Többnyire arányos, egyszerű asztal, gyakran szabályos kocka alakú, és mindig szabadon áll, hogy körbe lehessen járni.

Az oltáron található az antimenzion. Ez egy terítő, amelyen Krisztus Sírbatételének ábrázolása látható, valamint a püspök aláírása, amely engedély is egyben a helyi közösség számára, hogy mint helyi egyházi közösség egybegyűlhessen.

Az antimenzion szó szerint jelentése: "asztal helyett". Az Egyház vezetője ugyanis a püspök, így az antimenzión a püspök saját asztala helyett használják, mivel ő saját templomában, a székesegyházban tartózkodik, ahol székhelye, katedrája is található.

Az antimenzion belsejébe egy szent ereklyét szokták belevarni, rendszerint testének egy darabkáját, ami azt jelképezi, hogy az Egyház a mártírok vérére és Isten szent embereinek életére épül. E szokás korai egyházi gyakorlatból ered, amikor a keresztyének azok sírjánál gyűltek össze és ünnepelték az Eucharisziát, akik keresztyén hitükért éltek és haltak meg. Általában a szent ereklyét magába az oltárasztalba is beépítik.

Az oltárasztalon áll a szentségtartó, melynek formája rendszerint templomépületre emlékeztet, és amelyben a betegek és haldoklók számára félretett Szent Eucharisziát őrzik. Az oltár mögött gyakran egy hétágú gyertyatartó áll, amely az ószövetségi Templom hagyományából származik.

Általában elmondható, hogy az istentisztelet és a templomépítéssel ortodox hagyományában kiemelkedő szerepe van a jeruzsálemi Templomnak, mint annak a "lélekben és igazságban" megvalósuló istentisztelet "prototípusának", amely Isten Országára jellemző (Jn. 4:23).

A keresztleje

Az oltárasztalon található a kézikereszt, amelyet áldásadásra használnak, és a hívek is megcsókolhatják. A kereszt jele egyébként mindenütt fellelhető a templomban: a szent edényeken, az analógionokon, asztalokon és ruhákon.

A kereszt a legfontosabb keresztyén szimbólum; nemcsak úgy, mint a világ Krisztus kereszthalála által történő üdvözítésének eszköze, hanem mint állandó tanúja annak, hogy az emberek csak úgy lehetnek valóban keresztyének, ha a kereszttel úgy élnek, mint evilági életük igazi értelmével. "Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét és kövessen engem." (Mk. 8:34)

A keresztyének ezért jelölik meg magukat a kereszt jelével. Az ortodoxok a Szent Háromságot szimbolizálva a mutató, középső és hüvelykujjukat összeérintik, és így vetik magukra a keresztet a fejtől a mellkasig, majd a jobb válltól a bal vállig. Ez az egyedi és mindent átfogó jelkép azt mutatja, hogy a kereszt keresztyén életünk ösztönzője, ereje és igazi értelme, de azt is, hogy az ember értelmének, szívének, erejének Isten és az ember iránti szeretet szolgálatában kell állnia.

Az előkészületi (proszkomidia) asztal

Az oltárral szemben állva attól balra található az előkészületi asztal, amelyen a pap előkészíti a kenyeret és a bort a liturgiára. Rajta áll a kehely a bor számára és a diszkosz - egy talpas kerek tányér - a kenyér számára. Ezeket az edényeket rendszerint ikonográfikus ábrázolások, keresztyén szimbólumok és a kereszt jele díszítik.

Ugyancsak az asztal tartozéka egy különleges, liturgikus kés, melyet jelképesen *lándzsának* neveznek és az áldozati kenyér vágására használnak, valamint egy kanálka, mellyel a hívők áldoztatása történik. A diszkosz és a kehely különleges terítőket kap, a diszkosz ezen kívül egy kereszt alakú, fémből készült csillagot, amely az eucharisztikus kenyér fölé kerülő terítőt tartja. A szivacs és a kendő a kehely kitörlésére szolgál a liturgia után. Az előkészületi asztal hasonlóan díszített, mint az oltárasztal.

A proszkomidia asztal fölött különféle ikonok találhatók. A legelterjedtebb a Gecsemáné kertben imádkozó Jézus ikonja: "Távozzék el tőlem ez a pohár". Egy másik Krisztus Születését ábrázolja, bár ez az ikon a Szent Liturgia egyfajta szimbolikus értelmezésére emlékeztet és nem kapcsolódik szorosan az Egyház alapvető liturgikus hagyományához.

Az ikonok

Az Ortodox Egyházban az ikonok - a hit misztériumán keresztül - Isten velünk való jelenlétének valóságáról tanúskodnak. Azaz nem csupán emberi képek, vagy az ima és az elmélkedés vizuális segédeszközei, hanem Isten Országának jelenlétéről tanúskodnak számunkra, de egyúttal saját jelenlétünkéről is ebben az Országban az Egyházon keresztül.

Az ortodox hit szerint az ikonok nemcsak megengedhetők, hanem lelkileg szükségesek is, mert "az Ige testté lett, itt élt közöttünk" (Jn. 1:14). Krisztus valódi emberré lett, és mint ember valóban "Ő a láthatatlan Isten képe" (Kol 1:15, 1 Kor 11:7, 2 Kor 4:4).

Az ikonosztáz az Ortodox Egyházban Krisztussal, Istennek Szülőjével és az összes szentekkel való egységünk jelképe, tehát Istennel való egységünket fejezi ki.

Az oltárasztal, Isten Országának Ünnepi Asztala, az úgy-nevezett Királyi Ajtó mögött van, a Szűz Máriát a Gyermekek Jézussal, valamint a megdicsőült Krisztust ábrázoló ikonok között, azt jelezve, hogy mindaz, ami az Egyházban velünk történik a Krisztus két Eljövetele közötti időben zajlik: Szűz Mária által, mint Megváltó jött el, az idők végén pedig úgy jelenik majd meg mint Király és Bíró.

A Királyi Ajtón lévő ikonok Krisztus örömhíréről, a Megváltás evangéliumáról tesznek tanúságot a jelenben. Láthatjuk a négy evangélistát, akik megörökítették az evangéliumokat, és gyakran az Örömhírvétel ikonját is, mint az "evangélium" első kinyilatkoztatását a világ számára. (Görögül az örömhír - evangelion, az evangéliumok szerzői - evangelistoi, az Örömhírvétel - evangelismos.)

A Királyi Ajtó fölött található az Utolsó Vacsora képe, a keresztény hit központi titkának és a világban élő Egyház egységének ikonja. Látható tanúbizonyságul annak, hogy mi is részesei vagyunk "a Bárány mennyegzői vacsorájának" (Jel 19:9), hogy mi is áldást kapunk Krisztustól arra, hogy "együnk és igyunk az Ő asztalánál az Ő országában" (Lk 22:30), és hogy "boldog az, aki Isten Országának vendége" (Lk 14:15).

A Királyi Ajtó fölött és mellett szentek ikonjai láthatók. Az első sorban lévő diakónusi - azaz az oltárban segédkezők számára lévő - ajtókon általában diakónusoknak vagy angyaloknak, tehát Isten szolgáinak ikonjai találhatóak. Ugyanebben a sorban, más kiemelkedő szentek és események ikonjai mellett, annak a személynek vagy eseménynek az ikonja is szerepel, akinek vagy amelynek tiszteletére a templom épült. Az ikonosztáz méretétől függően szerepelhet rajta több ikonsor is az apostoloknak, az Egyház fő ünnepeinek, a prófétáknak és más, Isten különleges kegyelmét elnyert szent embereknek az ikonjaival, melyek fölött koronaként Krisztus Keresztrefeszítésének az ikonja áll.

Az elmúlt századokban az ikonosztáz a legtöbb ortodox templomban igen díszessé vált, tényleges fallá fejlődött, mely inkább elválasztja mint egyesíti a hívőket az oltárral. Az utóbbi években sokfelé tapasztalható változás. Az ikonosztáz ezekben a templomépületekben maguknak az ikonoknak ad elsőbbséget, és ismét inkább az ikonok "állványa", mint határozott válaszfal.

Az ikonosztázon kívül az ortodox templom épületében gyakran található ikonok vagy freskók a falakon és a mennyezeten. Az egyházi kánonok előírása szerint az épület középpontjában kell lennie a Mindenható Krisztus ábrázolásának, és az oltár rész fölött a Megváltót a szíve alatt hordó Szűz ikonjának. Ez utóbbit az "Egyház képmásának" is nevezik, mivel maga Mária a hívők teljes közösségét jelképezi, azokét, akikben Krisztusnak kell lakoznia. Szokás olyan szentek ikonjait is elhelyezni az oltár részben, akik az Egyház liturgiáit és himnuszait alkották. Közvetlenül az oltárasztal mögött rendszerint a Megdicsőült Krisztus képe látható, trónuson ülő, dicsőséggel színeváltozott, vagy a halálból feltámadó alakjában. De olykor úgy is, amint a Szent Eucharisziát ajánlja fel.

A szertartási ruhák

Az Ortodox Egyházban a papság különleges ruhákba öltözik a liturgikus szolgálatra. Két alapvető öltözet van, amelyeknek egyike a "keresztelési köntös". Ez a köntös, melyet püspökök és papok hordanak a Szent Áldozat bemutatásakor, és amelynek mindig fehér színűnek kell lennie, az "üdvösség köntöse": az a fehér ruha, amelybe a keresztény öltözik megkeresztelésének napján, és amely az új jézusi embert és az Isten Országában való életet jelképezi (Jel 7:9). A másik alapvető ruhadarab a keresztény papság számára az epitrichilion (stóla), mely a nyak körül a vállon helyezkedik el. Ez a pásztori hivatal jelképe, és eredetileg gyapjúból készült, a báránnyal, azaz Krisztus nyájának tagjait jelképezve, akikért a pásztor felelős. Mind a püspök, mind a pap viseli ezt hivatásának gyakorlása közben, tanúságot téve arról, hogy az Egyház szolgálói egyedül Krisztus nyájának tagjaiért élnek és cselekednek.

Az Egyház történelmi fejlődése során a papság ruházata is bővült. Különleges kezelők járultak a diakónus, a pap és a püspök ruháihoz, hogy a szent szolgálatot végzőt ne zavarja ruházatának ujja. A pap zsolttárverseket olvas, miközben felveszi a kezelőket, emlékeztetőül, hogy kezei Istenhez tartoznak.

Egy külön öv is járul a ruházathoz, azzal a céllal, hogy összefogja az egyes ruhadarabokat. Amikor a pap felveszi az övet zsolttárt mond, arra emlékezve, hogy Isten az, Aki "erővel övezi fel", hogy teljesíthesse szolgálatát. Csak püspök és pap viseli ezt a liturgikus övet.

A papság minden rendje, a diakónus, a hypodiakónus, sőt a felolvasó is viselheti azt a különleges köntöst, melynek neve sztychárion. Ez is minden bizonnyal a keresztelési köntöst jelképezi, csak díszesebb, jobban kidolgozott formában. A diakónus és a hypodiakónus egy orácion nevű "stólát" is magára ölt, amely eredetileg bizonyára azt a célt szolgálta, hogy erre jegyezzék fel a liturgikus könyörgéseket. A diakónus imádkozó mozdulattal tartja fel az oráciont, amikor a Szent Liturgia ráeső részét kezdi énekelni. A hypodiakónus hátán kereszt alakban köti meg orácionját.

A pap tehát keresztelési köntöse felett epitrichilionját, kezelőjét és övét viseli. Ezenkívül egy felónion nevű bő ruhát is magára ölt, mely hátul egész testét befedi, elöl pedig dereka alatt ér véget. Ez a ruhadarab

valószínűleg a korai keresztény idők hivatalos viseletéből fejlődött ki, és biblikus hatásra a papi hivatással azonosították. Amikor a pap magára ölti a 131. (132.) zsoltár sorait mondja:

"Papjaid, Uram, igazságba öltözködjének, kegyeltjeid pedig örvendő örvendezzenek; mindig, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámin."

A hagyomány szerint valószínű, hogy a püspök is viselte a felóniort, amely fölé az omofórion került, a helyi Egyház vezető pásztor, a püspöki hivatal jeleként. Amikor a törökök a XV. században elfoglalták a keresztény birodalmat, a keleti keresztény püspökök a török uralom alatt élő összes keresztény fölött civil hatalmat gyakorolhattak. Mivel a keresztény birodalom többé már nem létezett a püspökök átvették az egykori császári jeleket, és úgy kezdtek öltözködni, ahogy egykor a keresztény polgári uralkodók öltöztek. Így kezdték el viselni a szakkoszt, a császári köntöst és a mitrát, a császári koronát. A Szent Liturgián a sasra ("orlec") álltak, kezükben a pásztorbottal, mely inkább világi, mint pásztori funkciójukat jelezte. Ugyancsak használatba jött a deszpot (vladika) megszólítás, mely szintén inkább a püspök földi hatalmára utalt. A papság hosszú haját növesztett, amely korábban ugyancsak földi hatalom jelképe volt. A XVII. században, Nyíkon patriarcha reformjai idején, az Orosz Egyház is átvette mindezt püspökei számára.

Az Egyházban e jelek közül néhány új, "spirituális", biblikus jelentést is kapott. Így a mitra a keresztény győzelem jelképévé vált, melyet a szentek nyernek el, és Krisztussal együtt uralkodnak (Jel 4:4). A "sas" a Mennyei Jeruzsálemba való repülés jelképe lett, mivel ez a klasszikus bibliai szimbóluma Szt. Jánosnak és a negyedik evangéliumnak (Jel 4:7; Ez 1:10). A pásztorbot pedig Mózes botját jelképezte (Kiv 4:2).

Az Egyház történelmi útja során tehát csak egy későbbi fázist jelent a püspöki hivatal e járulékos jeleinek a kialakulása.

Az Ortodox Egyházban, a püspöki szolgálattal összefüggésben, két különleges gyertyatartó használata is kialakult, amelyekkel a püspök a hívőket áldja meg. Az egyikben három (trikirion), a másikban két gyertya (dikirion) van elhelyezve. Az ortodox hit két alapvető misztériumát jelképezik: a Háromságban Egy Istent, és Jézus Krisztusnak, a Megváltónak két, tökéletes isteni és tökéletes emberi természetét.

Az Ortodox Egyházban a püspökök és a papok más speciális ruhadarabokat is viselnek. Kettőt kell ezek közül megemlíteni: az egyik a négyszögletű "nabedrennyik", a másik a rombusz alakú epigonation (palica). Az elsőt csak papok viselik, mint kitüntetés, a másikat pedig püspökök, de néhány pap is megkaphatja szolgálatáért járó jutalom gyanánt. Valószínű, hogy mindkettő eredetileg "liturgikus törülköző" volt. Szimbolikusan a lelki erőt jelképezik: a hit kardját és Isten ígését. A Szent Liturgia idején viselőjük oldalán található.

Vannak ezenkívül papi fejedők is, amelyeknek néhány Ortodox Egyházban különleges jelentőségük van. Ezek a csúcsos "kalap" (skufja) és a henger alakú kamilavka. A kamilavkát általában minden görög pap viseli, de más Egyházban csak néhányan, külön kitüntetésként. A kamilavka lehet fekete vagy lila; a szerzetesek és püspökök fekete fátyollal hordják. A "skufját" szerzetesek, és az orosz hagyomány szerint néhány nős pap viseli - kitüntetés formájában - de ez utóbbi esetben a skufja általában lila színű. Szintén az orosz hagyományhoz tartozik, hogy egyes családok lelkészek megkapják azt a megtiszteltetést is, hogy a Liturgia során mitrát viseljenek. Más Ortodox Egyházban ezt csak püspökök és kolostorok főapátjai (archimandriták) vehetik fel. Általában elmondható, hogy a papi fejedők használata, különösen a nyugati Ortodox Egyházakban, egyre inkább kiszorul a gyakorlatból.

Végül meg kell említenünk a püspökök és a papok által viselt mellkeresztet. A püspökök Mária és a Gyermeke Jézus képmását is magukon hordják, amit panagiának neveznek. Ugyancsak az orosz hagyomány szerint minden pap viseli mellkeresztet. Más helyi Egyházakban csak azok, akik különleges jogot kapnak erre, egyházi kitüntetés formájában.

Ahogy a történelem folyamán a különböző egyházi öltözékek kialakultak, egyre bonyolultabbá, és talán kicsit túlzóvá is váltak. Ma az általános tendencia az egyszerűsítés felé mutat. Immár majdnem bizonyosra vehetünk egy olyan folyamatos fejlődést az egyházi ruházatokban, amely az Egyházat az eredeti keresztény, biblikus és szentségi ihletésű gyakorlat felé vezeti.

Az Ortodox Egyház azonban határozottan kitart amellett, hogy a liturgikus ruházat nélkülözhetetlen a valódi istentisztelethez, amely nem más, mint a dicsőséges Isten Országával való közösség megvalósulása, azzal az Országgal, amely még csak ezután jön el, de amely ugyanakkor már velünk is van Krisztus Egyházának misztériumában.

Keresztény szimbólumok

Az Ortodox Egyház bővelkedik a szimbólumok használatában. Ezek a szimbólumok olyan valóságok, amelyeknek hatalma és képessége van arra, hogy megjelenítsék Istent az embernek, olyan jelek, amelyek rajtunk és önmagukon túlmutatva az örök és isteni dolgokkal való igazi egységre és ismeretre vezetnek. A már említett keresztény szimbólumok között vannak az ikonok, a kereszt jele és a liturgikus ruhák. Ezenkívül megemlíthetjük a különféle színek használatát, melyeknek megvan a sajátos jelentésük, valamint a fény használatát, elsősorban a gyertyák természetes fényét, amely Krisztushoz vezet bennünket, Aki a világ és Isten Országának a fénye.

Általában elmondható, hogy a fény egyetemes szimbólum, az Igaz, a Szép és a Jó Isten misztikus jelenlétére utal. Majdnem minden vallásban, filozófiában és művészi ábrázolásban megtalálható.

Az Ortodox Egyház a Bibliát követi a tömjén használatával (Kiv 30,8; Zsolt 141,2; Lk 1,9; Jel 8,3). A tömjén az ima, a lelki áldozat felszállásának és az Isten Országa jó illatának a szimbóluma.

Az Egyház használ kenyeret, bort, búzát, olajat, vizet, virágot és gyümölcsöt is Isten szeretete, kegyelme, jósága, élete, sőt valóságos jelenléte szimbólumaként, amely az embernek a teremtésben és a megváltásban adatott. Valójában a teremtés minden eleme létének "igazságát" Isten kifejezéseként és megjelenítéseként találja meg, Isten jelenlétének és a világban való cselekvésének szimbólumaként. Ez a magyarázata, hogy az Egyház ilyen módon használja őket.

Az Egyházban a grafikus keresztény szimbólumok közé tartoznak Krisztus nevének kezdő- és összes betűi, a Szent Háromságra utaló háromszög, az örökkévalóság köre, a hal, amely Jézus Krisztust, Isten Fiát, a Megváltót jelképezi, a szem, amely Isten mindenütt való jelenlétére emlékeztet, a reménység horgonya, a hit sziklája, Isten megemészítő jelenlétének a lángja, a szőlőtő, amelynek Jézus önmagát nevezte - "Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők" (Jn 15,5), az Alfa és az Ómega (Jel 1,8), a korona és a bot, Krisztus királyságának jelképei, és sok más szimbólum, melyeknek mindegyike Isten világot megváltó jelenlétének és cselekedetének valamelyik megnyilvánulását fejezi ki.

A szimbólumok használata a kinyilatkoztatásnak és a közösségnek egy olyan formája, amely túlmutat a pusztán verbális vagy intellektuális közlésen. A szimbólumok halála akkor következik be, amikor mesterségesen találják ki őket, racionálisan magyarázzák meg, vagy olyan pusztán "illusztrációvá" redukálják, melyeknek jelentését az ember maga él, lelki látása és tapasztalása szintjén nem tudja azonnal felfogni.

II. A szentségek

Az Ortodox Egyházban a szentségeket hivatalosan "szent titkoknak" nevezik. Általában hét szentséget különböztetünk meg: a Keresztiséget, a Bértárást, a Szent Áldozást, a Bűnbánat (gyónás) Szentségét, a Házasságot, a Papi Rendet és a Szent Kenetet.

A szentségek megkülönböztetésének gyakorlatát az Ortodox Egyház a római katolikusoktól vette át. Ez nem tartozik az Egyház ősi gyakorlatához, és bizonyos fokig félrevezető is lehet, mert úgy tűnhet, hogy csak hét külön rítus van, amelyek "szentségek", és az Egyház életének összes többi megnyilvánulása alapvetően különbözik ezektől. Az Ortodox Egyház legősibb és leghagyományosabb gyakorlata az, hogy mindent, ami az Egyházon belül van és történik szentnek és misztikusnak tekint.

Az Egyház egyik értelmezése - a Krisztusban való új élet. Ez az ember élete, amelyet Istennel egységben a Szent Lélek által él. Az Egyház életének minden megnyilvánulása részt vesz a megváltás misztériumában. Krisztusban és a Szent Lélekben minden, ami bűnös és halott, az Atya Isten ereje által szentté és élővé válik. És így minden, ami az Egyházban van, Krisztusban és a Szent Lélekben szentséggé válik, Isten Országa misztériumának részévé, amelyet már az evilági életben is megtapasztalhatunk.

Az Egyházra, mint Isten Országának új és örök életére tekintve - amelyet Isten Jézus Krisztus által a Szent Lélekben ajándékozott az embernek - mindenekelőtt azt kell megértenünk, hogy az élet megjelenéséhez szünetre van szükség. Az Isten örök életébe való beleszületés Titka a Keresztiség. De nem elég megszületni az életre, meg kell lennie a folytatásához szükséges feltételeknek is: a cselekvőképességnek és az életerőnek. A Bértárást Szentsége éppen ennek az erőnek az ajándéka ahhoz a krisztusi élethez, amely a keresztiség alkalmával kel életre az emberben. Ez a "Szentséges, Jóságos és Életerő Lélek" ajándéka az embernek.

Az életet fenn is kell tartani. Ez általában evéssel és ivással történik. Az étel az a táplálék, amely életben tart minket. A teremtéssel való közösség ez, ami élteti az embert. De a természetes evés és ivás nem tart bennünket örökre életben. A világgal való természetes közösségünk a halál felé vezet. Szükségünk van egy olyan különleges ételre és italra, amely az örök életre táplál minket. Ez az étel az Isten Fiának titokzatos "Vacsorája", Krisztus Teste és Vére, a Szent Eucharisztia Titka - magával az Élettel való közösségünk.

Ahhoz, hogy az élet a házasságban és a gyermekszüléssel kapcsolatban igazán tökéletes, szent és jó legyen külön szentség szükséges. Ebben a világban mindenki, aki megszületik, az meg is hal, és még a legtökéletesebb emberi szeretet is a "csak a halál választhat el bennünket" ítélete alatt van. A Házasság Szentsége az örökkévalóság viszonyaiba és jelentőségébe helyezi át az emberi szeretetet, a gyermekszülést és a családi közösséget. Isten örökké tartó barátságára és szeretetre áld meg minket a házasságban. Áldást kapunk arra, hogy szeretetünk gyümölcse, gyermekeink fogánása és családjuk élete ne a halálra, hanem az örökkévaló életre történjen.

Isten Országának végső megjelenéséig életünk sátáni ellenségei, a bűn, a betegség, a szenvedés, a bánat és a halál állandó támadásainak van kitéve. A Bűnbánat Szentsége a lelki betegségek orvossága. Lehetővé teszi, hogy

újából Istenhez forduljunk, hogy megbocsátást és újra bebocsátást nyerjünk Isten életébe, melyből bűneink kirekesztettek bennünket.

A Szent Kenet Szentsége orvosság fizikai betegségünkre, amely a bűn ereje testünk fölött, elkerülhetetlen egyesülésünk a szenvedéssel és a halállal. A Szent Kenet lehetővé teszi számunkra a gyógyulást, hogy ne a halál legyen szenvedésünk eredménye, hanem az örök élet. Ez sebeinknek Krisztus életetadó keresztjébe való beleolvadása.

Végül az a szentség, amely lehetővé teszi, hogy ebben a világban miénk legyen az isteni élet tökéletessége a maga teljességével és erejével - az magának az Egyháznak a szentsége. Az Egyházon belül pedig különösen az Egyházi Rend, a papság Szentsége, amely a szentségek kiszolgáltatására, a tanításra és a nyájról való gondoskodásra szól.

Az Egyház papsága, melyet püspökök, papok és diakónusok alkotnak, azért van, hogy az Egyházon belül minden ember számára nyilvánvalóvá, jelenvalóvá és erővel teljessé tegye, még az evilági létben, Isten Országának isteni életét.

Így a születéstől a halálig, jó és rossz időkben, az evilági lét minden megnyilvánulásában, a valódi életet nyerjük el az Egyházban, azt az életet, amelyet Isten teremtett, váltott és szentelt meg. Ez Krisztus kifejezett célja és kívánsága, a világba való eljövételének valódi értelme: "én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek" (Jn 10,10).

Az Egyház, mint örök életre szóló ajándék, természeténél fogva, a maga mindent átfogó teljességében, titokzatos, szentségi valóság. Ez Isten Országának élete, amely már megadatott azoknak, akik hisznek. Így minden, amit az Egyházon belül teszünk - imáink, áldásaink, jó cselekedeteink, gondolataink, minden tettünk - része annak az életnek, amelynek nincs vége. Ebben az értelemben minden, ami az Egyházban és az Egyháztól van Isten Országának a szentsége.

A Kereszttség

A kereszttség gyakorlata, mint vallásos szimbólum, nem Jézussal kezdődött. A keresztstetget, ami szószerint vízbe való bemerülést jelent, az Ószövetség népe éppúgy gyakorolta, mint a pogány vallásokhoz tartozó népek. A kereszttség általános jelentése az "újából kezdés", azaz meghalás egy régi életnek és újjászületés egy új életre. Ezért a kereszttség mindig összekapcsolódott a bűnbánattal, ami egy morális átalakulást, az "értelem átalakulását" jelenti, átmenetet egy régi és rossz életből az új és jó életbe.

Az Evangéliumban azt olvassuk, hogy Keresztelő Szent János a bűnbánat jeleként keresztelte meg az embereket, azért, hogy felkészüljenek Isten Országára, amely Krisztussal, a Messiással fog elérkezni az emberekhez. Magát Krisztust is János keresztelte meg, nem azért mert bűnös volt és bűnbánatra lett volna szüksége, hanem mert azért, hogy elfogadta a keresztstetget megmutatta, hogy valóban Ő "Isten Szeretett Fia", a Megváltó, a Messiás, az "Isten Bíránya, Aki hordozza a világ bűnét" (Mt 3, Mk 1, Lk 3, Jn 1-3).

A keresztstény Egyházban a keresztstetg gyakorlata új és különleges jelentőséget kap. Nem csupán a morális változás és a lelki újjászületés jele, hanem egy személy halálának és Jézussal való feltámadásának valóságos ténye. A keresztstény keresztstetg az ember részvétele a húsvéti eseményben. Újjászületés "víztől és Lélektől" Isten Országába (Jn 3,5).

Az Egyházban a keresztstetg a Sátán elutasításával és Krisztus elfogadásával kezdődik. Mielőtt valakit megkeresztstelnének, a személy - vagy nevében támogatói, keresztstetgözői - nyilvánosan elmondja a keresztstény hitvallást, a Hiszekegyet. Mivel a keresztstetgöző a gyermek nevében beszél, támogatja belépését az Egyházba és a keresztstetgözőből "befogadja" a gyermeket az Egyházba, a keresztstetgözőnek magának is az Egyház tagjának kell lennie.

A hit megvallása után a pap imádkozik a keresztstetg fölé és megáldja azt, mint Isten teremtésének és jóságának jelét. A megkeresztstelendő személy fölé is imát mond és megáldja szent olajjal annak jeléül, hogy ő, mint Isten alkotása szent és jó. Majd az Alliluja ("dicsérjétek az Urat") ünnepélyes eléneklése után háromszor vízbe meríti az Atya és Fiú és Szent Lélek nevében.

Az alámerítés által a megkeresztstelt személy meghal a világnak és újjászületik Krisztus feltámadásában az örök életre. Felöltözik a "igazság köntösébe", amelyet a fehér keresztstelési ruha szimbolizál, és amely nem más, mint magának Jézusnak, az új és mennyei Ádámnak az "új embersége" (Jn 3, Róm 5, 1Kor 15). Pál Apostol szavai hangzanak fel az éneken, amikor az újonnan megkeresztstelt körmenetben háromszor vezetik körbe a keresztstetgözőmedence körül Isten Országába való bemenetelésének és az örök életbe lépésének szimbólumaként:

"Valahányan Krisztusban keresztstelkedtetek, Krisztusba öltözködtetek. Alliluja" (Gal 3,27).

Ősi időkben ez a körmenet a keresztstetgöző kápolnától a templomig vezetett, ahol az újonnan megkeresztstelt részesült a Szent Eucharishtiában a Liturgia folyamán. A keresztstetgözőt általában a Húsvéti Liturgiával kötötték össze. Ma a Húsvét éjjeli körmenet a templom körül nem más, mint emlékezés arra, hogy meg vagyunk

keresztelve, elhagytuk az evilági életet azért, hogy beléphessünk a Feltámadt Krisztus örök életébe, Isten Országában. Ez az új élet az Egyház életében, különösen a Szent Liturgiában adatik meg számunkra.

Mielőtt azonban a keresztelési körmenet, az Apostoli levél és az Evangélium felolvasása befejeződné a Szent Eucharisztia kiszolgáltatásával, az újonnan megkeresztelt megkapja a Szent Lélek ajándékát a Bértálás szentségében.

A Bértálás

A Bértálás szentségével megkapjuk a "Szent Lélek ajándékának pecsétjét" (Róm 8, 1Kor 6, 2 Kor 1,21-22). A keresztség személyes részvételünk a Húsvétban, Krisztus halálában és feltámadásában; a bértálás pedig ugyanolyan részvételünk a Pünkösdben, a Szent Lélek eljövételében.

A bértálás szentségét konfirmációnak is szokás nevezni, de az Ortodox Egyházban mindig a kereszteléssel együtt végzik. Ahogy a Húsvétban nincs jelentése Pünkösdben, a világ számára ugyanúgy a keresztség számára a keresztségnek sincs jelentése a bértálás nélkül. Ebben az értelemben - és gyakorlatban - az Ortodox Egyház különbözik a Római Katolikus és a Protestáns Egyházaktól, ahol a két szentséget gyakran különválasztják és másként magyarázzák, mint ahogy azt a hagyományos Ortodoxiában találjuk.

Az Ortodox Egyházban úgy szolgáltatják ki a bértálás szentségét, a Szent Lélek ajándékát, hogy a test minden részét megkenik egy különleges olajjal, amelyet Szent Kenetnek hívnak. Ezt az olajat, Miront (mirhát) az Egyház püspökei készítik el Nagy Csütörtökön. Ezt használják a bértáláskor, jelezve, hogy eredetileg Krisztus apostolain keresztül adatott meg az embereknek a Szent Lélek ajándéka (Ap. Csel. 18,14, 19,1-7), akiknek a világban hivatalos utódai az Egyház püspökei.

Bértáláskor az ember "a fentről való erő" ajándékát kapja meg (Ap.Csel. 1-2), Isten Lelkének az ajándékát ahhoz, hogy élni tudjon a keresztségben elnyert új életben. Az ember úgy kapja meg ezt a kenetet, ahogy Krisztus, a Messiás is Felkentje Istennek. Az ember, az egyházatyák merész megfogalmazása szerint, Jézussal együtt "krisztussá" válik. A bértálás által tehát "krisztussá", Isten Fiává leszünk, akiben a Szent Lélek lakozik, akiben a Szent Lélek él és működik erőteljes, szent sugallataival, addig, amíg ezt mi is akarjuk és együttműködünk Vele.

Így tehát csak a bértálás után következik a keresztelési körmenet, csak ezután halljuk az Apostoli olvasmányt és üdvösségünk és megvilágosodásunk Evangéliumát.

a keresztelés és a bértálás után az Isten családjában újonnan befogadott személyt megnyírják. Mivel a haj az erő szimbóluma (Bír 16,17) a hajnyírás során kereszt alakban levágják a haját, ezzel jelezve, hogy az ember teljesen felajánlja magát Istennek. A 15. századig az Ortodox Egyház papjai, az ún. "hivatásos keresztények", egész életükön át viselték a "tonzúrát", jelölül annak, hogy erejük Istenben van.

A templomi bemutatás

Az újszülött megkeresztelkedése és megbértálása után történik templomi "bemutatása". A Bemutatás szertartása a fiúgyermek templomi bemutatásának a hagyományát követi az ószövetségi törvény előírása szerint, de különösen Krisztus felajánlását a születése utáni negyvenedik napon (Lk 2, 22). Emiatt az ortodox Egyházban kialakult az a hagyomány, hogy a keresztelést a negyvenedik, vagy az ahhoz közel eső napon kell végezni. Az ószövetségi Egyházban mind a fiú mind pedig a leánygyermekeket bemutatják Istennek a templomban, és külön imádkoznak is fölöttük.

Ugyancsak a ószövetségi hagyomány folytatásaként ugyanekkor történik az újszülött anyjának a "bemutatása" is. Jézus anyjának, Máriának példáját követve, aki szintén betartotta a tisztulási előírásokat (Lk 2,22). Az ortodox hagyományban az anya bemutatása nem más, mint újra belépése Isten népének a közösségébe, miután Istennel közösségben részesült a szülés szent cselekedetében, és miután szükségképpen el volt zárva a Szent Liturgiától. Ezért az anya áldást kap arra, hogy újra részesüljön Krisztus Testének és Vérének a titkában az Egyház Szent Liturgiájának a keretében, melytől kényszerből távol kellett maradnia.

A gyermek anyját még a keresztelő előtt kell bemutatni, azért, hogy jelen lehessen gyermekének szentségi belépésénél Krisztus Országába. A hivatalos szertartáskönyvben utalás is található arra nézve, hogy ennek így kell történnie.

Az is az ortodox hagyományhoz tartozik, hogy a keresztség és a bértálás - hivatalosan a "szent megvilágosodás" - szentségei az újszülött azonnali Szent Áldozásában nyerik el beteljesülésüket az Egyház eucharisztikus liturgiájának a keretében. Ez a szokás mind gyermekek mind pedig felnőttek esetében.

Befejezésként álljanak itt a Keresztelés és Bértálás szertartásának Apostoli és Evangéliumi olvasmányai:

"Testvéreim! Valahányan Krisztusban keresztelkedtünk meg, az Ő halálára keresztelkedtünk meg. Eltemettünk tehát Vele együtt a keresztség által a halálba, hogy amiképpen az Atya az Ő dicsősége által feltámasztotta Krisztust a halottak közül, azonképpen mi is új életben járjunk. Mert ha az Ő halálának

hasonlatossága szerint Ővele egyé lettünk, bizonyára feltámadásának hasonlatossága szerint is azok leszünk. Tudjuk pedig, hogy a mi ó emberünk Vele együtt megfeszítettett, hogy a bűn teste megsemmisüljön, hogy többé ne szolgáljunk a bűnnek. Mert aki meghalt, megszabadult a bűntől. Ha pedig meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy Vele együtt élni is fogunk. Mert tudjuk, hogy Krisztus, akit Isten feltámasztott a halottak közül, többé nem hal meg, a halál nem uralkodik többé Rajta. Mert hogy meghalt, egyszer s mindenkorra meghalt a bűnnek, hogy pedig él, az Istennek él. Így ítéltetek ti is magatokról, hogy meghaltatok a bűnnek, de a mi Urunk Jézus Krisztusban az Istennek éltek."

(Róm 6,3-11)

"Abban az időben a tizenegy tanítvány elment Galileába, arra a hegyre, ahová Jézus rendelte őket. És amikor meglátták Őt, leborultak Előtte. Némelyek azonban kételkedtek. Jézus pedig odament hozzájuk és azt mondta nekik: Nekem adatott minden hatalom a mennyen és a földön. Menjetek el azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek nevében, és tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit Én parancsoltam néktek. És íme, Én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. Ámin."

(Mt 28, 16-20)

A Szent Eucharisztia

Az ortodox hagyományban a Szent Eucharisziát a "szentségek szentségének" is nevezik. Gyakran az Egyház szentségének is hívják. Az Eucharisztia az Egyház életének a középpontja. Minden hozzá vezet és minden belőle ered. Minden egyházi szentségnek a beteljesedése, az Egyház minden tanításának és intézményének forrása és célja.

Itt is, akárcsak a keresztség vonatkozásában, említést kell tenni arról, hogy az eucharisztikus étkezést már Krisztus előtt is gyakorolták. Szent, rituális étkezések már az Ószövetségben, sőt a pogány vallásokban is léteztek. A "vacsora" tulajdonképpen még ma is az ember életének egyik legfőbb rituális és jelképes eseménye.

A keresztyén Eucharisztia olyan étkezés, amely kifejezetten az ószövetségi húsvéti étkezéssel van kapcsolatban. Élete végén Krisztus, a zsidó Messiás, tanítványaival együtt elfogyasztotta a húsvéti vacsorát. A húsvéti vacsorán eredetileg arra emlékeztek, hogy az izraeliták megszabadultak az egyiptomi fogságból. Krisztus egy olyan emlékezéssé változtatta ezt a húsvéti vacsorát, melyben Őrá, az örök húsvéti Bárány életére, halálára és feltámadására emlékezünk. Arra, aki megszabadítja az embert a gonosz, a tudatlanság és a halál szolgátságából, és átviszi Isten Országának örökké tartó életébe.

Vacsora közben Krisztus fogta a kenyeret és a bort, és meghagyta tanítványainak, hogy úgy egyék és igyák azt, mint az Ő saját Testét és Véréét. Így ez a cselekedete a keresztyén élet középpontjává vált, a Feltámadt Krisztus jelenlétének megtapasztalásává Népe között (Mt 26, Mk 14, Lk 22, Jn 6 és 13, Ap.Csel. 2, 41-47, 1 Kor 10-11).

Az eucharisztia szó jelentése - hálaadás. Ezt az elnevezést kapta a szent étkezés, nemcsak maga a kenyér és a bor, hanem az egész esemény: az összejövetel, az imádkozás, a Szentírás felolvasása, Isten Igéjének a hirdetése, a Krisztusra való emlékezés és az Ő Testének és Vérének elfogyasztása, Ővele, az Atyával és a Szent Lélekkel való közösségben. Az Eucharisztia elnevezést azért használjuk, mert ez fejezi ki legteljesebben az Utolsó Vacsorát, amely hálaadás mindenért Istennek, Jézus Krisztusban és a Szent Lélekben, mindenért, amit tett a világ teremtésével, megmentésével és megdicsőítésével.

Az Eucharisztia szentségét szent koinoniának, kommunióknak, azaz "közösségnek" is szokás nevezni, mivel ez az embereknek Istennel, egymással és Istenben minden emberrel, sőt minden dologgal való titokzatos közössége Krisztus és a Szent Lélek által. Az Egyház minden vasárnap, az Úr Napján, és minden ünnepnap tart eucharisztikus liturgiát. A kolostorok kivételével azonban ritkán tartanak naponta liturgiát. Örömteli és feltámadási jellege miatt az ortodox keresztyéneknek nem szabad Szent Áldozáshoz járulni a Nagyböjt hétköznapjain, kivéve az Előreszentelt Adományok Liturgiáján. Az Egyház minden tagja járulhat Eucharisziához, így azok a csecsemők is, akiket már megkereszteltek és megbérmáltak. Az áldozás mindig két szín alatt, kenyérral és borral történik. Az Eucharisziát úgy éljük át, mint Krisztus valóságos jelenlétét, a kenyér és a bor színében Krisztus valóságos Teste és Vére titokzatos, misztikus módon van jelen, melyet az Ő nevében ajánlunk fel az Atyának, és amelyet Isten Szent Leleke szentel meg.

A keresztyén gondolkodás történetében különböző módon próbálták megmagyarázni, hogy a liturgia folyamán a kenyér és a bor hogyan alakul át Krisztus Testévé és Vérévé. Sajnos ezek a magyarázatok gyakran túl racionálisak voltak, és túlságosan szorosan kapcsolódtak bizonyos filozófiákhoz.

Ennek egyik legsajnálatosabb eredménye az lett, hogy vitatni kezdték Krisztus Testének és Vérének valóságát az Eucharisziában. Míg egyesek azt állították, hogy az eucharisztikus adományok, a kenyér és a bor, Krisztus valóságos Teste és Vére, addig mások azon a véleményen voltak, hogy mindez nem valóságos, csupán a

Test és a Vér szimbolikus vagy misztikus jelenlétéről van szó. Mindkét megközelítésben az a tragikus, hogy azt, ami valódi, szembeállították azzal, ami szimbolikus vagy misztikus .

Az Ortodox Egyház ellenzi azt a tanítást, hogy az eucharisztikus Test és Vér Krisztus Testének és Vérének csupán intellektuális vagy pszichológiai szimbóluma. Ha ez a tan igaz lenne, akkor a liturgia során, a Szent Áldozás alatt az embernek csupán gondolnia kellene Jézusra, és "szívében" egyesülnie Vele. Ily módon az Eucharisztia mindössze az Úr Utolsó Vacsorájára emlékeztető étkezéssé válna, és elfogyasztásával az Istennel való egyesülés pusztán a gondolati, pszichológiai emlékezés szintjén maradna.

Másrészt viszont az ortodox hagyomány a "szimbólum" kifejezést is használja az eucharisztikus adományokra. "Misztériumnak" is nevezi, és magát a liturgikus áldozatot "eszmei és vértelen" áldozatnak. Mind a liturgia mind az Egyházatyák használják ezeket a kifejezéseket.

Az Ortodox Egyház mindezeket a kifejezéseket azért használja, mert az ortodoxiában az, ami valóságos nem áll ellentétben azzal, ami szimbolikus, misztikus vagy eszmei. Ellenkezőleg! Ortodox meggyőződés szerint a valóság minden része - a világ és maga az ember is - annyira valóságos, mint amennyire szimbolikus vagy misztikus, mivel a valóságnak Istent kell felfednie és kinyilatkoztatnia a számunkra. Így az Ortodox Egyházban az Eucharisztia éppen azért Krisztus valóságos Teste és Vére, mert a kenyér és a bor számunkra Isten Krisztusban való igazi jelenlétének és kinyilatkoztatásának a misztériuma és szimbóluma. A Szent Lélek által titokzatos módon konsekrált kenyér és bor elfogyasztása által tehát valódi közösségünk van Istennel Krisztuson keresztül, Aki maga az "élet kenyere" (Jn 6, 35):

"Én vagyok az az élő kenyér, amely a mennyből szállt le: ha valaki eszik ebből a kenyérből, élni fog örökké, és az a kenyér, amelyet én adok, az én testem, amelyet én oda fogok adni a világ életéért." (Jn 6, 51)

Az Eucharisztia kenyere tehát Krisztus Teste és Krisztus Véré az eucharisztikus kenyér. A kettő eggyé válik. Az ortodox szóhasználatban a "szimbolikus" szó pontosan ezt jelenti: "összeilleszteni, egyesíteni".

Ugyanerről tanúskodnak Pál apostol szavai is:

"Mert én az Úrtól vettem, amit át is adtam néktek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: «Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.» Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: «E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.» Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön. Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen." (1 Kor 11, 23-27)

A Szent Eucharisztia titka meghaladja a pusztán racionális, logikus elemzést és magyarázatot. Azért, mert az Eucharisztia - mint maga Krisztus - valóban Isten Országának a titka, amely, Jézus szavaival, "nem e világból való". Mivel az Eucharisztia Isten Országához tartozik, ezért teljes mentes a bukott emberiség "földi" logikájától.

Az Eucharisztiaának az Egyházban való szerepéről bővebben lesz majd szó a Szent Liturgiáról szóló fejezetben.

A Gyónás Szentsége

A Gyónás Szentsége Istennel való kibékülésünknek a jele az Egyházban, miután a bűn elválasztott minket az Egyház életétől. A bűnbánat - út az Istennel való közösséghez, ha a bűn megszakította ezt a közösséget. A Szent Hagymányban ezért gyakran nevezik a keresztség megújításának, vagy a keresztyén élet kezdetén, az alapszentségekben elnyert Istennel való élet-kapcsolat helyreállításának.

Nem minden bűn teszi szükségessé a szentségi gyónást. Ez nyilvánvaló, hiszen a keresztyén ember soha nem lehet teljesen büntelen. Bizonyos súlyos bűnök azonban, vagy a hosszú távolmaradás a szentáldozástól, szükségessé teszik a szentségi gyónást. Ezen kívül, a Krisztussal közösségben élő keresztyének azért kell rendszeresen járulnia ehhez a szentséghez, hogy tudatosan megalázza magát Isten előtt, és az Egyház lelkészétől vezetést kapjon a keresztyén élethez. Az Ortodox Egyház azt tanítja, hogy a szentségi gyónás szükséges mindazoknak, akik Szent Eucharisztiaához járulnak, ha súlyos bűnöket követtek el, vagy hosszú ideig távolmaradtak az áldozástól.

A gyónás szentsége az Egyházban lehetőséget ad a bűnbánatra és a visszatérésre azoknak a keresztyéneknek is, akik elszakadtak a hittől és az abban való élettől. A gyónásnak három fő része van: Az legelső az őszinte bánat, a bűn és az Istennel való közösség megszakítása miatt. A második a nyílt és szívből fakadó bűnvallás. Valamikor ez nyilvánosan, a templom közepén, az összes jelenlévő előtt történt, az utóbbi időkben azonban csak az Egyház lelkésze jelenlétében, aki az egész közösséget képviseli. A gyónás harmadik része a feloldozási ima, mellyel a bűnbánó szentségileg is elnyeri Krisztus által Isten bocsánatát.

A bűnbánat beteljesedése a Szent Eucharisztia magunkhoz vétele és a bűnbánó valódi megbékélése Istennel, és Krisztus parancsai szerint minden emberrel. Mindebből természetesen az következik, hogy a bűnbánónak

őszintén kell törekednie arra, hogy távol tartsa magát a bűntől, megmaradjon az Isten iránti hűséges engedelmisségben és a becsületes életben Isten és embertársai előtt.

A gyónás szentsége - mint minden szentség - az Egyház életének olyan alkotórésze, amely erős hitet és meggyőződést feltételez abban, hogy maga Krisztus jelen van az Egyházban Szent Lelkén keresztül. Az, aki még nem tapasztalta meg Krisztus jelenlétét az Egyházban, nem érti meg a szentségi gyónás jelentőségét, vagy a bűnök őszinte és nyilvános megvallásának a szükségességét. Ha az Egyházra úgy tekintünk, mint a Krisztusban való új életre, és mint valódi közösségre Istennel az Ő Országában, amely a szentségekben, a szent titkokban már a földön jelen van az emberek között, akkor nemhogy megértjük a szentségi gyónást és a bűnök megvallását, hanem vágyani is fogunk rá, mint Isten valóságos, nagy titkára, mint Istennel megvalósítandó újraegyesülésünk egyedülálló lehetőségére Krisztus bűnbocsánata által. Aki azért jött, hogy megmentse minden bűnöst, aki megvallja bűneit, és törekszik arra, hogy változtasson életén, úgy, ahogyan maga Krisztus tanított erre.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy az Ortodox Egyház szigorúan ragaszkodik a Bibliának ahhoz a tanításához, hogy csak Isten bocsáthatja meg a bűnöket, hogy ezt Krisztus által viszi végbe az Egyházban, és hogy a bűnbocsánat feltétele a valódi bűnbánat és a változásra tett ígéret, melyről a bűnvallással teszünk bizonyosságot. A bűnvallás pedig a bűnök őszinte és nyilvános beismerése Isten és az emberek előtt.

A Szent Kenet Szentsége

A Betegek Kenete

Krisztus azért jött a világra, hogy az emberek "erőtlenégeit hordozza". Isteni messianizmusának egyik jele az volt, hogy betegeket gyógyított. A gyógyítás hatalma az Egyházban marad, mivel maga Krisztus a Szent Lélek által az Egyházban marad.

A Betegek Kenetének szentsége az Egyháznak a gyógyulásért mondott különleges imája. Ha a hívőknek elég nagy a hite, és Isten is úgy akarja, akkor minden okunk megvan hinni abban, hogy az Úr képes meggyógyítani a betegeket.

"Beteg-e valaki közöttetek? Hivassa magához a gyülekezet véneit, hogy imádkozzanak érte, és kenjék meg olajjal az Úr nevében. És a hitből való imádság megszabadítja a szenvedőt, az Úr felsegíti őt, sőt ha bűnt követett is el, bocsánatot nyer. Valljátok meg azért egymásnak bűneiteket, és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok."

(Jak 5, 14-16; lásd Mk 6, 13)

A hagyományos ortodox gyakorlatban a Kenet szentsége közösségi szentség. Ez azt jelenti, hogy a hívők közül ahányan csak tudnak összegyűlnek, hogy részt vegyenek az imában. Magához a szertartáshoz hét pap szükséges, az apostoli levelekből és az evangéliumokból pedig hét alkalommal olvasnak fel. Hét ima hangzik el, és hét ízben történik megkenés a szertartásra külön megszentelt olajjal. Bár nem mindig lehet a szentséget ilyen módon kiszolgáltatni, a szokásos gyakorlat még mindig az, hogy annyi pap és hívő gyűlik egybe, amennyi csak lehetséges.

A Szent Kenet szentségének kifejezett célja a gyógyítás és a bűnbocsánat. Mivel a testi gyógyulás nem mindig Isten akarata, ezért Krisztusnak az imája, hogy legyen meg Isten akarata, a szentség alap gondolatához tartozik. Ezen túlmenően, a szentség célja világosan az, hogy a beteg test megkenése által az ember szenvedése megszentelődjék, és eggyé váljon Krisztus szenvedéseivel. Ily módon a test sebei megszentelődnek, és a beteg erőt kap ahhoz, hogy szenvedései ne a lélek halálára legyenek, hanem örök üdvösségre az Isten Országában eljövendő feltámadásban és életben.

A halál elkerülhetetlenül eljön az ember számára. Mindenkinek meg kell halnia, még azoknak is, akik a gyógyulás által ideiglenesen haladékot kaptak, hogy több időt tölthessenek a földön. Így a beteg gyógyulása önmagában nem cél, csupán eszköz, amit Isten irgalma és kegyelme jeléül ad, hogy további lehetőséget biztosítson az embernek arra, hogy Érte és embertársaiért éljen ezen a világon.

Az Egyháznak "a lélek és a test elválásának" órájára is vannak különleges imái, amikor az ember már minden kétséget kizáróan földi életének utolsó pillanatait éli. Egyértelmű tehát, hogy a Szent Kenet szentsége - mind testi mind szellemi értelemben - a betegek számára szolgál, és nem a halál órájára van fenntartva. A Kenet szentsége nem a "haldoklók szentsége", ahogyan ezt gyakran gondolják; maga a szertartás semmilyen módon sem sugallja azt, hogy csak végső esetben kellene kiszolgáltatni. A Szent Kenet a beteg ember lelki, testi és szellemi gyógyulásának szentsége, bármilyen legyen is a betegség természete és komolysága.

A Házasság Szentsége

A házasságot nem Krisztus hozta létre, nem Ő tette intézményessé. Mégis, az Úr egészen különleges értelmet és jelentőséget adott az emberek házasságának. Az őszövétségi törvényt követve, de messiási tökéletességével

túllépve annak hivatalos előírásait, Jézus az emberi házasság egyedülállóságát tanította, mint Isten ember iránti szeretetének, és az Ő saját - az Egyház iránti szeretetének természetes megnyilvánulását.

Krisztus szerint ahhoz, hogy egy nő és egy férfi szeretete olyan tökéletes legyen, amilyenek Isten teremtette, - e szeretetnek egyedülállónak, elpusztíthatatlannak, örökké tartónak és isteninek kell lennie. Az Úr nemcsak tanítást adott, hanem - a keresztény házasság szentségében, az Egyház által - erőt is ennek teljesítéséhez.

A Házasság Szentségében a nőnek és a férfinak megadatik az a lehetőség, hogy egy lélek és egy test legyen, amit önmagában semmilyen emberi szeretet sem képes biztosítani. A házasságban a keresztények a Szent Lelket kapják meg, azért, hogy ami a földön elkezdődött ne érjen véget a halállal, hanem beteljesedjék, és a legtökéletesebb módon folytatódjék Isten Országában.

Évszázadokon át nem volt külön esküvői szertartás az Egyházban. A keresztény pár kifejezte kölcsönös szeretetét az Egyházon belül, és megkapták Isten áldását egyesülésükre, amelyet Krisztus Szent Eucharisziája pecsételt meg. Az Egyház hivatalosan elismerte a pár összetartozását, Krisztus Testének tagjává tette, így vált a házasság kereszténnyé, Isten tökéletes szeretetének teremtett képévé, amely örök, egyedülálló, oszthatatlan és örökké tartó.

Később külön szertartás alakult ki a házasság szentségére, melynek mintája a keresztség és bérmlás szentsége lett. Az Egyház a keresztségben részesülőkhöz hasonló módon szólítja meg a házasulandó párt. A házasulandók megvallják hitüket és Isten iránti szeretetüket. Ünnepelesen vezetik be őket a templomba, ahol imádkoznak értük és áldásban részesülnek. Meghallgatják Isten Igéjét, majd fejükre koronát kapnak - Isten dicsőségének koronáit - annak jeléül, hogy Isten gyermekeivé és tanúivá (mártírjaivá) kell válniuk, és Isten Országa örökkévaló életének örököseivé. Ahogy minden szentség, így a házasság szentsége is a Szent Eucharisziában való részesüléssel teljesedik be.

Az Orthodox Egyházban a házasság szentségének nincs "törvényi" jellege. A házasság nem jogi szerződés, nem tartalmaz sem fogadalmat sem esküt. A házasság szentsége lényegében az emberi szeretet "megkeresztelése és megerősítése" Istenben Jézus Krisztus által, a Szent Lelken keresztül. Az emberi szeretet "istenivé tétele" Isten örök Országának isteni tökéletességében és egységében, ahogy ez megnyilatkozott az Egyházban, és megadatott az embernek.

Természetesen a keresztény házasság szentségében csak azok részesülhetnek, akik az Egyházhoz tartoznak, azaz a megkeresztelt és rendszeresen áldozó hívők. Az Orthodox Egyház ma is szigorúan ehhez a tanításhoz és gyakorlathoz tartja magát. A keresztények közötti egység hiányának tragédiája miatt azonban egy orthodox keresztény összeházasodhat egy megkeresztelt, nem orthodox kereszténnyel az Egyház keretein belül, azzal a feltétellel, hogy mindketten őszintén munkálkodnak, és imádkoznak a Krisztusban való teljes egységükért, de anélkül, hogy bármilyen kényszert alkalmaznának, vagy erőszakkal uralkodni akarnának a másik felett. Annak az orthodox kereszténynek, aki házasságra lép egy nem orthodox kereszténnyel, az Egyház szentségi imáit és áldását kell megszereznie ahhoz, hogy az Orthodox Egyház tagja maradhasson, és továbbra is részesülhessen a Szent Eucharisziában.

Az orthodox tanítás szerint csak egyetlen házasság töltheti be azt a tökéletes értelmet és jelentőséget, amelyet Krisztus életünk e valóságának szánt. Így az orthodox keresztény hagyomány arra bátorítja az özvegyen maradt asszonyokat és férfiakat, hogy maradjanak hűségesek házastársukhoz, akik már meghaltak ennek a világnak, de élnek Krisztusban. Az orthodox hagyomány ugyanezen az alapon az ideiglenes "együttélést", az alkalmi szexuális viszonyokat, a különféle emberekkel folytatott szexuális kapcsolatot, az azonos neműek közötti szexuális érintkezést és a házasságnak különéléssel és válással végződő megszakítását ellenkezőnek tartja azzal az emberi tökéletességgel, amelyet Isten Jézus Krisztusban nyilvánított ki. A bűnbánat, a bűnök őszinte megvallása, és a békés együttélés őszinte ígéretével azonban az Orthodox Egyház megtartja a második házasság szertartását is azok számára, akiknek nem sikerült teljesíteniük a házasságnak Krisztus által tanított eszményi feltételeit. Az is az Egyház gyakorlatához tartozik, hogy nem zárja ki második házasságban élő tagjait a Szent Áldozás szentségéből, ha őszintén akarják az Istennel való eucharisztikus közösséget, és ha teljesítik az Egyház életében való részvétel minden egyéb feltételét.

Krisztusra az embernek az élet minden területén szüksége van, és szilárd keresztény meggyőződés szerint Krisztus nélkül, vagy Krisztusnak a Szent Lélek által az Egyházban való jelenléte és ereje nélkül nem szabad és nem is lehet semmit tökéletesen csinálni. Ezért két keresztény ember nem kezdheti el az együttélést, és nem is osztozhat egymás életében - lelkileg, fizikailag, szellemiekben, társadalmi és gazdasági szempontból - teljes egységben, anélkül, hogy előbb Isten Országa örökkévalóságába ne helyeznék egységüket a Házasság Szentségén keresztül, az Egyházban.

Az orthodox tanítás szerint - amint ez a házassági szertartás során is kifejezésre jut - a gyermekek nemzése és a család keretein belül az irántuk való törődés és szeretet a férfi és a nő Krisztusban gyökerező szeretetének természetes beteljesülése. Ilymódon a házasság Isten teremtő és gondoskodó szeretetének, a Szent Háromság Három Személye tökéletes szeretetének az emberi kifejezése, azé a szereteté, amely kiárad a teremtésben és a világ iránti gondoskodásban.

Az a meggyőződés, hogy az emberi szeretetnek, mint az isteni szeretet követőjének ugyancsak teremtésben, és a mások iránti gondoskodásban kell kiáradnia még nem jelenti azt, hogy az utódok nemzése lenne önmagában a házasság egyetlen célja, létének egyedülálló, kizárólagos igazolása és törvényes elismerése. Azt sem jelenti, hogy egy gyermektelen házaspár ne tudna együtt igazi keresztény életet élni. Hanem azt jelenti, hogy egy házaspár tudatos döntése amellett, hogy nem vállal gyermeket a személyes kényelem, a lakás, a luxus és a szabadság utáni vágy, a felelősségtől való félelem, az anyagi javakban való osztozás elutasítása, vagy a gyermekek gyűlölete, és még számos egyéb ok miatt, nem vall keresztény magatartásra, és semmiképpen sem egyeztethető össze az Orthodox Egyház biblikus, erkölcsi és szentségi tanításával és tapasztalatával az élet, a szeretet és a házasság értelméről.

Az eddig elmondottak fényében a gyermekek fogamzásának ellenőrzése egy házasságban nagyon kényes téma. Alapvetően nem javasolt, és talán csak abban az esetben tekinthető lehetségesnek, ha igen alapos lelkiismeretvizsgálat, imádság és lelki vezetés kíséri.

A már megfogant gyermek abortusza az Orthodox Egyházban szigorúan tilos, és semmilyen módon sem igazolható, mert végrehajtása a legnagyobb erkölcsi kockázattal jár, és igen komoly bünbánatot követel még olyan szélsőséges esetekben is, amikor az anyát helyrehozhatatlan sérülés fenyegeti, vagy a szülés alatt valószínűleg meghalna. Ilyen kivételes esetekben egyedül az anyának kell vállalnia a döntést, és fel kell készülnie arra, hogy tetteért Isten elé álljon, és az Ő isteni irgalmát kérje.

Az Egyházi Rend szentsége

Orthodox meggyőződés szerint a keresztény Egyház egyetlen papja, pásztorja és tanítója Maga Krisztus. Egyedül Ő vezeti népét, Ő uralkodik fölötté. Egyedül Ő bocsátja meg a bűnöket, és Ő az, Aki közösséget ajánl fel Istennel, az Atyával.

Az orthodox hit szerint Krisztus nem hagyta el népét, hanem együtt van Egyházával, mint Annak élő és egyetlen Feje. Krisztus a Szent Lélek által tevékenyen jelen van Egyházában.

Az Egyházi Rend szentsége a Keresztény Egyházban objektív biztosítékot nyújt Krisztusnak népével való állandó együttlétére. Az Egyház püspökeinek, papjainak és diakónusainak az a szerepük, szolgálatuk, hogy láthatóvá tegyék Krisztus tevékeny együttlétét népével. A papság tehát nem Krisztus nevében, vagy Krisztus helyett szolgál, mintha Ő Maga nem lenne jelen. A papság nem Krisztus helytartója, helyettese vagy képviselője.

Krisztus most és mindig és mindörökké jelen van Egyházában. Az Egyház felszentelt Rendjei - a püspökök, papok és diakónusok - azért kapják a Szent Lélek ajándékát, hogy láthatóvá tegyék az embereknek Krisztust a Lélek által. Ily módon Krisztus választott szolgálóin keresztül gyakorolja és valósítja meg egyedülálló és kizárólagos papi tisztségét, szüntelenül felajánlva Önmagát az Atyának embertestvéreiért, tökéletes Áldozatként. Krisztus az Egyházban lévő szolgálóin keresztül tanítóként is fellép, és Ő maga hirdeti az embereknek az Atya isteni ígét. Ő a jó pásztor, az egyetlen pásztor, Aki vezeti nyáját. Ő az irgalmas orvos, Aki elengedi a bűnöket és meggyógyítja az emberek testi, szellemi és lelki betegségeit. Ő a püspök, Aki gondját viseli annak a közösségnek, amelyet Ő maga gyűjtött magának (1 Pt 2,25). Ő a diakónus, a "szolga", mert egyedül Ő az Atya szenvedő szolgálója, Aki "nem azért jött, hogy szolgáljon neki, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért." (Mt 20,28)

Az Egyházi Rend szentségének az elnevezése kapcsolatba hozható azzal, hogy a püspökök, papok és diakónusok biztosítják az Egyház életében a rendet. Krisztus és az apostolok ideje óta egészen Isten Országának az örökkévalóságban való eljöveteleig, mindig és mindenütt, ők biztosítják az Egyház folytonosságát és egységét.

Ahogy az apostolok megkapták Istentől azt a különleges ajándékot, hogy menjenek a világba, és tegyék jelenvalóvá Krisztust, személyének és szolgálatának sokszínű gazdagságát az embereknek, ugyanúgy az Egyház papjai is megkapják Isten Lelkének az ajándékát, hogy megőrizték és láthatóvá tegyék Krisztus tevékeny jelenlétét az egyházakban.

Az Egyház tanítása szerint a papságnak a lehető legtökéletesebb módon kell betöltenie azt a kegyelmet, amely a "kézrátétel" ajándékával adatott meg számára. De az Egyház azt is tanítja, hogy az Egyházban a papság által kiszolgált szentségek valósága és hatékonysága nem függ az Egyház szolgálóinak személyes erényeitől, hanem Krisztus jelenlététől, Aki a Szent Lélek által cselekszik Egyházában.

A püspökök

A papság vezető tagjai a püspökök. Az ő felelősségük és szolgálatuk az, hogy az egész világon megőrizték az Egyház egységét azáltal, hogy saját egyházaikban biztosítják a hitnek és az egyházi gyakorlatnak az igazságát és az egységét a többi egyházzal. A püspökök tehát saját egyházukat vagy egyházmegyéjüket képviselik a többi

egyház vagy egyházmegye felé, de ugyanakkor az Egyetemes Egyházat is képviselik saját papjaik, diakónusai és híveik előtt.

Az Orthodox Egyházban a püspöki hivatal végzi a vezető egyházi szolgálatot. A görög episkopos (püspök) szó jelentése: felügyelő. Minden püspöknek pontosan ugyanazt a feladatot kell ellátnia. Az Egyházban egyik püspök sem áll a többi püspök "fölött", és valójában maga a püspök sem áll az egyházi közösség "fölött", hanem ő maga is az Egyházon belül van, egyike az Egyház tagjainak. Ő az, aki Isten és ember előtt felelős, és számadással tartozik saját egyházi közösségének életéért.

Az Orthodox Egyház minden püspöke egy bizonyos földrajzi területért felelős, amelyet egyházmegyének neveznek. Címüket általában e terület legfontosabb városáról kapják. Egy olyan nagyobb földrajzi egység fővárosának a püspökét, amelyben több, saját egyházmegyével rendelkező püspökök is található, metropolitának vagy érseknek nevezik. A metropolita szó annyit jelent, mint a legfontosabb város, a "metropolis" püspöke. Az érseki cím egy adott terület "vezető püspökét" jelöli, de olykor személyes vagy tiszteletbeli okokból más püspökök is megkaphatják ezt a címet. Egy olyan nagyobb földrajzi egység fővárosának a püspökét, amelyben több metropólia és egyházmegye van, patriarchának nevezik. Ma ez a cím általában egy nemzeti egyházat fog össze.

Az Egyházi Kánonok előírása szerint egy-egy terület püspökeinek rendszeres időközönként tanácskoznuk kell. Ilyen alkalmakkor a metropolita elnököl, egy nagyobb terület, illetve nemzeti egyház esetében pedig a patriarcha.

De még egyszer világosan le kell szögezni azt, hogy szentségileg minden püspök azonos és egyenlő. Szentségi helyzetüket illetően egyik sincs magasabb pozícióban, mint a másik, az Egyházhoz kötődő életük szempontjából egyik sincs a másik "fölött".

Pusztán emberi és gyakorlati ügyekben a metropolita és a patriarcha a saját egyházmegyéjénél nagyobb terület fölött is elnökölhet és vezetést gyakorolhat, de püspöki hivatalát illetően nem rendelkezik nagyobb befolyással vagy felsőbbbséggel, mint a többi püspök. Az Orthodoxyában egy püspök sem tévedhetetlen, egyiknek sincs különleges "hatalma" papjai, diakónusai, népe és más püspökök fölött, vagy nélkülük. Mindannyian szolgálják Krisztusnak és az Egyháznak.

Az Orthodox Egyházban a VI. század óta az a szabály, hogy püspök csak nőtlen vagy özvegy férfi lehet. A püspökök rendszerint legalább az első szerzetesi fogadalmat leteszik.

A papok

Az Egyház papjai, akiket presbitereknek is neveznek, a püspökök munkáját segítik. Ma az a gyakorlat, hogy a papok a helyi egyházi közösség lelkesítő szolgálatát végzik. Kezdetben ezt a szerepet a püspök töltötte be. A papok tehát a keresztények helyi közösségét vezetik, ők állnak a Szent Liturgia megünneplésének az élén, tanítanak, prédikálnak, tanácsot adnak, és a megbocsátás és gyógyítás szolgálatát végzik.

Az Egyház papjait a püspök szenteli fel, és ahhoz a közösséghez tartoznak, amelyben szolgálnak. A papi szolgálat ajándékát senki sem kaphatja meg egyénileg vagy személyre szólóan. Püspökétől és saját egyházi közösségétől függetlenül nem rendelkezik "hatalommal", és semmilyen szolgálatot sem végezhet. Minden olyan keresztény közösség oltárasztalán, amelyet papja és pásztorja vezet, ott fekszik az a lepel, amelyet antimenzionnak neveznek, és amelyen a püspök aláírása látható. Ez valójában az engedély a közösség számára, hogy egybegyűlhessen, és Isten Egyházaként tevékenykedjen. Az antimenzion nélkül a pap és hívei tevékenysége nem lehet törvényes, egy ilyen közösség cselekedetei nem tekinthetők az Egyház hiteles részének.

Az Orthodox Egyházban nős férfi pappá szentelhető, ha mind ő, mind felesége részéről ez az első házasságuk. Ha viszont felesége meghal, nem nősülhet újra, és ha netán megteszi, nem folytathatja papi szolgálatát. Ha viszont nőtlen férfit szentelnek pappá, az nem nősülhet meg a papi szolgálat megtartása mellett.

A diakónusok

Az Egyház diakónusai eredetileg a jótékonykodásban és a karitatív munka végzésében segítették a püspököket. Az utóbbi századok óta viszont majdnem kizárólag oltári szolgálatot látnak el, ők segítik az isteni liturgia és más templomi szolgálatok végzését. Napjainkban sokan állandó tisztségként viselik a diakónusi címet, és így végeznek teljes vagy részleges szolgálatot az Egyházban. De a diakónus nemcsak a püspököt és a papot segítheti a liturgikus szolgálatban, hanem nevelési programokat is irányíthat, ifjúsági csoportokat vezethet, kórházakat látogathat, missziós munkát láthat el, vagy a szociális munka szervezője lehet. Ezekben az esetekben a diakónusokat nem feltétlenül a teológiai hallgatók közül választják, hanem közvetlenül a helyi egyházi közösségből. A diakónusok házasságát illetően ugyanazok az egyházi előírások érvényesek, mint a papok esetében.

A püspökökön, papokon és diakónusokon kívül, akik az Egyház fő felszentelt szolgálói, az orthodox hagyományban a hypodiakónus és a felolvasó sajátos szolgálatára is van külön áldás. A korai egyházban külön szertartás keretében iktatták be az ördögűző, az ajtónálló, a diakonissza és a laikus prédikátori szolgálatok végzőit. Ez utóbbi szolgálatot néhány helyi egyházban még ma is gyakorolják. Hasonlóképpen sok egyházban ma is külön szertartás keretében áldják meg és iktatják be az Egyház laikus szolgálattévőit, mint például az egyháztanács tagjait, a hitoktatókat, a kórus tagjait és a különböző egyesületek és programok vezető személyiségeit.

Temetés

Az Orthodox Egyház temetési szertartása, jóllehet nem sajátosan szentségi istentisztelet, az Isten Népe különleges liturgikus szolgálatainak sorába tartozik.

Az előzőekben már láttuk, hogy az Egyháznak külön szentségi szertartása van az emberi szenvedés megszentelésére, és különleges imákat mond abban az esetben, amikor a halál során a lélek eltávozik a testből. Amikor egy ember meghal, az Egyház különleges virrasztást tart az élettelen test mellett, melyet hagyományosan parastasis-nak vagy panihidá-nak neveznek, és amelyek egyaránt utalnak "örködésre", "éjjeli virrasztásra".

A halotti (temetési) virrasztás alapvetően a hajnali istentiszteletre épül. A szokásos Triszágion imákkal és a 91. (90.) zsoltár éneklésével kezdődik, majd egy külön, a halottért mondott nagy ekténiával (könyörgéssel) folytatódik. Az Isten az Úr-t Allilua helyettesíti, mint a Nagyböjtből, és ezután kerül sor a halotti tropáron eléneklésére.

A halottért elhangzó tropáron és a kondákion, akárcsak a halotti virrasztás többi himnusza, a halál tragédiáján és Isten irgalmán elmélkedik, és örök életet kér annak a számára, aki "elaludt".

Aki bölcsesség mélységével emberszeretően mindeneket elrendezel, és megadod mindenkinek a hasznára való dolgokat, egyedülvaló Teremtő, nyugosztald a Te szolgálóknak lelkét, mert Tehozzád fűzte reménységét, a mi Teremtőnkhez, Alkotónkhoz és Istenünkhöz. (tropáron)

Szentek között nyugosztald, Krisztus, a Te szolgálóknak lelkét, ahol nincs fájdalom, sem bánat, sem sóhajtás, hanem örökkévaló élet. (kondákion)

A 119. (118.) zsoltár sorai, melyek -- dicséreteikkel és könyörgéseikkel az Istenben való életért -- felcsendülnek az elhunyt fölött, az igaz ember verbális ikonját jelentik meg, akinek teljes bizalma van Istenben, és teljes odaadással és szeretettel ragaszkodik az Isteni Törvényhez -- Jézus Krisztus verbális ikonjához. Ugyanez a zsoltár csendül fel Krisztus sírja előtt is, Nagy Pénteken. Ez az a zsoltár, amely az igazságosság és az élet győzelmét éneklé meg a gonoszság és a halál fölött.

Életem a porhoz tapad:

eleveníts meg igéddel! (119, 25)

Fordítsd el tekintetemet,

hogy ne nézzek hiábavalóságra,

a te utadon éltesse engem! 119, 37)

Eleveníts meg igazságoddal,

mert vágyódom utasításaidra. (119, 40)

Intelmeid örökké igazak,

tégy értelmessé, hogy éljek! (119, 144)

Pereld peremet, és válts meg,

ígéreted szerint tartsd meg életemet! (119, 154)

A teljes zsoltár, a hozzá csatlakozó versekkel és imákkal, a szertartás kánonjának himnuszaival, majd Damaszkuszi Szt. János különleges, temetési énekeivel, egy az életről és a halálról szóló elmélkedést alkotnak. A Feltámadt Krisztus által hozott új életnek a fényében, Aki az Egyházban uralkodik, komoly, oktató intelemként szolgálnak mindazok számára, akik nem vetnek számot azzal az egész tragédiával, amit a bűn és a "zsoldja", a halál jelent.

Olykor kritika hangzik el a halotti virrasztás feltételezett morbiditásával és komorságával szemben; azt mondják, nagyobb hangsúlyt kellene kapnia a feltámadásnak és az életnek. Ez a virrasztás azonban nem az "utolsó szava" az Egyháznak a halálról. Csupán ünnepélyes szemlélődés a halál tragikus jellege, dermesztő valósága és hatalma fölött, mely a bűnnek és az Istentől való elidegenedésnek a következménye. Mindennek a belátása, mely különösen a mai modern világban oly szembetűnően hiányzik, nélkülözhetetlen előfeltétele Krisztus győzedelmes feltámadása és az embernek nyújtott kegyes ajándék, az örök élet valódi értékelésének és megünneplésének. Kétséges, hogy érthetővé válik-e egyáltalán az Életről szóló keresztény Örömhír egy ilyen előzetes elmélkedés nélkül a halálról.

Így tehát semmi ironia sincs abban, hogy ugyanaz a Damaszkuszi Szt. János, aki az Egyháznak a Húsvét éjjel felhangzó örömteli kánonját írta, az Egyház halotti énekeinek is szerzője, melyek valóban kíméletlenül súlyosak,

és -- szókimondásuk és realizmusuk tekintetében -- mentesek minden megalkuvástól a bukott emberi lét végső sorsa elkerülhetetlen tényének leírásában.

Az életnek mely élvezete marad mentes a bánattól? Mely dicsőség állt meg a földön változatlanul? Mindenek gyengébbek az árnyéknál, mindenek csalárdabbak az álomnál. Egy megmozdulás, és mindezeket a halál követi. Hanem a Te orcádnak világosságában, Krisztus, és a Te szépséged édességében nyugoszald kiválasztottadat, mint embereket szerető.

Zokogok és bánkódom, midőn megértem a halált, és meglátom, miként fekszik a sírban az Isten képére alkotott szépségünk, alaktalanul, dicstelenül, ékesség nélkül. Minő csoda! Mely titokzatos dolog történt körülöttünk? Hogyan adattunk át az enyészetnek és keltünk egybe a halállal? Valóban az Isten parancsára, amiképpen megíratott, aki nyugalmat ad az elhunytaknak.

A szertartásban, a jelenlegi általános gyakorlat szerint, a kánon és Szt. János himnuszai után, a Boldogságok következnek, a halottért mondott ima-versek kíséretében. Az Apostoli olvasmány a Thesszalonikaiakhoz írt első levélből való (4, 13-17), az Evangéliumi olvasmány pedig Szt. János Evangéliumából (5, 24-30). A prédikáció elhangzása után az "utolsó búcsúcsók" következik, majd az elbocsátó áldás, és végül a szertartást lezáró ének, az "Örök emléket".

Meg kell jegyezni, hogy ez az ének, az általános felfogással ellentétben, azt a könyörgést fejezi ki, hogy Isten emlékezzen meg az elhunytól, mert a Biblia szerint Isten "örök emléke" az, ami életben tartja az embert. A Seol vagy a Hades, az Alvilág a Bibliában az elhunytak birodalma, melyet Abaddon-nak is neveznek, az Isten általi elhagyatottság és elfelejtés állapota. Az "élet-nélküliség" helye, mivel ebben az állapotban senki sem dicsérheti az Urat; az Úr dicsérete viszont az ember életének igazi tartalma és célja, létének egyetlen valódi értelme. Az orthodox temetési himnuszok sorában az utolsó és egyben legnevezetesebb énekben tehát azért imádkozunk, hogy az elhunyt örökké éljen Isten "örök emlékének örök nyugalmaiban". Mindez pedig Jézus Krisztus feltámadása által válik lehetővé és valósággá, amely -- a Halotti Alvilág leigázása az Isteni Igazságosság és Élet ragyogása által. (Lásd 88. zsolttár, Hóseás könyve 13, 14; 1 Korintusiakhoz 15; Efezusiakhoz 4, 9; Filippiekhez 2, 5-11; 1 Péter 3).

A halotti virrasztásnak tulajdonképpen az eucharisztikus liturgia keretei között kellene végbemennie, amelynek során a hívők találkoznak a Feltámadott Úrral, és mindazokkal, akik Őbenne élnek az Élet Országának dicsőségében. Szomorú, hogy az utóbbi időben a halotti virrasztás elveszítette ezt az előkészítő jellegét, és önmagában, az eucharisztikus liturgiától elkülönülve, egyszerűen temetési szertartássá változott, ami nem teszi lehetővé sem magának a virrasztásnak a helyes megítélését, sem pedig az élet értelme, a halál és a feltámadás keresztény szemléletének maradéktalan megmutatását Krisztusban, az Egyházban és az Isten Országában.

Az a tény, hogy a Szt. Liturgia, ha egybe is kapcsolódik a halotti virrasztással, megelőzi azt, és egyfajta fájdalmas dologgá, "gyászmisévé" válik, amelyet az "elhunytért" ajánlanak fel, az utóbbi évszázadok újítása, római katolikus hatásra utal, és ez tovább torzíja a halál keresztény felfogását és tapasztalatát.

Szerzetesség

A szerzetesség, jóllehet nem tartozik az Egyház szentségei közé, mivel nem nélkülözhetetlen előfeltétele a keresztény életnek és nem szükségszerű formája Isten Népe létének, fontos szerepet játszott a kereszténység történetében és nagy értéket képvisel az Orthodox Egyházban.

Az Orthodox Hagymányban úgy tekintenek a szerzetesi elhívásra, mint Isten személyes ajándékára az egyén lelki üdvössége és Krisztus Testének szolgálata céljából. A szerzetesi hivatás Isten hívása személyes bűnbánatra egy kizárólag Neki szentelt életben. A szerzetes vagy az apáca elsősorban az ima és a böjt útján, és a szegénység, tisztaság, alázat, engedelmesség erényeinek gyakorlásával akarja megszerezni a legmagasabb rendű keresztény erényt, a szeretetet.

A keresztény szerzetes általában nem végez külön papi, tanítói, betegápolói vagy szociális dolgozói szolgálatot az Egyházban. A szerzetes rendszerint világi és nem papi személy, és minden kolostorban csak annyi pap teljesít szolgálatot, amennyi szükséges a közösség liturgikus és szentségi életének a biztosításához.

Az orthodox kereszténység történetében számos térítő, tanító és püspök került ki azok közül, akik a szerzetesi hivatásnak szentelték életüket. A püspököket, évszázadok óta, hagyomány szerint a szerzetesek soraiból választják. Ezekre a további elhívásokra azonban úgy kell tekinteni, hogy bennük Isten akarata fejeződik ki Népe iránt, és nem úgy, mint magából a szerzetesi hivatásból fakadó célra vagy szándékra. Valójában egy embernek csak azzal az elhatározással kell belépnie egy kolostorba, hogy bűneit megbánja, szolgálja Istent és megmentse lelkét a szerzetesi aszkézis eszményei szerint. A szerzetessé avatás szertartása nagyon világosan utal erre. Alaszka Szent Germán például először a szerzetesi étellel kötelezte el magát, és csak később, lelki atyja áldásával hagyta el magányát és vált nagy térítővé.

A szerzetesség fokozatai

Az orthodox szerzetesi hagyományban négy fokozat van mind a férfiak, mind a nők számára. Az első a novíciusé, mely az egyházi szóhasználat avatására szerint az *engedelmesség* fokozata. Ebben az első időszakban az avatására készülő szerzetes egyszerűen a kolostorban él egy lelki atya vagy anya irányítása alatt.

A második a *reverenda-viselőé*, ami azt jelenti, hogy valakit már hivatalos formában is befogadtak a közösségbe, és joga van arra, hogy viselje a szerzetesek öltözetét, a *reverendát*. Ezen a fokon a jelölt még nem kötelezte el magát teljesen a szerzetesi élettel.

A harmadik fokozat a *kisfogadalom*, ami már felavatott szerzetest jelöl. A szerzetes, férfi vagy nő, új nevet kap és viselheti a szerzetesi *szhimát* (a kereszt jelével ellátott ruhadarabot), a fátyolt és a köpenyt, a *mantiát*. Ezen a fokon fogadalmat kell tennie arra, hogy a szerzetesi közösségben marad, lelki vezetője és a kolostor előljárója iránti állandó engedelmességben, akit apátnak vagy főnöknőnek (igumenosz, igumenia) neveznek. Az avatási szertartás, az énekeken és az imákon túl, egy egész sor olyan előírt kérdést is magában foglal, amelyek az elhívás hitelességére, a felnyírásra (a haj megnyírására) és a teljes szerzetesi ruha felöltésére vonatkoznak.

A szerzetesi rend utolsó fokozata a *nagyfogadalom*, vagy nagy *szhima*. Erre a végső lépcsőfokra csak igen kevesek lépnek, mert ez a szerzetesi eszmények legszigorúbb követését jelenti, mely rendszerint a világtól teljesen elvonult életet követel, szüntelen imádságban és szemlélődésben. Ennek az utolsó avatásnak a során a szerzetes ismét új nevet kap, és viselheti új megkülönböztető jelét -- a nagy *szhimát*.

Az orthodox hagyományban nincs előírt szabály arra vonatkozóan, hogy egy embernek mennyi időt kell eltöltenie az egyik vagy a másik szerzetesi fokozatban. Ez a körülmény a hivatás hangsúlyozottan személyes jellegével magyarázható. Ezért vannak, akik gyorsan eljuthatnak az avatásig, míg másoknak ez hosszú éveket jelent, de akadhatnak olyanok is, akiket formálisan soha sem avatnak szerzetessé, mégis a szerzetesi közösségen belül maradnak. A döntés, amely a lelki vezető és a közösség előljárójának a kezében van, minden esetben egyénileg történik.

A szerzetesség fajtái

Jóllehet az Orthodox Egyházban, a Latin Egyháztól eltérően, nincsenek szerzetesrendek, mind egyéni mind közösségi szempontból a szerzetesi élet különböző formái alakultak ki. Általában elmondható, hogy vannak olyan kolostorok, amelyek inkább a liturgikus életre összpontosítanak, mások az aszkézisre, ismét mások a misztikus hagyomány felé hajlanak, vagy a lelki vezetés és a világ felé való nyitottság a jellemzőjük a lelki gondozás és tanácsadás céljából. A szerzetességnek ezek a különféle formái, melyek egyetlen személyt de egy egész közösséget is érinthetnek, nincsenek formálisan előre meghatározva, vagy törvényben lefektetve. Hanem egy szerves fejlődés eredményeként jöttek létre, Isten élő kegyelmének az irányítása alatt.

A szerzetesi élet különféle lelki formái közül három alapvető szervezeti típust lehet kiemelni. Az első a *cenobita*. Ebben a formában a közösség minden tagja mindent közösen végez. Lehet *idioritmikus*, amelyben a szerzetesek vagy az apácák együtt imádkoznak a liturgián, de egyénileg vagy kis csoportokban dolgoznak és étkeznek. Ebben a szerzetesi formában az is elképzelhető, hogy a közösség tagjai külön szoltároznak, külön végzik a szolgálataikat, és csak az eucharisztikus liturgiára gyűlnek egybe, de erre is csak meghatározott napokon. Végül a szerzetesség harmadik formája a *remeteség*, melyben az egyes szerzetesek vagy apácák valódi *remeték*, más néven *anachoréták*. Ezek teljes egyéni elzártságban élnek, soha nem vesznek részt a közösség liturgikus imádságában, és itt is csak a legnagyobb ünnepek képezhetnek kivételt. Igen ritkán az is előfordulhat, hogy a Szent Eucharisziát viszik el a szerzeteshez vagy apácához, aki egész életét magányban tölti.

Ma a nyugati világban élő Orthodox Egyházban csak kevés közösségben élnek hiteles szerzetesi életet. A hagyományosan orthodox országokban a szerzetesség most is virágzik, akkor is, ha a szerzetesek száma, a politikai és a lelki körülményektől függően, jelentősen korlátozódik. Az utóbbi években, különösen az Egyház műveltebb tagjai, megújult érdeklődéssel fordulnak a szerzetesség felé.

III. A napi istentiszleti kör

Az ima

A keresztény élet lényege az ima. Maga Jézus Krisztus is imádkozott és tanította az embereket imádkozni. Nem követheti Krisztust az, aki nem imádkozik Istenhez.

Az Orthodox Egyházban minden ima a Szent Háromságot jeleníti meg. A Szent Lélek által, Isten Fián, Jézus Krisztuson keresztül, és az Ő nevében imádkozunk az Atya Istenhez. Istent azért hívjuk a "mi Atyánknak", mert

Jézus így tanított és felhatalmazott minket erre. Istent azért szólíthatjuk Atyának, mert a Szent Lélek által Isten fiai vagyunk (Róm 8).

Az Egyházban Krisztushoz és a Szent Lélekhez is imádkozunk, azokhoz az Isteni Személyekhez, Akik egyik az Atya Istennel és örökké léteznek a Vele való tökéletes egységben, osztozva az Ő isteni létében és akaratában.

Az Egyházban a szentekhez is imádkozunk, nem ugyanúgy, mint a Szent Háromság Személyeihez, hanem úgy, mint segítőkhez, közbenjáróinkhoz, társainkhoz az Egyházban, akik már megdicsőültek Istennél, és az Ő színe előtt vannak. Az Isten Országának dicsőségét élvező szentek és az emberi teremtmények között legelső Mária, Istennek Szülője, a Mennyek Királynője, Isten előtti szent közbenjáróink vezetője. A szent angyalokhoz is imádkozhatunk, hogy képviseljék ügyünket Isten előtt.

Az Egyház hagyományos katekizmusa háromféle imát különböztet meg: a *kérő*, *hálaadó* és *dicsőítő* imát. Egy negyedik fajta imával is kiegészíthetjük a felsorolást, amelyet Isten előtti *siralomnak* nevezhetünk, amikor kérdésekkel ostromoljuk Istent az élet körülményeiről, létünk értelméről, különösen valamilyen tragédia vagy lelki zavar idején. A Bibliában igen gyakran találunk példát mind a négy fajta imára.

Néha úgy határozzák meg az imát, mint Istennel való párbeszédet. Ez a meghatározás helyénvaló, ha nem feledkezünk meg arról, hogy ez a csend párbeszéde, amely szívünk rejtekében megy végbe. Az Orthodox Egyházban — egy régebbi és hagyományosabb meghatározás szerint — az ima *az értelem és a szív Istenhez emelése*, az Isten jelenlétében való megállás, amikor az ember szüntelenül átérzi, és emlékezetében hordozza az Ő nevét, létét, erejét és szeretetét. Ezt az imát *"Isten jelenlétében való járásnak"* is szokták nevezni.

Az ima célja Istennel való közösségünk elérése, és az, hogy ezáltal alkalmassá váljunk az Ő akaratának teljesítésére. A keresztények azért imádkoznak, hogy megismerjék Istent, és teljesíthessék parancsait. Ha valaki nem akar megváltozni, nem akar Krisztushoz hasonlóvá válni az Ő parancsainak teljesítése által, sem oka, sem célja nincs az imájának. A szentek tanítása szerint, ha nincs meg bennünk az a szándék, hogy válaszoljunk Istennek, és az imában az általa mutatott ösvényen haladjunk, az ima lelkileg még veszélyes is lehet.

Az imádkozás nem pusztán az ima szavainak ismétléséből áll. Imák elmondása nem egyenlő az imádkozással. Az imát titokban kell végezni, röviden, rendszeresen, sok szó nélkül, Isten iránti bizalommal, hogy Ő hall minket, és készséggel, hogy megtegyük azt, amit kíván tőlünk (Mt 6, 5-15; Lk 11 és 18; Jn 14-17).

Az Orthodox Egyház követi az Ószövetség gyakorlatát, a nap órái szerint előírt imák elmondását. A keresztényeknek arra kell törekedniük, hogy rendszeresen, reggel, este, étkezések előtt és után imádkozzanak, és végezzék azt a rövid imát is, melyet a nap folyamán bármilyen körülmények között el lehet mondani. Ebből a célból sokan gyakorolják a *Jézus-imát*: *"Úr Jézus Krisztus, Isten Fia, könyörülj rajtam, bűnösön!"* Természetesen, az ima formája másodlagos és egyéneként változhat. Ami igazán fontos, az ima ereje, amely Istenhez emel minket, és megerősít az Ő isteni akaratának teljesítésében.

Az otthon elmondott imák különböznek a templomi imáktól, hiszen a személyes ima más jellegű, mint az Egyház közösségi imája. E két fajta ima eltér egymástól, nem szabad összekeverni őket. Amikor templomba megyünk imádkozni nem azért megyünk, hogy ott saját, személyes imáinkat mondjuk el. Ezeket az imákat otthon, a szobánkban, titokban kell elmondanunk és nem a templomban (Mt 6, 5-6). Ez nem azt jelenti, hogy ne tegyük hozzá személyes gondjainkat, kívánságainkat, bajainkat, kérdéseinket és örömeinket az Egyház imáihoz. Ezt természetesen megtehetjük, és meg is tesszük. De a templomba azért megyünk el és azért visszük magunkkal nehézségeinket, hogy ott egyesüljünk az Egyház -- Krisztus, Istennek Szülője, a szentek -- örök imáival, és a mi saját testvéri közösségünk imáival.

A templomban másokkal imádkozunk, ezért vigyáznunk kell arra, hogy mindannyian együtt imádkozzunk, egy testként, egy értelem, egy szív és egy lélek egységében. Még egyszer ki kell hangsúlyozni, ez nem jelenti azt, hogy templomi imáink nem lehetnek személyesek és egyediek, ellenkezőleg, egész lényünket bele kell foglalnunk templomi imáinkba. Az Egyházban azonban mindenkinek a Krisztus Testével együtt végzett közös imába kell bekapcsolódnia, saját egyéniségével, személyiségének egyediségével. Ez az, ami értelmet ad az Egyház imájának, ez gazdagítja, ez teszi széppé, sőt azt is mondhatjuk "könnyűvé". Sok templomi istentisztelet megnehezít az a tény, hogy elszigetelt egyének imáiból áll, akik csak fizikailag vannak együtt, de nincsenek együtt lelkileg.

Az Orthodox Egyházban a hivatalos istentiszteletek meglehetősen hosszúak. Ez azért van, mert nem csupán imádkozni megyünk a templomba. Hanem azért is, hogy együtt legyünk, együtt énekeljünk, együtt elmélkedjünk a hit értelméről, együtt tanuljunk, és Istennel mindannyian egységbe és közösségbe kerüljünk. Ez különösen érvényes az Egyház Szent Liturgiájára. Ha valaki kizárólag szíve csöndjében akar imádkozni, annak nem szükséges -- és tulajdonképpen nem is lenne szabad -- ebből a célból elmennie a templomi istentiszteletre. A templomi istentisztelet felépítése nem a csöndes imának szól, hanem Isten egész népének egymással, Krisztussal és Istennel való imádságos közösségének elérését szolgálja.

Az esti istentisztelet

Az Orthodox Egyházban a liturgikus nap a napnyugtával kezdődik. Ez a gyakorlat a teremtés bibliai leírására épül: "Azután este lett és reggel, az első nap." (Ter 1, 5)

Az Egyházban az esti istentisztelet, a Vecsernye mindig az esti zsoltár felolvasásával kezdődik: "A nap megismerte a maga lenyugvását. Sötétséget szerzett és éjszaka lett." (Zsolt 104/103, 19-20) Ez a zsoltár, amely a világ teremtéséért dicsőíti Istent, az ember legelső imádságos cselekedete, mert az ember mindenekelőtt mint Teremtőjével találkozik Istennel.

"Áldjad én lelkem az Urat! Én Uram Istenem, felmagasztaltattál nagyon... Mily nagyok a Te műveid, Uram! Mindeneket bölcsességben teremtettél; megtelt a föld a Te alkotásaiddal." (Zsolt 104/103, 24)

A zsoltárt követően felhangzik a nagy ekténia, az a könyörgés, amellyel az Egyház valamennyi liturgikus szolgálata kezdődik. Ebben az Úrhoz imádkozunk, mindenkiért és mindenért. Az ekténia után énekes zsoltárok következnek, minden este a zsoltárok másfajta csoportja. Az egyházközségekben ezeket a zsoltárokat általában elhagyják, a kolostorokban viszont felolvassák őket. Vasárnap előestéjén viszont az egyházközségekben is eléneklik az első zsoltár és más olyan zsoltárok részleteit, amelyekkel megkezdődik a hét.

A 141. (140.) zsoltár minden esti istentiszteleten elhangzik. Eközben történik az esti tömjén felajánlása:

"Uram, Tehozzád kiáltottam, hallgass meg engem. Hallgass meg engem, Uram. Igazodjék fel az én imádságom, mint a tömjénfüst a Te színed elé; kezeimnek fölemelése esti áldozat legyen. Hallgass meg engem, Uram." (1-2)

Ezt követően különböző, naponként változó himnuszok, sztichirák éneklése következik. Ha valamilyen egyházi ünnep van, a sztichirák ezt az ünnepet dicsérik. Szombaton este, az Úr Napjának előestéjén ezek a himnuszok mindig Krisztus halottaiból való feltámadását magasztalják.

A sztichirák rendszerint egy *theotokion*nak nevezett énekkel fejeződnek be, amely Istennek Szülőjét, Máriát dicséri. Ezután hangzik fel az a himnusz, amely minden egyes Vecsernyének elengedhetetlen része. Ünnepnapokon, vagy vasárnap előestéjén a szolgálatot végző pap kijön a templom közepére, égő gyertyák és tömjénező kíséretében:

"Derűs világossága a halhatatlan, mennyei, szent, boldog Atya szent dicsőségének, Jézus Krisztus! Eljövén napáldozatkor, látván az esteli fényt, magasztaljuk az Atya, Fiú és Szent Lélek Istent. Minden időben méltó boldog hangon magasztalni Téged, Istennek Fia, aki az életet adtad, miért is a világ dicsőít Téged."

Ezzel az énekkel Krisztust, a Világosságot dicsérik, Aki megvilágosítja az emberi sötétséget, a világnak és az Isten Országának a Világosságát, melynek napja soha nem nyugszik le (Ézs 60, 20; Jel 21, 25).

Ezt követően halljuk a *prokiment*, a napok szerint változó zsoltárverseket, amely az adott nap lelki mondanivalóját foglalja össze. Ha valamilyen különleges ünnep van, három ószövetségi olvasmány is elhangzik. Majd további esti imák és könyörgések következnek, valamint naponként változó himnuszok, az *előverses sztichirák*. Mindezt *Istenfogadó Szent Simeon éneke* zárja:

"Most bocsásd el, Uram, a Te szolgádat ígéreted szerint békességben, mert látták szemeim a Te Üdvösségedet, amelyet minden népeknek szemeláttára készítettél, világosságot a pogányok megvilágosítására, és a Te népednek, Izráelnek dicsőségére."

Miután megvalljuk, hogy szemeinkkel láttuk Krisztust, a világ Világosságát és Üdvösségét, elmondjuk a *Triságion* imáit, melyet a *Miatyánkkal* fejezünk be. Majd elénekkeljük a nap fő eseményét méltató éneket, a *tropáront*, és a szokásos áldás után térünk otthonunkba.

A vecsernyei szolgálat elvezet bennünket a teremtéstől, a bűnbeesésen át, egészen a Krisztusban való üdvösségünkig. Utat mutat az Isten Igéjében való elmélyüléshez, és Istennek az ember iránti szeretete dicsőítéséhez. Megtanít bennünket arra, és lehetővé teszi számunkra, hogy dicsérjük Istent azokért az eseményekért és szentekért, akiknek az emlékét ünnepeljük és akik ily módon számunkra is jelenvalóvá válnak az Egyházban. Felkészít minket az éjszakai pihenésre, és az elkövetkező új nap hajnalára. Az Isteni Liturgia előestéjén, a Vecsernyén indulunk el a szentségi Titkok felé, melyek az Istennel való legtökéletesebb egyesülésünket jelentik.

A Hajnali Istentisztelet

Az Egyház reggel végzett szolgálatát *hajnali istentiszteletnek* nevezzük. Hat reggeli zsoltár felolvasásával és a nagy ekténiával kezdődik, ezt követően pedig a 118. (117.) zsoltár verseit énekelik:

"Isten az Úr, és megjelent nekünk; áldott, aki az Úr nevében jő."

Ezután hangzik fel a *tropáron*, kolostorokban pedig a tropáron után minden nap a zsoltárok egy-egy meghatározott csoportját olvassák. Majd ismét a napnak megfelelő énekek következnek. Nagyobb ünnepeken külön magasztalást és zsoltárokat énekelnek, amelyek az Úr Napján Krisztus halottaiból való feltámadását dicsőítik. A főbb ünnepeken és vasárnap az *Evangeliumból* is hallunk felolvasást.

Az Evangelium után egy hosszú közbenjáró ima következik, amelyet a *Kánon* követ. A Kánon ódák és felolvasások sorából áll, melyben az énekek alapját ószövetségi témájú dicséretnek alkotják. Ezeket Mária éneke,

a *Magnificat* követi (Lk 1, 46-55). A hajnali kis ekténiát követően hangzik fel a *Nagy Doxológia*. Mielőtt a hívek útra kelnek napi teendőik elvégzésére ismét elhangzik a tropáron.

Az Egyház hajnali istentisztelete alkalmat ad a reggeli zsoltárolvasás és imádság mellett a bibliai dicséretekben, az Evangéliumi olvasmányban és a nap eseményét felelevenítő zsoltárversekben és énekekben való elmélyülésre. A Hajnali istentiszteleten az isteni kinyilatkoztatás és a fény témája áll a középpontban. Néha, különösen az orosz hagyományokat követő templomokban közvetlenül a Vecsernye után következik a hajnali istentisztelet és ezt a hosszú szolgálatot virrasztásnak nevezzük. Különleges ünnepnapokon a Vecsernye után (még ha a hajnali istentiszteletet külön végezzük is) a Lítia következik, amely a templom közepén végzett kenyér-, búza-, bor- és olajáldás szolgálatát jelenti. A hívek részesülnek a megáldott kenyérből, és Isten irgalmának és kegyelmének a jeleként megkenetnek olajjal.

Az Imaórák, a Lenyugvási és az Éjféli istentisztelet

Az esti Vecsernye és a Hajnali istentisztelet mellett megtalálhatjuk az *Imaórák*, a *Lenyugvási* és az *Éjféli istentisztelet* szolgálatát is. Ezeket a szolgálatokat főleg kolostorokban végzik, de néha, a Nagy Böjttben, a Nagy Héten és különleges ünnepnapokon a helyi egyházközségekben is elhangzanak.

Az *Imaórák*: az *első*, a *harmadik*, a *hatodik* és a *kilencedik* óra. Ezek az "órák" a reggel hat, kilenc, a déli tizenkettő és a délután három órának felelnek meg. Az imaórák főként olyan zsoltárok felolvasásából állnak, amelyek felidéznek Krisztus szenvedésének a nap adott órájához fűződő stációit. A harmadik imaóra egyben a Szent Lélek pünkösdi alászállására is utal.

Az imaórákat kiegészíti a napi vagy az ünnepi tropáron. A Nagy Hét első napjaiban, valamint bizonyos nagy ünnepeken az Evangéliumból is hallunk felolvasást. Azokon a napokon, amikor Szent Liturgiát nem végeznek, a kilencedik óra után a Typikon által előírt zsoltárok szerepelnek. Ez a szolgálat a Szent Liturgia egyes elemeit, mint például a Liturgia zsoltárait, a Boldogságokat és a Hitvallást foglalja magában.

A *Lenyugvási istentisztelet* az Egyház "vacora-utáni" szolgálata. A görög és a szláv elnevezések is erre utalnak. Ezt a szolgálatot, amely zsoltárokból és imákból áll, az esti istentisztelet végeztével, az esti étkezést követően végzik. Azokon a napokon, amikor a vecsernyei szolgálat összekapcsolódik a Szent Liturgiával, mint Karácsony és Vízkereszt ünnepének előestéjén, a hajnali istentisztelet előtt a Nagy Lenyugvási istentiszteletet is elvégzik, amely így alkot Virrasztó istentiszteletet. A Nagy Böjt első hetében Krétai Szent András bűnbánati kánonját olvassák a lenyugvási istentiszteleteken.

Az Egyház éjszakai szolgálata az *Éjféli istentisztelet*. Kolostorokban ezzel a szolgálattal kezdődik a szerzetesek éjjeli virrasztása. Ez a szolgálat zsoltárokat és más istentiszteleteken is előforduló imákat tartalmaz, mint a bevezető imákat, a Triságion imáit, a Miatyánkot, a tropáront, stb. Az éjféli istentisztelet témája természetesen az éjszaka, valamint a virrasztás szükségessége. A helyi egyházközségekben ezt a szolgálatot szinte kizárólag csak a húsvéti hajnali istentisztelet előtt végzik, amikor a halott Megváltó ikonját ábrázoló sírleplet beviszik a sírról az oltárba és az oltárasztalon helyezik el.

IV. Az egyházi év

Jóllehet az orthodox egyházi naptár szerint szeptember elsejét tekintjük az egyházi év kezdetének, az orthodox istentisztelet éves körforgásának valódi liturgikus középpontja Krisztus Feltámadásának az ünnepe. A liturgikus életben kifejeződő vallásosság minden eleme Húsvétra, az Új Keresztény Páskára irányul és egyúttal abból indul is ki. Még az olyan meghatározott dátumhoz kötött állandó ünnep is, mint a Karácsony vagy a Vízkereszt, a Húsvét ünnepéből meríti liturgikus rendjét és ihletét.

Az istentiszteletek Húsvéti köre a Nagyböjt időszakával kezdődik, melyet különleges, a Nagyböjtöt előkészítő vasárnapok vezetnek be. Az istentiszteletek böjti rendje a Nagy Héttel és Krisztus Feltámadásának nagy ünnepével ér végső céljához. Húsvét után ötvennapos ünnepi időszak veszi kezdetét egészen Pünkösöd ünnepéig. Ettől kezdve pedig az év minden újabb hetét "Pünkösöd utáni vasárnap" vezeti be az Egyház istentiszteleti életében. Tehát I., II., III... és további vasárnapokat számolunk Pünkösöd után, amíg újra nem kezdődik a Nagyböjtöt előkészítő időszak, amikor minden hétnek sajátos elnevezése és liturgikus tartalma van az újra és újra visszatérő Húsvétra való várakozásban.

Az istentiszteletek Húsvéti körének van szentelve két különleges liturgikus könyv: a *Böjti Triódion* és a *Húsvéti* (szó szerint a "*Virágos*") *Triódion*, melyet *Pendikosztárionnak* is nevezünk. E könyveket azért hívjuk Triódionnak, mert ebben az időszakban az istentiszteletek során gyakran "három ódát" énekelünk.

A Pünkösödöt követő vasárnapok és hetek szolgálatait tartalmazó könyv az *Oktoichosz*, mely szó szerint "nyolc hangot" jelent. Az Oktoichosz tartalmazza a hét minden egyes napjának a szolgálatát. A vasárnap mindig Krisztus Feltámadásának van szentelve. Szerdán és pénteken Krisztus szenvedésére és keresztre feszítésére

emlékezünk. A hétfői szolgálatok középpontjában a "Testnélküli Hatalmak", az angyalok állnak. A keddi nap Keresztelő Szent János emlékének van szentelve. Csütörtök az Apostoloknak és Szent Miklósnak, szombat pedig Isten Szülőjének és az elhunytakról való megemlékezésnek.

A hét minden napján, az Úr Napja, vasárnap előestéjétől kezdve, az istentiszteleteknek ugyanaz a zenei dallama, a "hangja". A szolgálatoknak is nyolc változata van, nyolc különböző "hangon" (ez magyarázza az *Oktoichosz* elnevezést), melyek újból és újból visszatérnek az egész év folyamán. Ily módon például a Pütkösd utáni II. vasárnap az első hangot énekeljük, a III. vasárnap a másodikat, a Pütkösd utáni IV. vasárnap a harmadikat, egészen a X. vasárnapig, mely újból az első hangé. A "hangoknak" ez a visszatérő köre az év minden egyes hetére érvényes, jóllehet a böjti időszak közeledtével a hangsúly ismét a Húsvét ünnepének az előkészítésére esik.

Az istentiszteletek Húsvéti és a "Pütkösd utáni hetek" körét kísérik azok az istentiszteletek, amelyeket az Egyház az év egy meghatározott napján egy szentéletű embernek, vagy egy szent eseménynek áldoz. Minden egyes hónapnak megvan a maga liturgikus könyve, a *Minea*, mely az adott hónap minden napjának a megfelelő szolgálatait tartalmazza. Az egyes napok ünnepélyessége az azon a napon ünnepelt szent vagy esemény fontosságától és népszerűségétől függ.

Tizenkét nagy ünnep van, melyet az egész Egyházban mindenütt megtartanak: Karácsony, Vízkereszt, Az Úr Templomi Bemutatása (melyet az Úr templomi "Fogadásának" is neveznek), Krisztus Színeváltozása, Szűz Mária Születése, Örömhírvétele, Templomi Bevezetése és Elhunytja; a Szent Kereszt Felmagasztalása; a Húsvéti ünnepkörből pedig Virágvasárnap, az Úr Mennybemenetele és Pütkösd ünnepe. A Húsvétot azért nem említjük a tizenkét nagy ünnep között, mert az Egyház kivételes ünnepnek, az "ünnepek ünnepének" tekinti.

Az egyes helyi Orthodox Egyházak az év bizonyos napjait, fontosságuk és jelentőségük szempontjából, külön is kiemelik. Oroszországban például nagy ünnepélyességgel emlékeznek meg Szent Szergej napjáról, Görögországban Szent Szpiridonéről, Amerikában pedig Szent Germán ünnepéről. Más ünnepeknek a népszerűsége viszont egyetemes az Egyházban. Ilyen például Szent Péter és Pál napja, Szent Miklós, vagy Szent Mihály Arkangyal ünnepe.

A karácsonyi ünnepi liturgikus kör a Húsvét mintájára épül fel. Negyvennapos böjt előzi meg és utóünnep követi. Szűz Mária Elhunytjának és Szent Péter és Pálnak az ünnepét szintén egy hagyományos, rövidebb böjti időszak készíti elő. A legtöbb nagy ünnepet liturgikus előkészület, *előünnep* előz meg és *utóünnepi* dicséret követ. Ennek az a jelentősége, hogy az egyházi szertartások már eljövetele előtt felhívják figyelmünket a nemsokára beköszöntő ünnepre, és elmúltával is énekekkel és imádságokkal dicsérik.

A nagy egyházi ünnepek a következők:

Szeptember 8.: Szűz Mária Születése (Kisboldogasszony)

Szeptember 14.: A Szent Kereszt Felmagasztalása

November 21.: Szűz Mária Bevezetése a Templomba

December 25.: Krisztus Születése

Január 6.: Vízkereszt: az Úr Megkeresztelése

Február 2.: Az Úr Bemutatása a Templomban

Március 25.: Szűz Mária Örömhírvétele

Augusztus 6.: Az Úr Színeváltozása

Augusztus 15.: Szűz Mária Elhunytja (Nagyboldogasszony)

A tavaszi napéjgyenlőség és a zsidó húsvét figyelembevételével ünnepeljük:

a Virágvasárnapot: Krisztus Bevonulását Jeruzsálembe,

HÚSVÉT ÜNNEPÉT: KRISZTUS FELTÁMADÁSÁT,

Krisztus Mennybemenetelét és

Pütkösdöt: A Szent Lélek Eljövetelének napját.

A Nagyböjtot előkészítő hetek

Az Egyház húsvéti ünnepkörét a Nagyböjt ideje készíti elő, amelyet ugyancsak liturgikus előkészület vezet be. A Nagyböjt közeledésének első nyoma már öt vasárnapal kezdete előtt megjelenik. Ezen a vasárnapon az Evangéliumi olvasmány *Zákeusról*, a vámszedőről szól. Elbeszéli, hogyan vitt Krisztus üdvösséget a bűnös ember számára, és milyen döntő módon változtatta meg életét, egyszerűen azért, mert "*szerette volna látni, hogy ki az a Jézus*" (Lk 19, 3). A vágy és az erőfeszítés, hogy meglássuk Jézust, ez a Nagyböjt Húsvét felé vezető útjának és egyben üdvösségünknek a kiindulópontja.

A következő vasárnap a *Vámos és a farizeus* történetének van szentelve. Ennek középpontjában két ember áll, akik fölmentek a templomba imádkozni. Az egyik a farizeus, aki valóban tisztességes, igaz és vallásos ember volt, a másik a vámszedő, aki teljes egészében bűnös, mert becsapta az embereket. Az első, jóllehet valóban igaz

ember volt, dicsekedett Isten előtt és Krisztus szerint ezzel ítéletet vont magára. A második, jóllehet valóban bűnös ember volt, Isten irgalmáért esedezett, és miután ezt elnyerte, megigazulva ment haza (Lk 18, 9-14). Azon kell itt elgondolkodnunk, hogy sem a farizeus vallásos buzgósága, sem pedig a vámszedő bűnbánata önmagában nem hozhat számunkra üdvösséget. Hanem arra kell törekednünk, hogy Krisztus tanításának a fényében olyannak lássuk magunkat, amilyenek valójában vagyunk, és irgalomért esedezzünk.

A harmadik Nagyböjtöt előkészítő vasárnap a *Tékozló Fiúról* szól. Hallva Krisztus példabeszédét Isten megbocsátó szeretetéről nekünk is "magunkba kell szállnunk", észre kell vennünk, hogy "távoli vidékre" kerültünk, messze az atyai háztól, és vissza kell térnünk Istenhez. A Mester pedig arról biztosít bennünket, hogy az Atya örömmel, boldogan fogad majd bennünket. Csupán "útra kell kelniünk, el kell mennünk", be kell vallanunk, hogy saját hibánkból, bűnös módon, nagy szakadék választ el bennünket attól a "háztól", ahová valójában tartozunk (Lk 15, 11-24).

A negyedik vasárnap a *Húshagyó* vasárnap, mert ez az utolsó nap a Nagyböjt előtt, amikor még húst ehetünk. Krisztus példabeszéde jelenik meg előttünk az *Utolsó Ítéletről* (Mt 25, 31-46). Ez a vasárnap arra emlékeztet bennünket, hogy nem elég csupán meglátni Jézust, és látni önmagunkat, hogy milyenek is vagyunk, nem elég tékozló fiak módjára Istenhez jönnünk. Hanem fiaivá kell válnunk úgy is, hogy követjük Krisztust, egyszülött isteni Fiát, hogy Krisztust vesszük észre és szolgáljuk minden embertársunkban. Üdvösségünk, végső ítéletünk tetteinktől függ majd, és nem csupán szándékainktól, vagy Isten irgalmától, személyes együttműködésünktől és engedelmisségünktől függetlenül.

Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, mezítelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám.

Bizony, mondom néktek, amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb atyámfiái közül, velem tettétek meg.

(Mt 25, 35-40)

Nem csupán imádság és böjt révén, nem csak "vallásos gyakorlatok" által üdvözülünk, hanem azáltal, hogy az embereken keresztül Krisztust szolgáljuk. Ez az a cél, amely felé végső soron minden vallásos érzület, minden imádság irányul.

Végül, a Nagyböjtöt megelőző utolsó napon, *Vajhagyó vasárnap*, vagy a *Megbocsátás vasárnapján Ádámnak* a paradicsomból való *kiűzetéséről* énekelünk. Azonosítjuk magunkat Adámmal, siratjuk a teremtés kezdetén megvolt szépségünk, méltóságunk és örömünk elvesztését, bánkódunk a bűn és a romlás fölött. Ezen a napon halljuk az Úr tanítását is a böjtről és a megbocsátásról, és úgy akarjuk kezdeni a Nagyböjt idejét, hogy megbocsátunk egymásnak, hogy így Isten is megbocsáthasson nekünk.

Mert ha az embereknek megbocsátjátok vétkeiket, nektek is megbocsát mennyei Atyátok. Ha pedig nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.

(Mt 6, 14-15)

A Nagyböjt

A *nagyböjti* időszak Krisztus Feltámadásának a megünneplését készíti elő. Élő szimbóluma az egész emberi életnek, melynek Krisztussal együtt a saját halottaiból való feltámadásában kell beteljesednie. A megújult odaadás, az imádság, böjt és jótékonyosság ideje ez. A bűnbánat ideje, értelmünk, szívünk és tetteink valódi megújulásának az ideje Krisztussal és tanításával összhangban. Elsősorban az az idő, amikor visszatérünk Isten és a felebarátunk iránti szeretet nagy parancsolatához.

Az Orthodox Egyházban a Nagyböjt nem egy betegséghez hasonló, komor időszak. Ellenkezőleg, az öröm és a megtisztulás ideje. Krisztus arra hív bennünket, hogy "kenjük meg fejünket, mossuk meg arcunkat" (Mt 6, 17), tisztítsuk meg mind a testünket, mind a lelkünket. A legelső nagyböjti, esti istentisztelet első sztichirái megadják az egész időszak alaphangját:

A böjtnek idejét kezdjük meg derűsen ..., és miként az ételektől, tartóztassuk meg magunkat a szenvedélyektől is, gyönyörködve a lélek erényeiben, melyekben is szeretettel megmaradva, méltók legyünk mindannyian, látni Krisztus Istenünknek tisztaságos szenvedését, és lélekben örvendezve, a szentséges Húsvétot is. Felragyogott a Te kegyelmed, óh Urunk, felragyogott a mi lelkünk megvilágosítása, íme itt az alkalmas idő, íme itt a bűnbánat ideje!

Isten bűnbánatot kér tőlünk, nem lelkiismeret-furdalást. Bánkódunk bűneink miatt, de eközben Isten irgalmában örvendezünk. Megalázzuk a testünket, de ezt az örökkévaló életre való feltámadás örömeiben tesszük. A Nagyböjt alatt a feltámadásra készülődünk, mind Krisztus Feltámadására, mind a sajátunkra.

Hogyan böjtöljünk?

Mindenekelőtt arról kell szólnunk, hogyan böjtöljünk a Nagyböjt folyamán? Először is hangsúlyozni kell, hogy a böjt a keresztény életnek alapvető része. Krisztus is böjtölt és tanította az embereket arra, hogyan böjtöljenek. Az igazi böjtöt titokban végezzük, kérdés és mások elítélése nélkül (Mt 6, 16 és Róm 14). Célja életünk megtisztítása, lelkünk és testünk megszabadulása a bűntől, Isten és felebarátunk iránti szeretetünk emberi erőforrásainak növelése, egész lényünk megvilágosodása, hogy közösségbe kerüljünk a Szentséges Háromsággal.

A Nagyböjtre vonatkozó orthodox előírások megegyeznek a kolostori előírásokkal. Húshagyó Vasárnap után már nem eszünk húst, és Vajhagyó Vasárnap után már tartózkodunk a tojástól és a tejtermékektől is. Ezek az előírások nem farizeusi előírásokat jelentenek, melyek "elhordozhatatlan terheket" raknak az emberek vállára (Lk 11, 46), hanem egy olyan ideált, eszményt, mely után törekednünk kell, de nem úgy, mintha valamilyen önmagában való cél volna, hanem úgy kell felfognunk, mint eszközt a lelki tökéletesség eléréséhez, melynek megkoronázása a szeretet. Maguk a nagyböjti istentiszteletek is szüntelenül emlékeztetnek bennünket erre:

"Böjtöljünk szívesen fogadott, az Úrnak tetsző böjtöléssel. Az igazi böjtölés minden gonosz cselekedet elvetése, a nyelv megfékezése, a haragtól való tartózkodás, a testi vágyaktól, a rágalmazástól, a hazugságoktól, a hamis eskütől való szabadulás. Mindezek elvetése az igazi, az Istennek tetsző böjt."

(Nagyböjt első hete hétfő esti vecsernyéjének idiómelnya)

A nagyböjti istentiszteletek azt is szüntelenül hangsúlyozzák, hogy sohase büszkélkedjünk a testi böjttel, mert a sátán sem eszik soha!

Az *aszketikus böjt* Húshagyó Vasárnaptól Húsvét Vasárnapjáig tart és csak a Húsvéti Szent Liturgia után törjük meg. Tudva, hogy ez milyen erőfeszítést jelent, a keresztényeknek mindent meg kell tenniük azért, hogy a hagyományos böjti eszmény szerint, erejükhez képest jól böjtöljenek, titokban, azért, hogy Isten lássa őket és majd szemmel látható módon megáldja őket szent étellel.

A nagyböjti időszak *aszketikus böjttől* túl a keresztények között egyedül az orthodoxok gyakorolják azt a fajta böjtöt, amit *eucharisztikus* vagy *liturgikus böjtnak* nevezünk. Ez a böjt nem a szokásos ételtől és italtól való tartózkodásra vonatkozik, amikor a Szent Áldozásra készülődünk, hanem magától az *Áldozástól* való tartózkodásra.

Nagyböjt hétköznapjain nem tartják meg az Orthodox Egyházban a szokásos eucharisztikus Szent Liturgiát, mivel a Szent Liturgiának mindig húsvéti jellege van, és ez a Feltámadott Úrral való közösség megünneplése. Minthogy a böjti időszak az Úr Feltámadására való előkészület ideje, bűneink és Istentől való eltávolodásunk felidézése által, az Egyház liturgikus előírásai kizárják az eucharisztikus szolgálatot a nagyböjti hétköznapokon. Ehelyett a nem-eucharisztikus istentiszteletek válnak bővebbé böjti jellegű szentírási olvasmányokkal és himnuszokkal kiegészítve. De azért, hogy a hívők hétköznapokon se legyenek teljesen megfosztva a Szent Áldozástól, az *Előreszentelt Adományok Liturgiája* biztosítja számukra ezt a lehetőséget a szerdai és pénteki estéken.

De még a Nagyböjt folyamán is a szombat (a megpihenés napja) és a vasárnap (az Úr napja) eucharisztikus napok maradnak, és e napokon Egyházunkban Szent Liturgiát tartanak. Szombati napokon rendszerint Aranyszájú Szent János Liturgiáját az elhunytakért való könyörgéssel egybekötve, vasárnap pedig a kissé hosszabb Nagy Szent Vazul Liturgiáját.

A jól ismert tanítás, hogy szombat és vasárnap az Orthodox Egyházban sohasem böjti nap – mely évszázadokkal ezelőtt sok vitára adott alkalmat a Latin Egyházzal – csak erre az eucharisztikus-liturgikus böjtre vonatkozik. A nagyböjt folyamán, szombaton és vasárnap még az *eucharisztikus böjtöt* is megtörjük, de az *aszketikus böjt* a hétvégeken is folytatódik, mivel ez a böjtölés egy megszakítatlan erőfeszítést jelent Húshagyó Vasárnaptól egészen Húsvétig.

A nagyböjti istentiszteletek

A Nagyböjt hétköznapjain istentiszteleteit különleges böjti dallamvilág jellemzi, melynek bűnbánati jellege van. Az oltár Királyi Ajtója zárva maradnak, hogy jelezzék az embernek a bűn által való elválását Isten Országától. A templomi öltözetek rendszerint sötét, bíbor színűek. A napi tropáriumoknak is közbenjáró jellegük van, arra kérve bennük Istent, hogy szentjei által könyörüljön rajtunk bűnösökön.

A hajnali istentiszteleten a hosszú *Alliluia* helyettesíti az *Isten az Úr...* (118.) zsoltárt. A zsoltározás is nagyobb terjedelmű. Az énekek is a böjti erőfeszítést helyezik előtérbe. A Vecsernyéken a *Teremtés* és a *Példabeszédek* könyvéből történnek felolvasások, Ézsaiás próféciájának olvasása pedig a Hatodik Órához kapcsolódik. Ezek a könyvek majdnem teljes egészében felolvasásra kerülnek a Nagyböjt folyamán. Az Apostoli és Evangéliumi olvasmányok hiányoznak, mert hiányzik a Szent Liturgia.

Minden nagyböjti istentiszteleten elhangzik *Szíriai Szent Efrém* imája, melyben Istenhez könyörgünk mindazokért az erényekért, melyek különös fontossággal bírnak a keresztény élet számára:

"*Én életemnek Ura és Uralkodója! A restség, a kíváncsiság, hatalomvágy és hanyagság szellemét ne add énnékem.*

Hanem a mértékletesség, alázatosság, türelem és szeretet szellemét ajándékozd nékem, a Te szolgáltnak.

Igen, Uram Királyom! Add meg, hogy megláthassam saját vétkezéseimet, és ne ítéljem meg az én testvéreimet; mert áldott vagy mindörökkön örökké. Ámin."

Az a vecsernyei szolgálat, amely a Nagyböjt kezdetét jelzi a *megbocsátás szertartása*. Ilyenkor az a szokás, hogy a hívők kölcsönösen bocsánatot kérnek egymástól. A böjt első hetének Lenyugvási istentiszteleteink *Kréta Szent András kánonja* kerül felolvasásra. A kánon ódái bünbánati tropáriumok hosszú sorából állnak, melyek bibliai témákat tartalmaznak. Minden egyes tropáriumra a nép ezzel az ismétlődő verssel válaszol: *Irgalmazz nékem, Isten, irgalmazz nékem*. Ez a kánon megismétlődik az ötödik hét csütörtöki hajnali istentiszteletén. Ugyanennek a hétnek péntek estéjén a *Dicsérőéneket* énekeljük *Isten Szentséges Szülőjéhez (Akathisztosz Hymnosz)*, a szombati Szent Liturgia pedig ugyancsak Isten Szülője tiszteletének van szentelve.

A Nagyböjt első szombatja Tirozi Szent Teodor emlékének van szentelve. A második, harmadik és negyedik szombatot Halottak Szombatjának nevezzük, mivel ezeken a Liturgiákon az elhunytakról emlékezünk meg.

Halottak Szombatján a liturgikus énekekben egyetemes könyörgések hangzanak el minden elhunyt lélekért, a halottakért végzett Hajnali istentiszteleten viszont (melyet népiesen *parasztásznak* vagy *panihidának* is neveznek), név szerint történik megemlékezés az elhunytakért. A Szent Liturgiát külön ekténiák és imák egészítik ki, és olyan szentírási olvasmányok, melyek az elhunytakra és Krisztus által hozott megváltásukra vonatkoznak.

A szombati nap, a nagyböjti időszakon kívül is, az Egyház különleges napja, melyen halottaira emlékezik. Ennek az a magyarázata, hogy a szombat, a "sabbath" az a nap, amelyet Isten megáldott az életre ebben a világban. A bűn által azonban ez a nap most azt az egész földi életet szimbolizálja, amely elkerülhetetlenül a halálban "teljesedik be". Krisztus, az Úr is holtan feküdt a szombati napon, "megpihelve egész munkája után" (1 Móz 2, 3) és "halállal eltörpítve a halált". Ilyen módon, Krisztus Újszövetségi Egyházában, a szombat vált az elhunytakról való megemlékezés különleges napjává, melyen imádságainkat ajánljuk fel örök üdvösségükért.

Az Előreszentelt Adományok Liturgiája

Mint korábban láttuk, Nagyböjt hétköznapjain az Orthodox Egyházban nem tartják meg az eucharisztikus Szent Liturgiát. Ezt helyettesíti az *Előreszentelt Adományok Liturgiája*, hogy a hívők erőt meríthessenek a Szent Áldozásból további böjti erőfeszítéseikhez. Ez a liturgia ősi szertartás az Orthodox Egyházban. Hivatalosan először a VII. századi zsinati kánonokban történik róla említés, amely kétségkívül arra utal, hogy sokkal korábban fejlődött ki:

A Nagyböjt minden böjti napján — kivéve szombatot, vasárnapot és az Örömhírvétel ("Gyümölcsoltó Boldogasszony") szent napját — az Előreszentelt Liturgiája tartassék.

(A Trullósi vagy "Quinisexta" zsinat 52. kánonja)

Az Előreszentelt Adományok Liturgiája esti istentisztelet. Ünnepléses nagyböjti Vecsernye, mely kiegészül a Szent Adományok kiszolgáltatásával, az Áldozással. A Szent Adományok átváltozása nem történik meg az Előreszentelt Liturgiáján. A Szent Áldozás azokkal a Szent Adományokkal megy végbe, amelyek az előző vasárnapi Szent Liturgia során kerültek megszentelésre. Kivéve természetesen az Örömhírvétel ünnepét. Innen származik az "Előreszentelt" Liturgiája elnevezés.

Az Előreszentelt Adományok Liturgiáját szerdai és pénteki napokon este végezzük, jóllehet néhány helyi egyházban csak e két nap közül az egyiket tartják meg. Az esti liturgiát nappal lelki előkészület és teljes böjt előzi meg. Azok a hívők, akik gyöngeségük, vagy munkájuk miatt nem képesek e teljes önmegtartóztatásra reggel könnyű böjtös eledelt vehetnek magukhoz.

A vecsernyei zsolttárok olvasása alatt az előreszentelt adományok előkészítése történik az áldozáshoz. Az oltárasztalról, ahol a vasárnapi Szent Liturgia óta őrizték átviszik az előkészületi (proszkomidia) asztalra. A "Derűs Világossága" kezdetű vecsernyei ének után a *Teremtés* és a *Példabeszédek* ószövetségi könyveiből történik felolvasás, amelyek között a szolgálatot végző pap egy égő gyertyával a kezében e szavakkal áldja meg a térdeplő híveket: "*Krisztus világossága fényeskedik mindenknek.*" Ez arra utal, hogy az Egyházban minden bölcsesség Krisztustól származik az Írásokon és a szentségeken keresztül. Ez az áldás eredetileg elsősorban a katekumeneknek szólt, akik húsvéti keresztségükre készültek és akik csak a hívők áldozásáig vettek részt az istentiszteleten.

Az ószövetségi olvasmányok után, tömjénáldozat kíséretében, ismét ünneplésesen felhangzik az esti 141. (140.) zsolttár. Majd az állhatatos ekténia és a katekumenekért mondott könyörgések után, melyek befejezésekor a katekumeneket korábban elbocsátották, az előreszentelt eucharisztikus adományokat ünnepléses, csöndes körmenetben hozzák át az oltárasztalra. A bemeneti ének a hívőket az áldozásra hívja:

Most a Mennyei Hatalmak (azaz: az angyalok) velünk együtt láthatatlanul szolgálnak; mert íme bevonul a dicsőség Királya. Íme, a titokzatos áldozat elvégeztetvén, körülhordoztatik.

Hittel és vágyakozással járuljunk Hozzá, hogy az örök élet részesei lehessünk. Alliluia, Alliluia, Alliluia.

Az ekténia és az imák után felhangzik a *Miatyánk*, és a hívők Szent Áldozáshoz járulnak a 34. (33.) zsoltár egy versének éneke kíséretében: *“Ízleljétek és lássátok, hogy jóságos az Úr. Alliluia, Alliluia, Alliluia.”* Az áldozás utáni ének elhangzását követően egy Istenhez szóló ima kíséretében távoznak a templomból, Aki “nagy jóságában elvezetett minket ezekben a szent napokban lelkünk és testünk megtisztulására, szenvedélyeink megfékezésére”, és áldását kérjük arra, hogy “a jó küzdelmet végigharcoljuk, a bőjt útját végigjárjuk”, és eljuthassunk Krisztus "szent feltámadásának hódolására".

Az Előreszentelt Adományok Liturgiáját a hagyomány szerint Szent Gergely római pápa művének tulajdonítják, aki a VI. században élt. Ez a liturgia azonban, jelenlegi formájában kétségkívül a keresztény Bizánc ihletett liturgikus alkotása.

A Nagyböjt vasárnapjai

A Nagyböjt minden vasárnapjához valamilyen különleges megemlékezés kötődik. Az első vasárnap az *Orthodoxia győzelmének* az ünnepe. Ezen a vasárnapon egy történelmi eseményt ünnepelünk, amikor 843-ban az ikonromboló eretnecség veresége után az ikonok újból visszakérültek a templomokba. E nap lelki témája elsősorban az Igaz Hit győzelmére utal: *"Ez a győzelem, amely legyőzte a világot, , a mi hitünk."* (1 Jn 5, 4) Másodsorban a szentek ikonjai arról tesznek tanúságot, hogy az ember, aki Isten "képmására és hasonlatosságára" lett teremtvé (vö. Ter 1, 26), önmaga megtisztítása által szentté, Istenhez hasonlóvá, Isten élő képmásává válik.

Nagyböjt második vasárnapja *Palamasz Szt. Gergely* emlékének van szentelve. Szent Gergely volt az († 1359), aki élő tanúságot tett arról, hogy az ember istenivé válhat Isten kegyelme által a Szent Lélekben; és hogy az ember még ebben a földi életben is, imádság és böjt által, részesévé válhat az Isteni Dicsőség nem-teremtett fényének.

Nagyböjt harmadik vasárnapja a *Kereszhódolásé*. A kereszt, a Nagyböjt közepén, a templom középpontjában van kitéve, nem csupán azért, hogy Krisztus megváltására emlékeztessen bennünket és szemünk előtt tartsa erőfeszítéseink célját, hanem azért is, hogy úgy hódoljunk előtte, mint azelőtt a valóság előtt, amely által élve juthatunk el az egyedül üdvösségre:

"Aki nem veszi fel keresztjét, és nem követ engem, nem méltó hozzám." (Mt 10, 38)

Hiszen a Megfeszített Krisztus Keresztjében rejlik mind *"az Isten ereje és az Isten bölcsessége"* (1 Kor 1, 24) azok számára, akik az üdvösséget keresik.

Nagyböjt negyedik vasárnapján Lépcsős (Klímakosz) Szent Jánosra, Az Isteni Felemelkedés Lépcsőjének szerzőjére emlékezünk. A Sinai-hegyi Szent Katalin kolostor apátja (VI. sz.) annak az "erőszakos igyekezetnek" a tanúja, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a mennyek országát hatalmunkba kerítsük. (vö. Mt 11, 12) A keresztény ember életének lelki küzdelme valóságos küzdelem, "nem test és vér ellen folyik, hanem... a sötétség világának urai és a gonoszság lelkei ellen, amelyek a mennyei magasságban vannak" (Ef 6, 12). Szent Jánostól bátorságot meríthetünk erőfeszítéseinkhez, mivel az Úr szavai szerint csak "aki mindvégig kitart, az üdvözülni" (Mt 24, 13).

A Nagyböjt ötödik vasárnapja *Szentéletű Egyiptomi Mária*, a bűnbánó prostituált emlékét idézi fel. Mária élete mindenekelőtt azt beszéli el a számunkra, hogy nincs olyan mértékű bűn vagy gonoszság, amely elválaszthatná az embert Istentől, ha az valódi bűnbánatot tart. Krisztus maga is azért jött e világra, hogy *"a bűnösöket megtérésre"* hívja és megváltsa őket bűneiktől (Lk 5, 32). Ezenkívül Szent Mária élete azt is elmondja nekünk, hogy az életben — vagy a böjtben — soha sincs túl késő bűnbánatot tartani. Krisztus még azokat is örömmel fogadja, akik életük tizenegyedik órájában jönnek Hozzá. Ezt a Hozzá jövetelt azonban komoly és őszinte bűnbánatnak kell kísérnie.

Lázár szombatja és Virágvasárnap

Szentéletű Egyiptomi Mária vasárnapját követően már a *Virágvasárnap* hetében vagyunk. E hét keddi istentisztelein az Egyház azt idézi fel, hogy Lázár, Jézus barátja meghalt, és az Úr elindul, hogy feltámassza őt (Jn 11). Ahogy a napok szombathoz közeledve követik egymást, úgy követi az Egyház énekeivel Betánia felé Krisztust, Lázár sírjához. Pénteken este, *Lázár feltámasztása* ünnepének előestéjén a Nagyböjt "nagy és üdvöt hozó negyven napja" valójában véget ér:

Eltöltvén a lelket fölemelő negyven napot, kérünk Téged óh Emberszerető, hogy a szenvedésed szent hetét is megérhessük; hogy dicsérjük abban a Te nagyságodat, és a rólunk való mondhatatlan gondviselésedet...

(vecsernyei sztichira).

Lázár szombatja a Húsvét ünnepére emlékeztet. Az egész egyházi év folyamán ez az egyetlen alkalom, amikor a vasárnapi feltámadási istentiszteletet egy másik napon ünnepeljük. Lázár szombatjának liturgiáján az Egyház úgy ünnepli Krisztust, mint a *"Feltámadást és az Életet"*, aki Lázár feltámasztásával az egész emberiség egyetemes feltámadását vetítette előre, még saját szenvedését és halálát is megelőzve.

Az általános feltámadást szenvedéseid előtt igazolván, a halottakból fölkeltetted Lázárt, Krisztus Isten; ezért mis is mint ama gyermekek, kik a győzelem jelképét hozták Néked, a halál Legyőzőjének, így kiáltunk Hozzád: Oszanna a magasságban! Áldott, aki az Úr nevében jő.

(ünnepi tropáron)

A mindenek öröme, a Krisztus, aki az igazság, a világosság, az élet, és a világnak feltámadása, megnyilatkozott a földön lévőknek az Ő jóságában, és mintaképe lett a feltámadásnak, mindeneknek megadva az isteni bűnbocsánatot.

(ünnepi kondákion)

Lázár szombatjának Szent Liturgiáján a Galatákhöz szóló levél versei helyettesítik a Háromszorszent éneket, a Trisziáigont: *Valahányan Krisztusban keresztekdedtek, Krisztusba öltözködtetek* (3, 27), ami az ünnep húsvéti jellegét emeli ki, és arra utal, hogy egykor Lázár szombatja az orthodox egyházi év ritka és nagy keresztelési ünnepei közé tartozott.

A tömeg a halott Lázár feltámasztása miatt ünnepelte Krisztust, mint Izráel várva-várt Messiását. Ezért, az ószövetségi próféciaik beteljesítéséhez hűen, Krisztus egy szamárcsikó hátán ülve vonult be Jeruzsálembe, a Király Városába (Zak 9, 9; Jn 12, 14). A tömeg ágakkal a kezében üdvözölte őt és dicsőítő szavakkal köszöntötte: *Hozsanna! Áldott, aki az Úr nevében jön, Dávid Fia, az Izráel Királya!* (Jn 12, 13; Mt 21, 9). A nép e dicsőítése adta meg a végső lökést a *"főpapoknak és az írástudóknak"* ahhoz, *"hogy elveszítsék"* (Lk 19, 47).

Krisztus diadalmas *jeruzsálemi Bevonulásának, Virágvasárnapnak* ünnepe az egyházi év tizenkét nagy ünnepe közé tartozik. Ennek a vasárnapnak az ünnepi szolgálatai közvetlenül Lázár szombatjának az istentiszteleteiből következnek. A templom továbbra is a feltámadás ragyogásába van öltözve, és betöltik azok a himnuszok, melyek szüntelenül ismétlik Krisztusnak, a Messiás-királynak szóló *Hozsannát*, aki Istennek, az Atyának a nevében jön, hogy üdvözítse a világot.

A virágvasárnapi legfontosabb ünnepi ének, a tropáron megegyezik azzal, amit Lázár szombatján énekelünk. Minden istentiszteleten felhangzik, a Szent Liturgián pedig a harmadik antifon szerepét tölti be, azokkal a válogatott zsoltárversekkel együtt, amelyek a szokásos harmadik vasárnapi antifon verseinek a helyére kerülnek. Az ünnep másik tropáronja, valamint a kondákion a többi verssel és himnusszal együtt, mind továbbra is Krisztus diadalmas megjelenését dicsőíti, *"hat nappal Húsvét előtt"*, amikor majd az Utolsó Vacsorán és a Kereszten odaadja magát a világ életéért.

Ma a Szent Lélek kegyelme egybegyűjtött minket, és felvéve mindnyájan a keresztedet, mondjuk: Áldott, aki az Úr nevében jő! Oszanna a magasságban!

(a vecsernye első sztichirája)

Eltemettünk Veled a keresztségben, Krisztus Isten, és méltóvá lettünk az örök életre a feltámadásod által, és magasztalva kiáltunk Hozzád: Oszanna a magasságban! Áldott, aki az Úr nevében jő!

(második tropáron)

Aki a mennyben trónuson, a földön pedig számár vehén hordoztatól, Krisztus Isten, elfogadtad az angyalok dicséretét, és a gyermekek magasztalását, kik így kiáltottak Hozzád: Áldott vagy Te, aki eljössz, hogy visszahívd Ádámot.

(kondákion)

A virágvasárnapi virrasztó istentiszteleten ószövetségi próféciaikat hallunk a Messiás-királyról, valamint az evangéliumi elbeszélést Krisztus jeruzsálemi bevonulásáról. Az istentisztelet hajnali részén zöld ágak kerülnek megszentelésre, melyeket a hívők az egész ünnep alatt a kezükben tartanak, jelölve annak, hogy ők is Megváltóként és Királyként dicsőítik Jézust. Ezek rendszerint palmaágak, de a szláv egyházakban a barka terjedt el, mivel ez könnyen beszerezhető, és már korán tavasszal nyílik.

Miközben a hívők kezükben tartják Virágvasárnap az ágakat és énekelnek Uruknek, együtt ítéltetnek meg a jeruzsálemi tömeggel. Hiszen ugyan azok a hangok, amelyek *Hozsannát* kiáltottak Krisztusnak, pár nap múltán ezt kiáltották: *Feszítsd meg!* Így az Egyház liturgiáján keresztül a hívők élete újra és újra ítélet alá esik, azoknak az élete, akik a *"győzelem ágaival"* Krisztusnak integetnek, és Vele együtt lépnek be *"önként vállalt szenvedésének"* napjaiba.

A Nagy Hét

Krisztus életének utolsó hetét hivatalosan a *Passió Hetének* nevezik az Orthodox Egyházban, népiesen pedig *Nagy Hétnek*. A liturgikus könyvek minden napot "nagy és szent" napként tüntetnek fel. A hét minden napján,

minden templomban különleges istentiszteleteket tartanak. A hívő ember számára megszűnik a földi élet, amint "fölmegy az Úrral együtt Jeruzsálembe". (Nagy Hétfő hajnali istentisztelete)

A Nagy Hét minden egyes napjának megvan a maga sajátos tartalma. Nagy Hétfőn a terméketlen *fügefára* emlékezünk, mely nem hoz gyümölcsöt és átkozott lesz. Nagy Kedden az *okos szüzek* virrasztásán van a hangsúly, akik, balga nővéreiktől eltérően, készen állva várták az Urat. Nagy Szerdán a *bűnös asszony* áll a középpontban, aki bűnbánatot tartott. De ugyanolyan súllyal jelenik meg az istentiszteletek során Júdás, a kiválasztott, mégis elveszett apostol, a bűnös és rossz hírű nővel párhuzamba állítva, aki viszont megmenekült. Az egyik minden vagyonát Krisztusnak adja és lábait csókolja; a másik egy csókkal pénzért elárulja Krisztust.

Mind a három nap során Evangéliumi olvasmányok hangzanak el az Órák folyamán, valamint a Vecsernye során, amikor Előreszentelt Adományok Liturgiáját tartjuk. Az ószövetségi olvasmányok a Kivonulás és Jób könyvéből, valamint a próféták könyveiből kerülnek kiválasztásra. A hajnali istentiszteletek során is halljuk az Evangéliumot, melyeket hagyományosan a "*Völegény*" istentiszteleteinek neveznek, mivel ezeknek a napoknak a visszatérő témája a *világ vége és Krisztus ítélete*. Az is szokásban van, hogy a *Völegény* istentiszteleteit éjjel tartják.

Íme a völegény jó az éj közepén és áldott az a szolga, akit ébren talál, de méltatlan a szolga, akit semmivel sem törődve talál. Óvakodj hát, ó lelkem, nehogy elnyomjon az álom és a halálba merülj, kizárva a Mennyek Országából. Kelj föl és kiáltsd: Szent, Szent, Szent vagy Ó Isten, Isten Szülője által irgalmaz nekünk.

(Az első három nap tropárijonja)

Az Egyház előírja, hogy a Nagy Hét első három napján, az Órák keretében mind a négy Evangéliumot teljes egészében fel kell olvasni egészen addig a pontig, ahol Krisztus szenvedése kezdődik. Jóllehet ez rendszerint nem lehetséges a parochiák templomaiban, bizonyos helyeken megkísérlik, hogy Nagy Csütörtökig legalább egy teljes Evangéliumot elolvassanak, otthon vagy nyilvánosan, a templomban.

Nagy Csütörtök

A virrasztás Nagy Csütörtök előestéjén kizárólag annak a *Húsvéti Vacsorának* van szentelve, melyet Krisztus tizenkét tanítványával tartott meg. Ezen a napon az az étkezés áll a középpontban, melynek során Krisztus elrendelte, hogy az Új Szövetség Vacsoráját az Ő emlékére, megtört teste és a bűnök bocsánatáért kiontott vére emlékezetére fogyasszák el. Ezenkívül Júdás árulása és a tanítványok lábának a megmosása is a liturgikus megemlékezések részét képezik. Székesegyházakban szokásban van, hogy a püspök külön szertartás keretében, a Szt. Liturgiát követően, maga eleveníti fel a lábmosást.

A Nagy Csütörtöki virrasztáson Szt. Lukács Evangéliumából olvassuk fel az Utolsó Vacsora történetét. A Szt. Liturgia során mind a négy evangélista elbeszélését halljuk ugyanarról az eseményről. Az ünnep énekei és olvasmányai szintén ugyanezt a misztériumot állítják a középpontba.

Midőn a dicsőséges tanítványok, a Vacsora tisztálkodásában megvilágosodtak, akkor a gonoszságos Júdás, a pénzéhség kínjától elvakult, és az igaztalan bírónak elárult Téged, az igazságos Bírót. Lásd te pénznek szerelmese azt, aki ezért kötéllel lakolt; kerüld a telhetetlen lelket, amely ilyent merészelt tenni a Tanítóval. Mindenkihez jószágos Uram, dicsőség Neked.

(A Nagy Csütörtök tropárijonja)

... a halhatatlan Vacsorát, jertek hívők élvezzük, a ház felső termében, emelkedett elmével...

(A hajnali istentisztelet kánonjának 9. ódájából)

Nagy Csütörtökön Szt. Vazul Liturgiáját végezzük esti istentisztelettel egybekötve. Az Utolsó Vacsoráról szóló hosszú Evangéliumi olvasmány a *Kivonulás, Jób, Ézsaiás* könyveiből és Pál apostolnak a *Korintusiakhoz* írt első leveléből (11. fejezet) történő felolvasásokat követi. A Felajánlás alatt, a Kerub ének helyett, valamint a hívők áldozása alatt és utána is, ezt a himnuszt énekeljük:

A Te Titkos Vacsorádnak részesévé fogadj ma engem, Istennek Fia, mert nem mondom el ellenségeidnek a titkot, sem csókot nem adok Neked, mint Júdás, hanem mint ama lator vallom Tenéked: Emlékezz meg rólam, Uram, a Te Országodban.

Az Utolsó Vacsorának a liturgikus megünneplése Nagy Csütörtökön nem pusztán a Szent Eucharisztia szentségének "alapításáról" való évenkénti megemlékezés. Magának a Húsvéti Vacsorának az elköltése nem csupán az Úr utolsó percben végzett cselekedete volt, hogy "megalapítsa" a Keresztény Hit legfőbb szentségét szenvedése és halála előtt. Ellenkezőleg, Krisztus egész küldetésének, és mindenekelőtt a világ teremtésének valódi célja az volt, hogy Isten szeretet teremtménye, amelyet Ő saját képére és hasonlatosságára alkotott, örökké a legbensőségesebb kapcsolatban legyen vele, egy asztalnál üljön vele, együtt egyen és igyon vele örökké tartó Országában.

Krisztus, Istennek Fia így beszél apostolaihoz a Vacsora alkalmával és egyúttal mindazokhoz, akik meghallják szavát és hisznek benne és az Atyában, aki Őt elküldte:

"Ne félj, te kicsiny nyáj, mert úgy tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az országot!" (Lk 12, 32.)

"Ti vagytok azok, akik megmaradtatok velem kísértéseimben, és én rátok hagyom a királyságot, ahogyan az én Atyám rámhagyta azt; hogy egyetek és igyatok az én asztalomnál az én országomban ..." (Lk 22, 28— 30.)

Ezért, a szó valódi értelmében, azt mondhatjuk, hogy a *megtörtetett test* és a *kiontott vér*, melyről Krisztus beszélt az Utolsó Vacsorán tanítványainak nem csupán annak előrevetítése volt, amelynek be kellett következnie, hanem mindaz, aminek be kellett következnie — a keresz, a sír, a harmadnap feltámadás, a mennybemenetel — éppen azért történt, hogy az ember áldást kapjon Istentől arra, hogy örök és *szent közösségben* legyen vele, együtt egyen és igyon vele az ő titokzatos asztalánál, az Ő országában, melynek nem lesz vége.

Így tehát az *"Isten Fiának Titkos Vacsorája"*, melyet szüntelenül ünnepel a Keresztény Egyház a Szent Liturgiában, éppen azt tárja elénk, amely életünk középpontjában áll majd Isten Országának örökkévalóságában.

Boldog az, aki Isten országának vendége (Lk 14, 15.)

Boldogok, akik hivatalosak a Bárány menyegzőjének vacsorájára! (Jel 19, 9.)

Nagy Péntek

A nagypénteki hajnali istentiszteletet csütörtök este szokás tartani. Ennek az istentiszteletnek a középpontjában a *tizenkét Evangélium* felolvasása áll, melynek mindegyike Krisztus szenvedéséről szól. A tizenkét olvasmány közül az első János evangéliumának 13— 18. fejezeteit foglalja magába (13, 31— 18, 1.). Ez Krisztusnak apostolaival folytatott hosszú beszélgetése, mely az úgynevezett *főpapi imával* zárul le. Az utolsó evangéliumi részlet a sír lepecsételéséről és az őrség odarendeléséről szól (Mt 27, 62— 66.).

A Krisztus passióját felelevenítő tizenkét Evangélium felolvasására az istentisztelet különböző részeinek a keretében kerül sor. A himnuszok mind a Megváltó szenvedéseinek vannak szentelve és tele vannak evangéliumi, valamint ószövetségi prófétai és zsoltár idézetekkel. A hatodik Evangéliumi olvasmány után halljuk a Boldogságokat, és külön hangsúlyt kap annak a latornak az üdvözülése, aki felismerte Krisztus Országát.

A nagypénteki Órák során újra halljuk a Krisztus szenvedését elbeszélő Evangéliumokat, de minden Órához járul egy ószövetségi prófécia az ember megváltásával kapcsolatban, és egy-egy részlet Pál apostol leveleiből az ember üdvösségéről Krisztus szenvedése által. A felolvasott zsoltárok is különleges profetikus jelleget hordoznak: például a 2., 5., 22., 109., 139., és a többi.

A nagypénteki istentiszteletek közül hiányzik a Szent Liturgia, melynek ugyanaz a nyilvánvaló és már ismert magyarázata, amely szerint tilos az Eucharisztia ünneplése a Nagyböjt hétköznapjain.

Nagy Szombat

A *Nagy Szombathoz* tartozó első istentisztelet — melyet az Egyház *"fölköztébb áldott szombathoz"* nevez — a nagypénteki Vecsérnye. Rendszerint a késődélelőtti órákban tartják, megemlékezve Jézus temetéséről.

Az istentisztelet kezdete előtt egy "sír" állítanak fel a templom közepén, melyet virágokkal díszítenek. Ugyanakkor az oltárasztalra helyezik a halott Megváltót ábrázoló Sírleplet, mely tulajdonképpen egy vászonra festett ikon, és amelyet görögül "epitáfiosznak", szlávul "plascanyicának" neveznek.

A Vecsérnye a szokásos himnuszokkal, sztychirákkal kezdődik, melyek ezúttal Krisztus szenvedését és halálát dicsőítik. Az Evangéliummal történő Bemenet és a *Derűs Világossága* ének elhangzása után ószövetségi olvasmányok következnek a *Kivonulás* és *Jób* Könyvéből, valamint *Ézsaiás* prófécijából (52). Majd egy Apostoli olvasmány a *Korintusiakhoz* írt *első* levélből (1, 18 — 2, 2), és újból elhangzanak válogatott részek a négy evangéliumból, melyek Krisztus keresztre feszítését és temetését beszélik el. A prokimen és az Allilua versek profetikus tartalmú zsoltáridézetek, amelyek többször is elhangzanak a megelőző nagypénteki istentiszteletek során:

Elosztották ruháimat maguk között, és köntösömre sorsot vetettek. (Zsolt 22, 19)

Istenem, én Istenem, figyelj reám; miért hagyta el engem? (Zsolt 22, 2)

Mélységes gödörbe helyeztek engem, a sötétségbe és a halál árnyékába. (Zsolt 88, 7)

A Krisztus halálát dicsőítő himnuszok után, miközben a kórus Istenfogadó Szt. Simeon elbocsátást kérő imáját énekli, a pap teljes, sötétszínű liturgikus öltözetet vesz magára és megtömjéni az oltárasztalon elhelyezett Sírleplet. Majd a *Miatyánk* után, mialatt a kórus az ünnepi tropáriumot énekli, a pap a Sírleplet a feje fölé tartva megkerüli az oltárasztalt és a "sírba" helyezi, hogy a hívők hódolhassanak előtte:

A nemes lelkű József, levéve a keresztfáról szelplőtelen testedet, tiszta gyolccsal és illatokkal beborítván azt, és eltemetvén új sírba helyezte el. (Nagyszombati tropárium)

A Nagy Szombat hajnali istentiszteletet rendszerint Nagy Péntek este tartják. A megszokott módon, az *Isten az Úr* éneklésével kezdődik, melyet a *Nemes lelkű József* kezdetű és a következő tropáriumok kísérik:

Midőn leszállottál a halálba, Halhatatlan Élet, megölted a poklot az Istenség villámával, midőn pedig a halottakat a föld mélyéből feltámasztottad, minden Mennyei Hatalmak így kiáltottak: Életetadó Krisztus Istenünk, dicsőség Néked.

A kenetvivő asszonyokhoz így szólt a sírhoz szállott angyal: Halottaknak valók a kenetek, Krisztus pedig az enyészettől idegennek bizonyult.

A megszokott zsoltárolvasás helyett a teljes 119. zsoltár kerül felolvasásra, melynek minden egyes sorát a halott Üdvözítőt dicsőítő énekvers kíséri. A 119. Zsoltár Jézusnak, az igaz embernek a sajátos, verbális ikonja, akinek az élete Isten kezében van, és aki ezért nem maradhat a halottak között. Ez az úgynevezett *Halotti Dicsérőének*, amely Istent dicsőíti, Aki a "Feltámadás és az Élet", és csodálattal szemléli alázatos leereszkedését a halálba.

Jézus Krisztus személyében az ember Isten iránti tökéletes szeretetének és az Isten ember iránti tökéletes szeretetének a teljes egysége együtt van jelen. Ezt az isteni-emberi szeretet szemléljük és dicsőítjük az Üdvözítő sírjánál. A zsoltárolvasás végéhez közeledve a Dicséretet egyre rövidebbé válnak, fokozatosan egyre inkább az Úr döntő győzelmére összpontosulnak, és így nyírik el végső értelmüket:

Élni fog az én lelkem, és dicsérni fog Téged, és a Te tetteid lesznek nekem segítségül. (Zsolt 119, 175)

Hintettek a sírra, drága illatokat, korán jövő asszonyok.

Eltévedtem, mint az elveszett bárány; keresd meg a Te szolgálodat, mert parancsolataidról meg nem feledkeztem. (Zsolt 119, 176)

Békét az Egyháznak, népednek üdvösséget, hozzon feltámadásod.

Befejezőként a Szentháromság dicsőítése következik, majd az egész templom kivilágosodik, és a hívők számára felhangzik az első híradás a sírhoz közeledő asszonyokról, mialatt a szolgálatot végző pap végigtömjénezi az egész templomot. Első alkalommal halljuk most az üdvösség jó hírének ünnepélyes kihirdetését Krisztus feltámadása által.

A hajnali istentisztelet kánonjának további ódái folytatják a dicséretet Krisztusnak a halál felett aratott győzelméről, saját halála által. Minden egyes ószövegségi tartalmú irmosz az ember végső üdvösségét ábrázolja előre Jézus által. Ezek során először jelenik meg az a gondolat, hogy ez a kivételes Szombat, melyen Krisztus holtan fekszik, valójában a *fölöttébb áldott hetedik nap*, mely egykor létezett. Ez az a nap, melyen Krisztus megpihen művétől, mellyel újáteremtette a világot. Ez az a nap, amelyen Isten Igéje, "Aki által minden lett" (Jn 1, 3), mint ember holtan fekszik a sírban, üdvözítve a saját maga által teremtett világot, és megnyitva a sírokat:

Ez a szombat a fölöttébb áldott, melyen Krisztus felébredvén, harmadnapon feltámad. (Kondákion és Ikosz)

A kánon ismét Krisztus győzelmének végső hangjával fejeződik be:

Ne sirass engem Anyám, a sírban látván Fiadat, kit méhedben mag nélkül fogantál; mert feltámadok és megdicsőülök, és mint Isten dicsőségben fölemelem azokat, kik hittel és szeretettel szüntelenül magasztalnak Téged. (A kánon 9. ódájának irmosza)

A dicséreti sztichirákat után a pap ismét magára ölti sötét színű teljes liturgikus öltözetét, és a nagy doxológia éneklése alatt újból megtömjénezi a Megváltó sírját. Majd, miközben a hívők égő gyertyával a kezükben folyamatosan éneklék a "Háromszorszent" éneket, a pap vezetésével megkezdődik a körmenet, aki az Evangéliumos Könyvet tartja a kezében, feje fölött pedig a Sírleplet viszik. A hívők körmenete kívülről megkerüli az egész templomot. A körmenet Krisztus teljes győzelméről tesz tanúságot a sötétség és a halál erői fölött. Az egész világegyetem megtisztul, megváltást és helyreállítást nyer a Világ Életének belépésével a halál birodalmába.

Amikor a körmenet visszatér a templom épületébe, újból felhangzanak a tropáionok, majd nagy ünnepélyességgel szólal meg *Ezékiel* prófécijája Izrael "száraz csontjairól":

Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR, amikor felnyitom sírjaitokat, és kihozlak sírjaitokból, én népem! Lelkemet adom belétek, életre keltek, ... (37, 13-14)

Diadalmas zsoltárversek következnek, többszöri Alleluja kíséretében, melyek arra kérik Istent, hogy "emelje fel karját, szórja szét ellenségeit", és az "igazak örvendezzenek", majd Pál apostolnak a Korintusiakhoz írt első leveléből hallunk felolvasást: "a mi húsvéti bárányunk, a Krisztus, már megáldoztatott". (5, 7) Újból felhangzik az Evangéliumi olvasmány a sír lepecsételéséről, és az istentisztelet egy kérő ekténiával és az elbocsátó áldással zárul.

A *fölöttébb áldott szombat* esti és hajnali istentisztelete, az utána következő Szt. Liturgiával az orthodox liturgikus hagyomány remekműve. Ezek a szolgálatok távolról sem jelentik Krisztus történelmi halálának és eltemetésének drámai újra megjelenítését. Az evangéliumi történések rituális megismétléseinek sem tekinthetők. Valójában a legmélyebb spirituális és liturgikus behatolásra van szó Krisztus üdvözítő tetteinek örök jelentésébe, melyeket már azok isteni jelentőségének és erejének teljes tudásával szemléljünk és dicsőítünk.

Az Egyház nem tesz úgy, mintha nem tudná, mi fog történni a megfeszített Jézussal. Nem bánkódik és nem siratja az Urat úgy, mintha maga az Egyház nem az Ő átszúrt oldalának és sírja mélyének valódi szülőtte lenne. Minden istentiszteleten átszűrődik Krisztus győzelmének a szemlélése és feltámadásának hirdetése. Hiszen

valójában csak győzedelmes feltámadásának fényében ragadható meg helyesen, értékelhető megfelelő módon, dicsőíthető és magasztalható igazán Krisztus szenvedéstörténetének és halálának mélységes isteni és örök jelentése.

Nagy Szombat napján az esti istentisztelettel egybekötött Nagy Szent Vazul Liturgiáját végezzük. Ez az istentisztelet már Húsvét Vasárnapjához tartozik. A szokásos módon kezdődik az esti zsolnárral, a békességes ekténiával, a 141. zsolnárt követő sztichirákkal és a Bemenettel, melyet a *Derűs Világossága* kezdetű esti himnusz követ. A szolgálatot végző pap a Sír előtt áll, melyen a halott Üdvözítőt ábrázoló Sírlepel fekszik.

A Bemenet után, mely az Evangéliumos Könyvvel történik, tizenöt ószövetségi olvasmány hangzik el, melynek mindegyike Isten teremtésével és megváltó művével kapcsolatos, amely az előre megjövendölt Messiás eljövételével nyerte el végső foglalatát és beteljesedését. A *Teremtés Könyvé*n kívül, mely Isten alkotásáról szól, a *Kivonulás Könyvéből* hallunk felolvasást az izraeliták húsvéti kivonulásáról Mózes napjaiban, majd további részleteket *Ézsaiás*, *Ezékiel*, *Jeremiás*, *Dániel*, *Szofóniás* és *Jónás* próféciáiból, valamint *Józsua* és a *Királyok Könyveiből*. Felcsendül *Mózes éneke* és a *Három Babiloni Ifjú éneke Dániel Könyvéből*.

Az ószövetségi olvasmányok után a szolgálatot végző pap visszatér a szokásos liturgikus dicsőítéshez, mely után a "Háromszorszent" éneket szoktuk hallani, de ezúttal a Galatákhoz írt levél énekel, keresztelési versei hangzanak fel: *Valahányan Krisztusban keresztelkedtetek, Krisztusba öltözködtetek. Alliluia.* (3, 27)

Ezután a szokásos Apostolt halljuk, mint bármelyik Szent Liturgián, mely az Orthodox Egyház jól ismert keresztelési olvasmánya (Róm 6, 3 — 11): *"Ha ugyanis eggyé lettünk vele halálának hasonlóságában, még inkább eggyé leszünk vele a feltámadásának hasonlóságában is."* (6, 5)

Majd a Királyi Ajtók becsukódnak és a papok, valamint az oltárban segédkezők átöltöznek a szenvedést jelképező sötét színű ruháikból a Krisztus halál felett aratott győzelmét hirdető ragyogó színű ruháikba. Ezalatt a templom minden berendezése is új öltözetet kap, melyek színe Krisztus győzelmét hirdeti a bűn, a gonosz és a halál felett. A ruházatok cseréje a 82. zsolnár verseinek éneklése kíséretében történik: *Kelj föl, Isten, ítélj meg a földet, mert Néked jutnak örökségül minden nemzetek.*

A zsolnárversek ünnepélyes eléneklése után — melyeket olykor a Krisztust, mint a leöletésre kerülő *Új Pászkat*, az *Élő Áldozatot*, a világ bűneit eltörlő *Isten Bárányát* dicsőítő himnusz kíséri — a szolgáló pap kijön az oltárból, hogy kihirdesse Krisztus Sírja előtt a halál felett aratott győzedelmes diadalának örömteli hírért és apostolainak szóló parancsát: *"Tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek ..."* (Mt 28, 1 — 20) Ugyanezt az evangéliumi részletet halljuk az Orthodox Egyházban a keresztelési szertartás során is.

A Szent Liturgia ezután már Krisztusnak a halált megsemmisítő tündöklő fényében folytatódik. A Felajánlás során felhangzó Kerub-éneket ezúttal a következő helyettesíti:

Hallgasson most minden halandó test, félelemmel és rettegéssel álljon, és semmi földi dolgot ne forgasson elméjében; mert a királyok Királya és az uralkodók Uralkodója jó, hogy feláldoztassék és eledelül adassék a hívőknek.

Előtte az angyalok seregei járnak, minden Fejedelemségekkel és Hatalmakkal, a sokszemű Kerubok és hatszámű Szeráfok, szemüket takarva és dicséretüket kiáltva: Alliluia, Alliluia, Alliluia.

Az Istenanyját magasztaló "Benned örvendezik" ének helyett ismét a hajnali kánon 9. ódájának irmoszát halljuk: *"Ne sirass engem Anyám ... mert feltámadok és megdicsőülök..."* Az áldozási ének, a kinonikon a 78. Zsolnárból való: *Fölkelt mintegy álomból az Úr, és feltámadt, üdvözítve minket. Alliluia.* (65)

A Szent Liturgia a szentségi közösséggel (áldozással) teljesedik be Azzal, Aki testileg holtan fekszik, mégis az Atya Istennel együtt örök trónusán ül; Aki, mint a világ Élete és Teremtője életetadó halálával megsemmisíti a halált. Sírja — mely még mindig a templom közepén áll — a Liturgia szavaival *feltámadásunk forrása*.

Ez a Liturgia eredetileg a keresztények húsvéti keresztelkedési liturgiája volt. Ma, minden keresztény számára évről-évre az Úrral együtt vállalt saját halálának és feltámadásának a megtapasztalása.

Ha pedig meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy vele együtt élni is fogunk. Hiszen tudjuk, hogy Krisztus, aki feltámadt a halottak közül, többé nem hal meg, a halál többé nem uralkodik rajta. (Róm 6, 8 — 9)

Krisztus holtan fekszik, de mégis él. A sírban fekszik, de már *"halállal eltiporván a halált, és a sírban lévőeknek életet ajándékozván"*. Nincs már más tennivalónk, mint örködni a "fölöttébb áldott szombat" estjén át, melyen Krisztus alszik, várva az éjféleli órát, amikor a *Mi Urunk Napja* hajnalodni kezd felettünk, elérkezik az a fényteljes éjszaka, amelyen az angyallal együtt hirdetjük: *"Feltámadt, nincsen itt. Íme, ez az a hely, ahova őt tették."* (Mk 16, 6)

Húsvét Vasárnap

Nagy Szombaton, nem sokkal 12 óra előtt kezdődik az *Éjféleli* istentisztelet. A pap Krisztus Sírjához megy és karjaiba veszi a Sírleplet. A Királyi Ajtón keresztül beviszi az oltárba és az oltárasztalra helyezi. A Sírlepel ott marad negyven napig, egészen Mennybemenetel ünnepéig.

Éjféltkor kezdődik a *Húsvéti körmenet*. A hívők mindnyájan kimennek a templomból, miközben éneklük:

A Te feltámadásodat, Krisztus Üdvözítő, angyalok dicsérik a mennyekben; méltass minket is a földön, hogy tiszta szívvel dicsóítsunk Téged.

A körmenet megkerüli a templom épületét, majd visszatér a templom főbejáratának zárt kapui elé. A keresztényeknek ez a Húsvét éjjeli körmenete eredetileg az *újonnan megkereszteltek körmenete* volt, mely e világ sötétségéből és halálából az Isten Országának világosságába és életébe vezetett. Ez a *Szent Húsvét körmenete*, mely a halálból az életre, a földről a mennybe, ebből a világból az eljövendő örök életbe visz át bennünket.

A templom épületének zárt ajtóit előtt történik Krisztus feltámadásának hírüladása. Az Evangéliumi olvasmány az üres sírról szól. A pap szájából elhangzik a kezdő áldás: "Dicsőség a Szent, Egylényegű, Életetadó és Oszthatatlan Háromságnak, mindig, most és mindenkor és mindörökkön örökké." Ezután csendül fel először a Húsvéti tropáron a 68. zsoltár verseivel együtt, mely minden istentisztelet kezdetét jelzi majd Húsvét hetében:

Támadjon fel az Isten, és szóródjanak szét az Ő ellenségei, és meneküljenek az Ő színe elől, akik gyűlölik Őt!

Krisztus feltámadt halottaiból, halállal eltörpítve a halált, és a sírban lévőeknek életet ajándékozván. (Tropáron)

Ez a nap, amelyet alkotott az Úr, vigadjunk és örvendezzünk benne!

A hívők ezután visszatérnek a templomba, ahol folytatódik — végig énekelve — a *Húsvét Hajnali istentisztelet*. A Krisztus feltámadásának szentelt *kánon ódáit*, melyeknek Damaszkuszi Szent János a szerzője, mindannyiszor az ünnepi tropáron kíséri, visszatérő refrénként. A templomban minden csillár kigyullad, minden virágba öltözik. A papi ruhák a feltámadás ragyogó fényeit idézik fel. A *Húsvéti ikont* a templom közepére helyezik, melyen Krisztus látható, amint összetöri a pokol kapuit és kiszabadítja Ádámot és Évát a halál rabságából. A Győztesnek a képe ez, aki "saját halálával eltörpíti a halált". Szüntelenül szól az ének, egyfolytában tömjénezik az ikonokat és a népet, újra meg újra elhangzik a pap ünnepi köszöntése: *Krisztus feltámadt!* És a hívők válasza: *Valóban feltámadt!*

Feltámadás napja van, örvendezzünk népek! Húsvét van, az Úrnak Húsvétja! Mert a halálból az életbe, és a földről az égbe, vezetett át Krisztus Isten minket, kik győzedelmi éneket énekelünk: Krisztus feltámadt halottaiból! (A Húsvéti kánon első ódája)

A kánon után a húsvéti sztychirákat halljuk, majd a Húsvéti Hajnali istentisztelet befejezéseként a *Húsvéti Imaórákat*. Húsvétkor voltaképpen semmit sem olvasunk a templomi istentiszteletek során, hanem minden örömmel teli, ünnepi dallamok formájában hangzik el.

Az Imaórák végén, a Szent Liturgia megkezdése előtt a pap ünnepélyesen felolvassa Aranyszájú Szent János nevezetes *Húsvéti hittanító beszédét*. Ez a beszéd arra bátorít minden hívőt, hogy felejtse el bűneit és teljesen adja át magát Krisztus feltámadása ünneplésének. A hittanító beszéd, szó szerint véve, nem más, mint az Egyház minden egyes tagjának szóló meghívás, hogy részesedjen a Szent Eucharisziában, Krisztusban, a Húsvéti Bárányban, akinek az asztalát most terítik meg a templom közepén. Vannak olyan egyházközösségek, ahol szó szerint engedelmességek is e beszéd szavainak és mindenki részesül az eucharisztikus adományokban, a Húsvét éjjeli Pászka Vacsorájában.

A *Húsvéti Szent Liturgia* újra az ünnepi tropáron és a 68. zsoltár verseinek az eléneklésével kezdődik. A liturgia antifonjai is válogatott zsoltárverseket tartalmaznak, melyeken keresztül a hívők Isten szabadítását magasztalják és dicsőítik:

Újjongjon az Úrhoz az egész föld; énekeljétek az Ő nevének, zengjétek dicsőséget az Ő dicséretében!

Az egész föld hódoljon Néked és énekeljen Néked; énekeljen a Te fenséges nevednek!

Hogy megismerjük a földön a Te utadat, minden nemzetekben a Te üdvösségedet!

Valljanak meg Téged a népek, Isten, valljanak meg Téged minden nemzetek!

A tropáron újra és újra ismétlődik. A *Háromszorszent (Triszágion)* ének helyett most a *Valahányan Krisztusban keresztelkedtetek* kezdetű éneket halljuk, mely a Galatákhöz írt levélből származik. Az Apostoli olvasmány az *Apostolok Cselekedetei* könyve első fejezetének első nyolc verse. Az Evangéliumi olvasmány *Szent János Evangéliumának* első tizenhét verse. Az Isten Igéjéről szóló üzenet újra a kezdetekre irányítja a hívő figyelmét, hirdeti a világ Isten által történt teremtését és újjáteremtését Isten élő Igéje és Fia Jézus Krisztus közvetítésével.

Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige ... Minden általa lett, ... Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága.

Az Ige testté lett, közöttünk lakott, és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal ... Mi pedig valamennyien az ő teljességéből kaptunk kegyelmet kegyelemre ... (Jn 1, 1-17)

Aranyszájú Szent János liturgiáját a Szent Áldozás koronázza meg a Húsvéti Bárányal, az Ő ünnepi asztalánál, Isten Országában. Újra és újra felhangzik a feltámadási tropáron, miközben a hívők részesednek Abban, "aki halott volt, és életre kelt." (Jel 2, 8)

A Húsvét ünnepét hivatalosan Pászkának nevezik az Orthodox Egyházban, amely *áthaladást, átvonulást* jelent. Ez az új és örök szövetség új Átvonulása, melyet az Ószövetség prófétái előre hirdettek. Ez az örök Átvonulás a halálból az életre, a földből a mennybe. Ez az *Úrnak* az a *Napja*, melyet Isten szent prófétái hirdettek, *“az a nap, amelyet az Úr alkotott”* az egész teremtés fölötti ítéletre, végső és örökké tartó győzelmének napjaként. *Isten Országának a Napja*, az a nap, melynek *“éjszakája nem lesz”* ... mivel *“lámpása a Bárány”*: (Jel 21, 22-25)

Ezért, a Húsvét ünneplése az Orthodox Egyházban nem csupán Krisztus Feltámadása eseményének történelmi felelevenítése, ahogyan azt az evangéliumok megőrkítik. Nem is az *“első Húsvét hajnalának”* drámai megjelenítése. Nincs *“napkelte-istentisztelet”*, mivel az Egyház együtt tartja meg a Húsvét Hajnali istentiszteletet és a Szent Liturgiát a hét első napjának első, még sötét óráiban azért, hogy a hívők megtapasztalhassák a világ *“újra teremtését”* és titokzatos módon beléphessenek az *Új Jeruzsálembe*, mely Krisztus dicsőséges fényével örökké világít, legyőzve a gonosz örökös éjszakáját, megsemmisítve e halandó és bűnös világ sötétségét:

Tündökölj, tündökölj, Úr Jeruzsálem; mert az Úr dicsősége felvirradt fölötted! Vigadj most és örvendezz Sion, Te pedig Istennek tiszta Szülője, gyönyörködj Szülötted feltámadásában!

Ez az egyik legfontosabb húsvéti himnusz az Orthodox Egyházban. *Ézsaiás próféciájából* és a *Jelenések Könyvének* utolsó fejezeteiből merít, mivel éppen az *Új Teremtés*, az *Új Jeruzsálem*, a *Mennyei Város*, az *Isten Ország*, az *Úr Napja*, a *Bárány* és *Menyasszonyának Mennyegzője* az, amit az Orthodox Egyház ünneplés és valóságként él át a Szent Lélekben Húsvét szent éjszakáján.

Húsvét utáni vasárnapok Tamás vasárnapja: az “Antipászcha”

A Húsvét utáni *Fényes Hét* minden egyes napján az istentiszteletek teljes húsvéti ragyogásban kerülnek megünneplésre. A húsvéti keresztelési körmenet naponta megismétlődik. Az oltárba vezető Királyi Ajtó nyitva marad. A Húsvét öröme és Isten Országának az ajándéka, az örök élet, továbbra is bőven árad. A hét végén pedig, szombaton este már a Húsvét utáni második vasárnap ünneplése kezdődik, amelyen arra emlékezünk, hogy *“nyolc nap múlva”* (Jn 20, 26) *Krisztus megjelent Tamás apostolnak.*

Fontos megjegyeznünk, hogy a *nyolcas* számnak szimbolikus jelentése van mind a zsidó mind a keresztény spirituális hagyományban. Többet jelent beteljesedésnél vagy teljességnél: Isten Országára utal, az eljövendő világ életére, mivel a *hetes* szám a földi lét idejét jelöli. A *sabbath*, a hetedik nap a nyugalom megáldott napja ebben a világban, a hét utolsó napja. A *“hét első napja”*, a *“sabbath utáni”* nap, melyet mind a négy evangélium úgy örökít meg, mint Krisztus Feltámadásának napját (Mk 16, 1; Mt 28, 1; Lk 24, 1; Jn 20, 1, 19), ezért a *“nyolcadik nap”* is egyúttal, amely túlmutat e világ határain, az a nap, amely az eljövendő világ életét hordozza, Isten Országá örök nyugalomának a napját (Vö. Zsid 4).

A Húsvét utáni második vasárnap így módon a Húsvét ünnepének nyolcadik napja, a *Fényes Hét* utolsó napja. Ezért is nevezik *“Antipászchának”*. A korai Egyházban az újonnan megkeresztelkedett keresztények csak ezen a napon vették le keresztelési ruhájukat és tértek vissza a világi életbe.

Az istentiszteletek során a Feltámadt Krisztus és Tamás apostol találkozására esik a hangsúly, a nap jelentőségét pedig az evangélium szavai közvetítik a számunkra:

Azután így szólt Tamáshoz: “Nyújtsd ide az ujjadat, és nézd meg a kezeimet, nyújtsd ide a kezedet, és tedd az oldaladra, és ne légy hitetlen, hanem hívő.” Tamás pedig így felelt: “Én Uram, és én Istenem!” Jézus így szólt hozzá: “Mivel látsz engem, hiszel: boldogok, akik nem látnak és hisznek.” (Jn 20, 27-29)

Mi nem láttuk Krisztust testi szemeinkkel, nem érintettük feltámadt testét kezeinkkel, mégis a Szent Lélek által láttuk, kezünkkel is megtapintottuk és megfigyeltük az Élet Igéjét (1Jn 1, 1), és ezért hiszünk.

Az istentiszteletek során Mennybemenetelig minden nap elénekeljük a húsvéti tropáriumot. Minden esthajnali istentiszteleten, Tamás vasárnapjától kezdődően, a húsvéti kánont és himnuszokat énekeljük, újra meg újra megismételjük a *“hét első napjának”* megünneplését, melyen Krisztus feltámadt halottaiból. Minden Liturgián az Apostoli olvasmányt az Apostolok Cselekedeteinek könyvéből vesszük, amely elbeszéli, hogy az első keresztények milyen közösségben éltek a Feltámadt Úrral. Az Evangéliumi olvasmányok ugyanakkor Szent János evangéliumából valók, melyről sokan azt tartják, hogy azok számára íródott, akik a Szent Háromság nevében újonnan megkeresztelkedtek meg, belépve ezáltal az Isten Országának új életébe a Krisztusban való meghalás és újjászületés révén. Ezt a véleményt arra alapozzák, hogy mindazok a *“jelek”*, ahogy Szt. János az evangéliumának csodáit nevezi, szentségi tartalmat hordoznak, vízzel, borral, kenyérral kapcsolatosak. Így módon a Tamás vasárnapja utáni vasárnapok, a harmadik vasárnap kivételével, mind egy ilyen *“jelnek”* vannak szentelve.

A Kenetvivő asszonyok vasárnapja

A Húsvét utáni harmadik vasárnap a *Kenetvivő asszonyoknak* van szentelve, akik a Megváltó testéről gondoskodtak halála után és akik az első tanúi voltak Feltámadásának. Újból halljuk a Nagy Pénteki istentisztelet három tropáriját, melyek az ünnep tartalmát közvetítik számunkra:

Nemes lelkű József, levéve a keresztfáról szeplőtelen testedet, tiszta gyolccsal és illatokkal beborítván azt, és eltemetvén új sírba helyezte el.

Midőn leszállottál a halálba, Halhatatlan Élet, megölted a poklot az Istenség villámával, midőn pedig a halottakat a föld mélyéből feltámasztottad, minden Mennyei Hatalmak így kiáltottak: Életetadó Krisztus Istenünk, dicsőség Néked.

A kenetvivő asszonyokhoz így szólt a sírhoz szállott angyal: Halottaknak valók a kenetek, Krisztus pedig az enyészettől idegennek bizonyult.

Az Inaszakadt vasárnapja

A negyedik vasárnap az inaszakadt embernek Krisztus által történt meggyógyításáról szól. (Jn 5) Krisztus akkor gyógyítja meg a beteget, amikor az arra vár, hogy valaki bevigye a vízmedencébe. Az Egyházban, a keresztség révén mi is meggyógyulunk és megmenekülünk az örök életre Krisztus által. Így a templomban hozzánk is szólnak az inaszakadthoz intézett szavak: *“többé ne vétkezz, hogy valami rosszabb ne történjék veled.”* (Jn 5, 14)

A Pünkösdi időszakot felező szerda

A negyedik hét közepén a Húsvétól Pünkösdig terjedő időszakot felező napról ünnepélyes módon emlékezik meg az Egyház. Ez a *Pünkösdi időszakot felező szerda* ünnepe, amelyen Krisztus, az ünnepi időszak közepén megváltó küldetéséről szól az embereknek, és mindenkinek felkínálja a *“halhatatlanság vizét”*. Az evangélium ismét a Mester jelenlétére és üdvözítő ígéretére emlékeztet bennünket: *“Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék!”* (Jn 7, 14, 37) Mi is újra saját eltemtetésünkre és feltámadásunkra gondolunk Krisztussal együtt a keresztségben, és arra, hogy a Bérmálás során a Szent Lelket is megkaptuk tőle. Ahogyan az egyik ünnepi énekekben elhangzik, *“visszatekintünk az elmúlt ünnepre és előre megízleljük az újat”*. Tudjuk, hogy a Feltámadt Krisztusnak ahhoz az Országába tartozunk, ahol *“A Lélek és a menyasszony így szól: «Jöjj!» Aki csak hallja, az is mondja: «Jöjj!» Aki szomjazik, jöjjön! Aki akarja, vegye az élet vizét ingyen!”* (Jel 22, 17; Ézs 55, 1)

Az ünnepi időszak közepén, itasd meg szomjazó lelkemet, az istenfélelemnek vízával, mert megmondtad mindenkinek, Üdvözítő: Aki szomjúhozik, jöjjön Énhozzá és igyék. Életnek Forrása, Krisztus Isten, dicsőség Néked. (Tropárijon)

A törvényes ünnepszak közepén, a mindenek Alkotója és Uralkodója, Krisztus Isten, így szólottál a jelenlevőkhöz: Jertek és merítsetek a halhatatlanság vizéből. Leborulunk azért Teelőtted, és hittel kiáltjuk: Ajándékozd nekünk a Te könyörületet, mert Te vagy az életünk Forrása. (Kondákion)

A Szamariai asszony vasárnapja

A Húsvét utáni ötödik vasárnap a *Szamariai asszonyról* szól, akivel Krisztus Jákob kútjánál beszélt. (Jn 4) A történet ismét az *“élő vízről”* szól és az Isten Messiásának felismeréséről Jézusban. (Jn 4, 10-11; 25-26) Az Evangéliumi olvasmány Benne gyökerező új életünkre, az *“élő vízből”* való ivásunkra, Isten igaz imáadására emlékeztet bennünket a keresztény messiási korban, *“lélemben és igazságban”* (Jn 4, 23-24). Azt is megértjük, hogy a megváltás mindenkinek szól: zsidóknak és pogányoknak, férfiaknak és nőknek, szentek és bűnösöknek egyaránt.

A Vakonszületett vasárnapja

A hatodik vasárnapon a *vakon született ember* meggyógyításáról emlékezünk meg. (Jn 9) Önmagunkban azonosulunk azzal, aki eljött, hogy lásson és higgyen Jézusban, mint Isten Fiában. Az Úr saját isteni kezeivel megkent szemeinket és megmosta azokat keresztlőmedencénk vizében. (Jn 9, 6-11)

Jézus nyállal sarat csinált, és meghagyta a vakon születettnek, hogy mosdjon meg a Siloám-tó vizében. Azért tett így, mert a szombat volt az a nap, amelyen *“köpködés”, sárgyúrás és mosakodás szigorúan tilos volt.* Azzal, hogy Jézus megszegte a zsidók e rituális előírásait kinyilvánította, hogy ő valóban a szombatnak az Ura és ily módon egyenlő Istennel, az Atyával, az egyetlennel, Aki a zsidó hagyományok szerint szombaton is dolgozik, kormányozva teremtett világot.

A vakon született ember szombatnapi gyógyítását botrány követi. Krisztusban való hite miatt kizárják a zsinagógából. Az egész Egyház osztozik az ő sorsában, tudva, hogy akik nem látják meg Jézusban az Urat, azok

a valóban vakok, azoknak “maradnak meg bűneik” (Jn 9, 41). A többiek részesülnek az élet világosságában, megláthatják és megismerhetik Istennek Fiát, mivel “látod őt, és aki veled beszél, ő az” (Jn 9, 37).

Leiki szemeimen megvakulva, Hozzád járulok óh Krisztus, mint a vakonszületett, bűnbánattal így kiáltva Hozzád: Te vagy a sötétségben lévőknek legragyogóbb Világossága. (Az ünnep kondácionja)

A Mennybemenetel

Feltámadása után Jézus nem élt együtt tanítványaival úgy, mint halála előtt. Istensége dicsőségének teljében, különböző időpontokban és helyeken jelent meg híveinek, meggyőzve őket, hogy valóban ő az, akit látnak, és valóban él feltámadt, megdicsőült testében.

Szenvedése után sok bizonyítékkal meg is mutatta ezeknek, hogy ő él, amikor negyven napon át megjelent előttük, és beszélt az Isten országa dolgairól. (ApCsel 1, 3)

Emlékeznünk kell itt arra, hogy a *negyven napos* időszak számos esetben jelenik meg a Bibliában és a befejezettség, teljesség időtartamát jelöli. (Teremtés 7, 17; Kivonulás 16, 35; 24, 18; Bírák 3, 11; 1 Sámuel 17, 16; 1 Királyok 19, 8; Jónás 3, 4; Máté 4, 2)

Jézus a szenvedése utáni negyvenedik napon *mennybe ment*, hogy dicsőségben az Isten jobbjára üljön. (ApCsel 1, 9-11; Márk 16, 19; Lukács 24, 51) Krisztus mennybemenetele, feltámadása után, fizikai szempontból is végső búcsút jelentett e világtól. A Messiás, az Üdvözítő e világra szóló küldetésének ünnepélyes befejezését. Dicsőséges visszatérését az Atyához, aki elküldte őt erre a földre, azzal, hogy elvégezze azt a munkát, amelyet rá bízott. (János 17, 4— 5)

...felemelte a kezét, és megáldotta őket. És miközben áldotta őket, eltávolodott tőlük, és felvitetett a mennybe. Ekkor leborulva imádták őt, majd nagy örömmel visszatértek Jeruzsálembe. (Lukács 24, 50— 52)

Az Egyház, más ünnepekhez hasonlóan, nem pusztán Krisztus élete egy eseményének a felidézéseként ünnepli a mennybemenetelt. Magát a mennybemenetelt sem úgy kell felfognunk, mint egy olyan, emberrel kapcsolatos természetfölötti eseményt, aki lebegve az ég felé emelkedik, majd eltűnik a szemünk elől. A Szentírás hangsúlyozza Krisztus fizikai távozását e világból és megdicsőülését Istennel az Atyával, és azt a nagy örömet, melyet tanítványai éreztek, amikor megkapták a Szent Lélek ígését, akinek azért kellett eljönnie, hogy az Úr jelenlétét biztosítsa számukra, és képessé tegye őket arra, hogy tanúi legyenek a föld végső határáig. (Lukács 24, 48–53; ApCsel 1, 8— 11; Máté 28, 16— 20; Márk 16, 16— 19)

Az Egyházban a Krisztusban hívők ugyanezt a valóságot ünneplik meg, azzal a meggyőződéssel, hogy Krisztus távozása e világból érettük és minden emberért történt. Az Úr azért távozik, hogy megdicsőüljön Istennel az Atyával, és magával bennünket is megdicsőítsen. Azért megy el, hogy “helyet készítsen számunkra” és bennünket is magával vigyen Isten jelenlétének a boldogságába. Azért megy el, hogy utat nyisson minden embernek “az igazi képmásába”, a “nem emberkéz alkotta szentélybe... magába a mennybe, hogy most megjelenjen az Isten színe előtt értünk”. (Zsid 9, 24) Azért megy el, hogy elküldje a Szent Lelket, aki az Atyától származik, aki tanúságot tesz róla és evangéliumáról e világban, azáltal, hogy hatalommal jelenvalóvá teszi őt tanítványai életében.

A mennybemenetel ünnepi liturgikus himnuszai mindezt megéneklék. A Szent Liturgia antifonjainak versei a 47., 48. és 49. zsoltárból származnak. Az ünnep tropárijonja, melyet a Kis Bemenetnél énekelünk, az Áldozás után újra felcsendül:

Mennybe mentél dicsőséggel Krisztus Istenünk, megörvendeztetvén tanítványaidat, a Szent Lélek ígérétevel; Bizonyágot nyertek azok a Te áldásod által, hogy Te vagy az Istennek Fia, a világnak Megváltója. (Tropárijon)

Betöltvén a rólunk való gondviselést, és a földieket az égiekkel egyesítvén, mennybe mentél dicsőséggel Krisztus Istenünk, el nem válva egyiktől sem, hanem távozás nélkül köztünk maradván, és így kiáltva azokhoz, kik szeretnek Téged: Én vagyok tiveletek, és senki ellenetek. (Kondácion)

Pünkösöd: A Szent Lélek eljövetele

Az Ószövetségben Pünkösöd ünnepe a Húsvét utáni ötvenedik napra esett. Húsvét az izraeliták egyiptomi rabságból való szabadulásának az ünnepe volt, Pünkösödkor pedig arról az isteni ajándékról emlékeztek meg, melyet Mózes kapott a Sinai-hegyen a Tízparancsolat formájában.

A Messiás által hozott új szövetségben a Húsvét története is új jelentőséget nyer, Krisztus halálának és feltámadásának az ünnepevé válik, az emberiség “kivonulásává” e bűnös világból Isten Országába. Ugyanígy a Pünkösöd ünnepe is beteljesedik, új értelmet nyer az Új Szövetségben az “új törvény” eljöttével, a *Szent Lélek alászállásával* Krisztus tanítványaira.

Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami

lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek széteszlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel... (ApCsel 2, 1—4)

A Szent Lélek, akit Krisztus megígért tanítványainak, eljött Pünkösd napján. (János 14, 26; 15, 26; Lukács 24, 49; ApCsel 1, 5) Az apostolok “erőt kaptak a magasságból” és elkezdtek prédikálni, tanúságot tenni Jézusról, a feltámadott Krisztusról, Királyról és Úrról. Ez a pillanat vált hagyományosan az Egyház születésnapjává.

A pünkösti ünnepi istentiszteletek során a Szent Lélek eljövételét együtt ünnepeljük a Szent Háromság, az Atya, a Fiú és a Szent Lélek teljes megnyilatkozásával. A Lélek eljövételével az Istenség teljessége nyilatkozott meg az ember számára és az egyházi himnuszok úgy dicsőítik e megnyilatkozást, mint Isten önmaga közlésének, önátadásának végső cselekedetét az Általa teremtett világ számára. Ezért az orthodox hagyományban Pünkösd Vasárnapja a *Szent Háromság Ünnepe* is egyben. Gyakran megtörténik, hogy az ünnepen a Szent Háromságnak azt az ikonját helyezik a templom közepére, ahogyan Ábrahámnak, a keresztény hit ősatyjának jelent meg a *három angyal* formájában. Ez a fajta ikon együtt van kitéve a hagyományos *pünkösti ikonnal*, melyen az Egyház legelső ősképét, a tüzes nyelveket látjuk lebegni Szűz Mária és a tizenkét apostol fölött, akik egységben vesznek körbe egy jelképes alakot, a “kozmoszt”, a világ szimbólumát.

Pünkösdkor Jézus Krisztus küldetésének végső beteljesedését ünnepeljük és egyúttal Isten Országá messiási korszakának a valódi kezdetét, mely ebben a világban titokzatos módon a Messiás Egyházában van jelen. Ezért az ötvenedik nap annak a kornak a kezdetét jelzi, mely túlmutat e világ korlátain, mivel az ötvenes szám — hétszer hét plusz egy — mind a zsidó mind a keresztény misztikus vallásosságban az örök és mennyei beteljesedésre utal.

Pünkösd tehát *apokaliptikus* ünnep, a *végső kinyilatkoztatásnak* a napja. De *eszkatológikus* nap is egyben, mely a *végső és tökéletes véget* jelenti (a görög “eszchaton” jelentése “vég”). Hiszen a Messiás eljöttével, az Úr Napja megnyilvánulásával a “*végső napok*” köszöntöttek ránk, amelyeken “*így szól az Isten: ...Az utolsó napokban kitöltök Lelkemből minden halandóra...*” Ez az ősi jövődőlés, melyre Péter apostol a Keresztény Egyház első prédikációjában utal, az első pünkösti vasárnapon. (ApCsel 2, 17; Jóel 3, 1—2)

Újra emlékeztetnünk kell arra, hogy Pünkösd ünnepe nem pusztán egy sok évszázaddal ezelőtt történt esemény megünneplése. Hanem annak megünneplése, aminek meg kell történnie és meg is történik velünk ma az Egyházban. Mindnyájan meghaltunk és feltámadtunk a Messiás-királyal együtt, és mindnyájan megkaptuk Legszentebb Lelkét. Mindnyájan a “Szent Lélek templomai” vagyunk. Isten Lelke lakozik bennünk. (Rómaiakhoz 8; 1 Korintusiakhoz 2-3; 2 Korintusiakhoz 3; Galatákhoz 5; Efezusiakhoz 2-3) Miután az Egyház tagjává váltunk, mindnyájan megkaptuk a Bémálás szentségében “a Szent Lélek ajándékának a pecsétjét”. Pünkösd hozzánk is eljött.

A pünkösti Szent Liturgia Krisztusba történt megkeresztelkedésünkre emlékeztet bennünket a Galatákhoz írt levél vesszorával, mely ezúttal is helyettesíti a “Háromszorszent” éneket. A liturgia szokásos, zoltárversekből álló antifonjait ünnepi, válogatott zoltárversek váltják fel. Az Apostoli és az Evangéliumi olvasmány a Lélek eljövételéről szól az emberekhez. A kondákion most Babel ellenképét tárja elénk, amint Isten a Lélek egységében egyesíti a nemzeteket. A tropáion az egész világegyetem összegyűjtését hirdeti Isten hálójába a Lélektől ihletett apostolok küldetése által. A *Mennyei Király* és a *Láttuk az igazi Világosságot* kezdetű himnuszok először hangzanak el Húsvét ünnepe óta, melyben hívjuk a Szent Lelket, hogy “*jöjjön és lakozzon mibennünk*” és hirdetjük, hogy “*befogadtuk a Mennyei Lelket*”. A templomot a nyár virágai és zöld lombjai díszítik, melyek arra emlékeztetnek, hogy az isteni Lehelet, mint “*életet adó Lélek*” eljött, hogy megújítsa az egész teremtést. A héberben a *Lélek, lehelet* és *szél* szavakat egyaránt a *ruah* jelöli.

Áldott vagy Te Krisztus Istenünk, aki a halászokat bölcsekké teted, leküldvén reájuk a Szent Lelket; és általuk megragadtad a földkerekséget. Embereket szerető, dicsőséged Néked. (Tropáion)

Midőn leszállván a nyelveket összezavarta, szétszórta a népeket a Magasságos, midőn pedig szétesztotta a tüzes nyelveket, mindeneket egységbe hívott el. Egyetértésben dicsőítsük tehát a Szentséges Lelket. (Kondákion)

A Pünkösd-napi esti ünnepi Vecsernye különlegessége az a három hosszú imádság, melynek során a hívők Húsvét óta először hajtának térdet. Pünkösd Hétfő a *Szent Lélek napja* az Orthodox Egyházban, a Pünkösd utáni első vasárnap pedig *Minden Szentek ünnepe*. Ez azt a liturgikus logikai összefüggést jelzi, amely szerint a Szent Lélek eljövetele azzal teljesedik be az emberekben, hogy az emberek szentekké válnak, és ez a világ teremtésének és megváltásának a valódi célja. “*Mert én, az Úr vagyok a ti Istenetek, mutassátok hát meg, hogy szentek vagytok! Legyetek szentek, mert én szent vagyok!*” (Mózes harmadik könyve 11, 44—45; 1 Péter 1, 15—16)

Krisztus születése – Karácsony

Az Orthodox Egyházban a Karácsony megünneplése az Úr Feltámadásának az ünnepéről veszi mintáját. Negyvennapos böjt és különleges előkészületi napok előzik meg az ünnepet, amelyek a Megváltó közelgő

születését hirdetik. Így, Szent András napján, november 30-án és Szent Miklós napján, december 6-án olyan énekek hangzanak el, amelyek az Úr Születésének közeledő napját hirdetik:

Készülj fel, óh barlang, mert közeleg a Báránynak Anyja, méhében hordozva Krisztust...pásztorok, tanúskodjatok a félelmetes titokról; perzsiai bölcsek, aranyat, tömjént és mirhát hozzatok a Királynak...” (a Szent Miklós napi Vecserye Theotokionja)

Karácsony szombatján a *Királyi Imaórákat* olvassuk és *Nagy Szent Vazulnak Vecseryével egybekötött Liturgiáját* végezzük. Az istentiszteletek során felcsendülnek a Krisztus születéséről szóló ószövetségi jóvendölések, elsősorban Mikeás prófécijából, amely Betlehemet jelöli meg a Messiás születésének eljövendő helyéül, majd Ézsaiás próféciaiból, amelyek a Messiás megjelenését és jellemző vonásait írják le:

Ezért maga az Úr fog nektek jelt adni. Íme a szűz fogan, és fiút fog szülni, és Emánuelnek nevezik el, mely azt jelenti: velünk az Isten. (Ézsaiás 7, 14)

Velünk az Isten! Tudjátok meg, nemzetek, és hódoljatok meg! Mert velünk az Isten! (Ézsaiás 8, 8— 10)

Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme! Uralma növekedésének és a békének nem lesz vége. (Ézsaiás 9, 5— 6)

Karácsony előestéje, vigíliája a *Nagy Lenyugvási istentisztelettel* kezdődik, melynek fénypontjaként ismét felhangzik a *Velünk az Isten* ünnepi ének az Ézsaiás prófécijából származó szavak kíséretében. Az istentisztelet során az ünnepi tropáronon és kondákionon kívül a Megváltó születését dicsőítő, sajátos karácsonyi himnuszokat is hallunk. Majd különleges, hosszú, közbenjáró könyörgéseket, melyeket az *öt kenyér*, a *búza* és a *bor* megáldása követ, az *olajjal* együtt, melyből a hívők is részesednek, illetve amellyel megkenetnek. Az ünnepi virrasztó istentiszteletnek ezt a részét, amely minden nagyobb ünnepnek részét képezi, *litiának*, görögül *artoklasziának* azaz *kenyértörésnek* nevezzük.

A *Karácsonyi Hajnali istentisztelet*, mely a Lenyugvási istentisztelettel együtt alkotja a Karácsonyi Virrasztást, a hajnali *Hatszoltárral* kezdődik a szokásos bevezető szavakkal: *Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, az emberek között jóakarát.* (Lukács 2, 14)

A karácsonyi istentiszteletek alkalmával az angyali énekek e szavait nem csupán recitálják, mint a hétköznapi istentiszteleteken, hanem különleges ünnepélyességgel énekelik. A hajnali istentisztelet a megszokott rendet követi. Az Evangéliumi olvasmány Máté könyvéből Krisztus születéséről szól (1, 18— 25), és minden himnusz, minden egyes vers az Ő földön való megjelenését dicsőíti.

Krisztus születik, dicsőítsétek. Krisztus jó a mennyből, fogadjátok. Krisztus a földön van, emelkedjétek. Énekelj az Úrhoz egész földkerekség, és örömmel magasztaljátok Őt népek, mert megdicsőítettet. (A Karácsonyi Kánon első ódájának irmosza)

A *Karácsonyi Liturgia* dicsőítő és magasztaló zsoltárokkal kezdődik. Az Evangéliumos Könyvvel történő Kis Bemenetet az ünnepi tropáron majd a kondákion kíséri. A *Galatákhoz* írt levélnek a keresztségről szóló verssora (3, 27) ezúttal is helyettesíti a “Háromszorszent” éneket. Az Apostoli olvasmány is a *Galatákhoz* írt levélből származik:

De amikor eljött az idő teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született a törvénynek alávetve, hogy a törvény alatt levőket megváltsa, hogy Isten fiaivá legyünk. Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldte Fiának Lelkét a mi szívünkbe, aki ezt kiáltja: “Abbá, Atya!” Úgyhogy már nem vagy szolga, hanem fiú, ha pedig fiú, akkor Isten akaratóból örökös is. (4, 4— 7)

Az Evangéliumi olvasmány a jól ismert karácsonyi történet *Máté* könyvéből (2, 1— 12), a Liturgia a továbbiakban a szokásos rend szerint folytatódik. Karácsonyt különleges kettős ünnep követi: *Isten Szülőjének* a főünnep és *Szent István első vértanú* ünnepe. A karácsonyi öröm egészen Vízkeresztig tart. Ezekben a napokban mindvégig a karácsonyi énekeket halljuk, ráadásul az Egyház feloldja a szokásos böjtöt, sőt a térdelést is imádság közben.

Az Egyház Karácsony ünnepét hivatalosan *A mi Urunk és Istenünk és Megváltónk Jézus Krisztus test szerint való Születésének* nevezi. Karácsonykor az Isten Fiának emberként való megszületését ünnepeljük, Aki az Atyával és a Szent Lélekkel együtt igaz Isten örök időktől fogva. Erről szól az ünnepi *kondákion*:

A Szűz a mai napon, a Lényegfölöttit hozza a világra, a föld pedig barlanggal, fogadja a Megközelíthetlent. Angyalok pásztorokkal együtt, dicséretet zengenek, bölcsek pedig a csillag útját követik; mert megszületett miérettünk, az ifjú Gyermekek, az öröktől fogva való Isten.

A kereszténység történetének első négy évszázada során Karácsony ünnepe nem volt külön egyházi ünnep. *Vízkereszt*tel együtt ünnepelték annak az egy, nagy ünnepnek a keretében, amely Isten földi megjelenéséről emlékezett meg Izrael emberi Messiásának a formájában. A december 25-i Karácsonyt, mint külön ünnepet azért vezették be, hogy ezzel ellensúlyozzák a Győzhetetlen Nap pogány ünnepeit, amely erre a napra esett. Az Egyház tudatosan rendelte el ezt az ünnepet, hogy így próbáljon felülkerekedni a pogányok hamis vallásán. Az ünnepi tropáronban is fölfedezhetjük a nap és a csillagok imádsásával szembehelyezkedő polémiát, és a felhívást Krisztus, az *Igazság Napja* (Malakiás 3, 20) előtti hódolásra, Akit a természet összes elemei is imádnak:

A Te születésed Krisztus Istenünk, a tudás fényét árasztotta a világra; mert általa a csillagimádók, a csillagtól megtanulták, hogy Tenéked hódoljanak, az Igazság Napjának, és megismerjenek Téged, a fentről való Napkelét. Mi Urunk, dicsőség Néked.

Karácsony tehát a világ megváltásának az ünnepe Isten Fia által, Aki érettünk emberré lett, hogy általa mi magunk istenivé válhassunk, az Atya Isten fiaivá, Szent Lelkének bennünk lakozása révén.

Vízkereszt

Január hatodika a *Vízkereszt* ünnepe. Eredetileg ez volt Isten világ felé való “felragyogásának” egyetlen keresztény ünnepe a Názáreti Jézus emberi alakjában. Magában foglalta Krisztus születésének, a napkeleti bölcsek hódolásának, Krisztus összes gyermekkori életével kapcsolatos eseményének, körülmelésének és templomban való bemutatásának megünneplését, valamint a Jordánban János által történt megkeresztelésére való emlékeztést. Nem sok kétségünk lehet afelől, hogy erre az ünnepre, akárcsak Húsvétra és Pünkösdre, úgy tekintettek, mint a korábbi zsidó ünnep, a Fények Ünnepeinek beteljesedésére.

A *Vízkereszt*, görögül *Epifánia*, *felragyogást* vagy *megnyilatkozást* jelent. Az ünnepet gyakran nevezik, az orthodox liturgikus könyvekhez hasonlóan, *Theofániának*, amely *Isten felragyogására*, *megnyilatkozására* utal. Az ünnep fő mondanivalója Jézusnak, mint Izráel emberi Messiásának és az Atya isteni Fiának megjelenése, Aki az Atyával és a Szent Lélekkel együtt egyike a Szent Háromságnak.

Jézus a Jordánban János által történt megkeresztelésekor szolidaritást vállalt a bűnösökkel, mint “*Isten Báránya, aki elveszi a világ bűnét*” (Jn 1, 29), mint az Atya “szeretett” Fia, akinek az a messiási küldetése, hogy megszabadítsa az embereket bűneiktől. És úgy is megnyilatkozott, mint a Szent Háromság egyik Személye, akiről az Atya hangja és a Lélek galamb formában tett tanúságot. Ez a *Vízkereszt*, az *Epifánia* lényege, melyet az ünnepi énekek így dicsőítenek:

Midőn a Jordánban megkereszteltté Urunk, megnyilatkozott a Háromságot megillető hódolat; mert az Atya szózata bizonyosságot tett Rólad, szerelmetes Fiának nevezvén Téged, és a Lélek galamb képében, igazolta a szózat eredetét. Krisztus Istenünk, aki megjelentél és megvilágosítottad a világot, dicsőség Néked. (Tropárium)

Megjelentél ma a földkerekségnek Urunk, és a Te világoosságod megjelöltetett mirajtunk, kik teljes tudattal magasztalunk Téged, Eljöttél, megjelentél, megközelíthetetlen Világoosság. (Kondákion)

A vízkereszt ünnepi istentiszteletek pontosan követik a karácsonyokat, jóllehet történeti szempontból minden bizonnyal a Karácsony követte a vízkereszt mintát, mivel később kezdték ünnepelni. Az ünnep előestéjén a *Királyi Imaórákat* olvassuk és *Nagy Szent Vazulnak esti istentisztelettel egybekötött Liturgiáját* végezzük, a virrasztás pedig a nagy lenyugvási és a hajnali istentiszteletből áll.

A vízkereszt próféciaik tartalma egybecseng Ézsaiás “*Velünk az Isten*” énekével és a Messiás megjelenésének megjövendölését, valamint előhírnöke, Keresztelő János eljövételét hirdetik:

Egy hang kiált: Építetek utat a pusztában az Úrnak! Készítetek egyenes utat a kietlenben Isteniünknek! Emelkedjék föl minden völgy, süllyedjen le minden hegy és halom, legyen az egyetlen egyenessé és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az ÚR dicsősége, látni fogja minden ember egyaránt. (Ézs 40, 3— 5; Lk 3, 4— 6)

Ezúttal is külön ünnepi zsoltárok éneke vezeti be a Szent Liturgiát és a *Galatákhöz* írt levélnek a keresztiségről szóló verssora (3, 27) helyettesíti a “Háromszorszent” éneket. Az összes vízkereszt istentisztelet Evangéliumi olvasmánya az Úrnak a Jordán folyóban János által történt megkereszteléséről szól. A Szent Liturgia Apostoli olvasmánya az Úr megjelenésének, az isteni Epifániának a következményeit tárja elénk:

Mert megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek, és arra nevel minket, hogy megtagadva a hitetlenséget és a világi kívánságokat, józanul, igazságosan, és kegyesen éljünk a világban, mivel várjuk a mi boldog reménységünket, a mi nagy Istenünk és üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének megjelenését, aki önmagát adta értünk, hogy megváltson minket minden gonoszástól, és megtisztítson minket a maga népévé, amely jó cselekedetre törekszik. (Tit 2, 11— 14)

A *Vízkereszt* ünnepeinek kiemelkedő mozzanata a *Nagy Vízszentelés*. Az előírások szerint mind *Vízkereszt* előünnepén mind magának az ünnepnek a napján a Szent Liturgia után kell tartani. Parochiák templomaiban azonban rendszerint csak egy alkalommal végzik, méghozzá akkor, amikor a legtöbb hívő tud jelen lenni. Ünnepi himnuszok eléneklésével és a víz megtömjénezésével kezdődik, mely a templom közepére van kitéve. A víz, gyertyáktól és virágoktól körülvéve, az Isten által kezdetben teremtett gyönyörű világot jeleníti meg, amely Isten Országában részesül majd végső megdicsőülésben Krisztus által. Az is előfordul, hogy a vízszentelést a szabadban, élő víznél tartják meg.

Az Úr hangja a vizek felett kiáltja, mondván: Jertek, vegyétek mindnyájan a megjelent Krisztus bölcsességének lelkét, értelmének lelkét, istenfélelmének lelkét.

Ma megszenteltek a vizeknek természetete, meghasad a Jordán, és visszatartja hullámainak áramlását, látván, amint merítkezik azokban az Uralkodó.

Mint ember jöttél el a folyóhoz, Krisztus Király, és az Előhírnök kezéből, óh Jóságos, sietsz felvenni a szolgálai keresztiséget a mi bűneinkért, Emberszerető. (A Nagy Vízszentelésből)

Ezt követi három olvasmány Ézsaiás prófécijából, amely a messiási korra utal:

Örülni fog a puszta és a szomjú föld, vigad a pusztaság, és kivirágzik rajta a nárcisz. Virágba borul és vigad, vígan örvendezik... (Ézs 35, 1— 10)

Ti szomjazók mind, jöjjetek vízért, még ha nincs is pénzetek! Jöjjetek, vegyetek és egyetek! Jöjjetek, vegyetek bort és tejet, nem pénzért és nem fizetségért!... (Ézs 55, 1— 13)

Örvendezve fogtok vizet meríteni a szabadulás forrásából. Azon a napon ezt mondjátok majd: Adjatok hálát az Úrnak, hirdessétek nevét! Adjátok tudtára a népeknek nagy tetteit! Emlékeztessétek őket, hogy neve magasztos! Énekeljétek, hogy milyen fenséges tetteket vitt véghez az Úr, tudja meg ezt az egész föld! Kialts és ujjongj, Sion lakója, mert nagy közöttetek Izráel Szentje! (12, 3— 6)

Az Apostoli és az Evangéliumi olvasmány után (1 Kor 10, 1— 4; Mk 1, 9— 11) a nagy, “Békesség” ekténiát halljuk, melyben a pap a Szent Lélek kegyelmének leszállásáért könyörög a vízre és azokra, akik majd részesednek belőle. Ezt követi Isten kozmikus dicsőítésének ünnepélyes imája, melyben a pap Krisztushoz könyörög, hogy szentelje meg a vizet, minden embert és az egész teremtést üdvözítő és megszentelő isteni jelenlétének megnyilatkozása és a Szent, Jóságos és Életetadó Lélek vízben lakozása által.

Az ünnepi tropárium éneklése közben a pap háromszor belemeríti a keresztet a vízbe, majd szentelt vizet hint a világ négy égtája felé. Ezután meghinti a hívőket, és általuk otthonaikat is szentelt vízzel, mely minden ember és az egész teremtés üdvösségének jeléül adatott, annak az üdvösségnek jeléül, amelyet Krisztus vitt véghez testben való “epifániája” által a világ életéért.

Vannak, akik azt gondolják, hogy a víz megszentelése, a szentelt víz ivása, a hívőknek és mindennek a meghintése valamiféle “pogányság”, amely téves szokásként terjedt el a keresztény egyházban. Jól tudjuk azonban, hogy Isten népe már az Ószövetségben is gyakorolta ezt a szertartást, a keresztény egyházban pedig egészen sajátos és fontos jelentőségre tett szert.

A keresztények azt vallják, hogy miután Isten Fia emberi testet öltött és alámerült a Jordán vizében, minden anyag megszentelődött és megtisztult Benne, megszabadult halált okozó tulajdonságaitól, amelyet a Sátán és az emberi gonoszság hagyott rá örökölni. Az Úr “epifániája” által az egész teremtés ismét jóvá válik, sőt “igen jóvá”, amilyenek Isten maga alkotta és nyilvánította kezdetben, amikor “*Isten Lelke lebegett a vizek fölött*” (Ter 1, 2) és Isten az “*élet leheletét lehelte*” az emberbe, és életet adott mindennek, amit alkotott (Ter 2, 7; 1, 30).

A világ és benne minden valóban “igen jó” (Ter 1, 31), és miután szennyezetté, romlottá, halottá válik Isten újra megmenti, “új teremtést” alkotva Krisztusban, az Ő Isteni Fiában és a mi Urunkban a Szent Lélek kegyelme által. (Gal 6, 15) Ezt ünnepeljük Vízkeresztkor és különösen a Nagy Vízszentelés alkalmával. A víznek mint “elsődleges elemnek” a megszentelése az egész világot Isten Országának Krisztusban és a Lélekben az egész világegyetemet átfogó teremtésének, megszentelésének és megdicsőülésének perspektívájába helyezi. Azt jeleníti meg számunkra, hogy az ember és a világ valóban azért lett teremtve és azért nyert üdvösséget, hogy “*Isten mindent átfogó teljességére*” tegyen szert (Ef 3, 19), és “*annak teljességére, aki teljessé tesz mindent mindenekben*” (Ef 1, 22). Azt jeleníti meg, hogy Krisztus, akiben “*az istenség egész teljessége lakik testileg*” most is és az elkövetkezendőkben is valóban “*minden mindenekben*” (Kol 2, 9; 3, 11). Azt is megjeleníti, hogy az “*új ég és az új föld*”, amelyet Isten megígért prófétái és apostolai által (Ézs 66, 22; 2 Pét 3, 13; Jel 21, 1) már most valóban “*velünk van*” Krisztus és az Egyház misztériumában.

A vízkeresztvíz megszentelése és széthintése tehát nem pogány rítus. Hanem az emberről, életéről és világról vallott keresztény meggyőződés lényegének a kifejeződése. Liturgikus tanúságtétel arról, hogy az a teremtett világ hivatása és rendeltetése, hogy eljusson “*Isten mindent átfogó teljességére*” (Ef 3, 19).

Az Úr templomi bemutatása

Negyven nappal születése után Krisztust bemutatták Istennek a jeruzsálemi Templomban, Mózes törvénye szerint. Ugyanekkor anyja Mária is elvégezte a megtisztulási szertartást, és bemutatta a Törvényben előírt áldozatot. Negyven nappal Karácsony után tehát, február másodikán az Egyház az Úr templomi bemutatásának, az Úr “fogadásának” az ünnepnapját tartja.

Az Úr templomi bemutatásának a középpontjában Krisztus találkozása áll az öreg Simeonnal és Anna prófétánővel (Lk 2, 22— 36). Simeon “*azt a kijelentést kapta a Szentlélektől, hogy nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Krisztusát*” (Lk 2, 26), és ugyanannak a Léleknek az indítására elment a templomba, ahol találkozott az újszülött Messiással, karjaiba vette és elmondta azokat a szavakat, melyeket ma minden esti Vecsernye végén elénekelünk:

Most bocsásd el, Uram, a Te szolgádat ígéreted szerint békességben, mert látták szemeim a Te üdvösségedet, amelyet minden népeknek szeme láttára készítettél, világosságul a pogányok megvilágosítására, és a Te népednek, Izráelnek dicsőségére. (Lk 29— 32)

Simeon azt is előre megmondta, hogy Jézus jel lesz, “amelynek ellene mondanak” és ő “sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izráelben”. Megjövendölte Mária szenvedését is fia miatt. (Lk 2, 34— 35)

Anna is ott volt és hálát adva Istennek “beszélt róla mindazoknak, akik várták Jeruzsálem megváltását” (Lk 2, 38).

Az Úr bemutatásának ünnepi szolgálatában az a tény kap hangsúlyt, hogy Krisztus, Istennek Fia és Igéje, aki által létrejött a világ, most gyermekként fekszik Simeon karjaiban, ugyanaz az Isten Fia, a Törvény Alkotója most Maga tölti be a Törvényt, és emberi gyermekként karban hordozzák.

Fogadd Simeon Azt, akit egykor Mózes a Sínai hegyen mint Törvényhozót meglátott, és aki most Gyermekké lett, és a törvénynek magát alávetette. Ő az, ki a törvény által szólott; Ő az, kit a próféták ígértek, ki megtestesült értünk, és megváltotta az embert. Őnéki hódoljunk!

Nyíljék meg ma a mennyeik kapuja, mert az Atyának időtlen Igéje, kezdetet vett az időben, s ki nem lépve az isteni mivoltából, mint negyvennapos Csecsemő, a Szűz Anya által bemutatásra vitetik, a törvénynek templomába; és karjaiba fogadja Őt az aggastyán így szólva: Bocsásd el szolgádat Uralkodó, mert látták szemeim a Te üdvösségedet. Ki eljöttél a világba, hogy üdvöztss az emberek nemzetségét, Urunk, dicsőség Neked.

Az ünnepi *Vecsernye* és a *Hajnali istentisztelet* többi éneke is ehhez hasonló gondolatokat hordoz. A *Szent Liturgián* Mária énekéből származó sorok alkotják a prokiment, Simeon szavai pedig az Alleluja verseit. Az evangéliumi olvasmány a Bemutatásról szól, míg a vecsernyei ószövetségi olvasmányok a megtisztulási előírásokat idézik fel a Leviták könyvéből, Ézsaiás látomását a Háromszorszent Úrról a Templomban és a hit ajándékát az egyiptomiak számára, melyet Ézsaiás jövendölt meg előre, amikor az Úr fénye “világosság” lesz a pogányok számára (Lk 2, 32).

Az Úr bemutatásának ünnepe nem csupán történelmi visszaemlékezés az Egyház számára. Ugyanannak a Szent Léleknek az indítására, akárcsak Simeon, és ugyanattól a Lélektől vezérelve a Messiás Egyházába, ennek az Egyháznak a tagjai is vallomást tehetnek az Úrral történt “találkozásukról”, és így tanúskodhatnak arról, hogy ők is “elbocsátást nyerhetnek békességben”, mert szemeik látták Isten üdvösségét Krisztus személyében.

Örvendezz Kegyelembefogadott, Istennek Szűz Szülője, mert belőled kelt fel az Igazság Napja, a mi Krisztus Istenünk, megvilágítva a sötétségben járókat. Örvendezz Te is, igaz öreg férfiú, aki karjaidba fogadtad, a mi lelkünk Szabadítóját, aki pedig feltámadást ajándékozott nekünk.

(Tropárium)

Aki a szűzi méhet születésséddel megszentelted, és Simeon karjait megáldottad, amint kellett, időben megmentettél minket is, Krisztus Isten. Most pedig békítsd meg a hadakozó népeket, és erősítsd meg az igazhűtéket, akiket megszerettél, egyedül való Emberszerető.

(Kondákion)

Számos templomban szokásban van a gyertyák megszentelése az Úr bemutatásának ünnepén.

Színeváltozás

Krisztus Színeváltozása az Evangéliumok egyik központi eseménye. Közvetlenül azután, hogy az apostolok “*Krisztusnak*” (Messiásnak), “*az élő Isten Fiának*” ismerték el az Urat, megmondta nekik, hogy “*Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie ..., meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia.*” (Mt 16, 16— 21) Krisztus közelgő szenvedésének és halálának a híret tiltakozással fogadták a tanítványok. Az Úr, miután megfeddte őket, maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, és “*felvitte őket egy magas hegyre*”, a hagyomány szerint a *Tábor hegyére*, “*és szemük láttára elváltozott: arca fénylett, mint a nap, ruhája pedig fehérén ragyogott, mint a fény. És íme, megjelent előttük Mózes és Illés, és beszélgettek Jézussal. Péter ekkor megszólalt, és ezt mondta Jézusnak: ‘Uram, jó nekünk itt lenniük. Ha akarod, készítek itt három sátrat: egyet neked, egyet Mózesnek és egyet Illésnek.’ 5. Még beszélt, amikor íme, fényes felhő árnyékolta be őket, és hang hallatszott a felhőből: ‘Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm, reá hallgassatok!’ 6. Amikor a tanítványok ezt hallották, arcra borultak, és nagy félelem fogta el őket. 7. Ekkor Jézus odament, megérintette őket, és így szólt hozzájuk: ‘Keljetek fel, és ne féljétek!’ 8. Amikor föltekintettek, senkit sem láttak, csak Jézust egyedül. Miközben jöttek lefelé a hegyről, megparancsolta nekik Jézus: ‘Senkinek se mondjátok el ezt a látomást, amíg fel nem támad az Emberfia a halottak közül’” (Mt 17, 1— 9; lásd Mk 9, 1— 9; Lk 9, 28— 36; 2 Pét 1, 16— 18)*

Az ószövetségi *Lombsátor-ünnep*en Isten együtt lakását ünnepelték az emberrel, Krisztus Színeváltozása pedig feltárja, hogy ez az együtt lakás a Messiásban, az emberré lett Isten Fiában és általa valósul meg. Nem sok kétség férhet ahhoz, hogy Krisztus Színeváltozása a Lombsátor-ünnep alkalmával történt, és ennek az eseménynek a megünneplése a Keresztény Egyházban az ószövetségi ünnep újszövetségi beteljesedésévé vált, hasonló módon, mint Húsvét és Pünkösd ünnepe.

Az apostolok a Színeváltozásban Isten Országának a dicsőségét látják, amely a maga fenségében van jelen Krisztus személyében. Úgy látják, öbenne valóban “*tetszett az egész Teljességnek, hogy benne lakják*”, hogy

“benne lakik az istenség egész teljessége testileg”. (Kol 1, 19; 2, 9) Mindezt a keresztre feszítés előtt látják, azért, hogy a feltámadásban megérthessék ki is az, aki értük szenvedett és mi az, amit ez a Jézus, az Isten készített azok számára, akik szeretik őt. Ez az, amit az Egyház a Színeváltozás napján ünnepel.

Megdicsőültél a hegyen Krisztus Isten, megmutatván tanítványaidnak a Te dicsőségedet, amennyire elbírhatták. Ragyogtasd fel nekünk bűnösöknek is, a Te örök világosságodat, Isten Szülőjének közbenjárására. Világosságot adó, dicsőség Néked. (Tropárium)

A hegyen megdicsőültél, tanítványaid pedig amennyire felfoghatták, szemlélték a Te dicsőségedet, Krisztus Isten; hogy mikor majd megfeszítve látnak, megértsék az önként vállalt szenvedésedet, a világnak pedig hirdessék, hogy valóban Te vagy az Atyának Szülőttje. (Kondácion)

A Színeváltozás eseményének Krisztus egész földi életében és küldetésében betöltött alapvető jelentősége mellett és az Isten dicsőségének megnyilatkozásán túl, amely a maga teljes isteni ragyogásában mutatkozott meg az Üdvözítő személyén keresztül, a Színeváltozás megértésének és megünneplésének szempontjából *Mózes és Illés* megjelenésének is különleges fontossága van. Az Ószövetség e két kiemelkedő alakja számos himnuszban jelenik meg, a Vecsernye három olvasmánya is velük kapcsolatos, amelyek elbeszélik Isten dicsőségének a megjelenését a régmúlt idők e két szent embere számára. (Kiv 24, 12— 18; 33, 11— 34, 8; 1 Kir 19, 3— 16)

Mózes és Illés, a liturgikus költészet szerint, nem csupán az Ószövetség legnagyobb alakjai, akik most a dicsőségben megmutatkozó Isten Fiát jönnek imádni, nem csak két szent ember azok közül, akik számára Isten kinyilatkoztatta magát az Izraelnek adott ősi Ígéret előkép gyanánt szolgáló megjelenéseiben. A két személy magát az Ószövetséget testesíti meg: *Mózes a Törvényt, Illés a Prófétákat*. Krisztus pedig a Törvény és a Próféták beteljesedése. (Mt 5, 17)

Az élőket és a holtakat is képviselik egyúttal, mert Mózes meghalt és nyugvóhelye ismert, míg Illés még életében a mennybe ragadtatott, hogy újból megjelenjék és bejelentse Isten üdvözítésének az idejét Krisztusban, a Messiásban.

A Színeváltozás hegyén tehát, Jézussal együtt megjelenve Mózes és Illés hirdetik, hogy a Messiás-Üdvözítő eljött, ő az Isten Fia, akiről maga az Atya tesz tanúságot, az egész teremtésnek, az Ó- és Újszövetségnek, élőknek és holtaknak az Ura. Krisztus Színeváltozása valójában Isten összes megjelenéseinek, megnyilatkozásainak a beteljesedése, olyan beteljesedés, amely Krisztus személyében vált tökéletessé és teljessé. Krisztus Színeváltozása előrevetíti számunkra, keresztyének számára végső rendeltetésünket, minden embernek és az egész teremtett világnak a végső rendeltetését, hogy átalakuljon és megdicsőüljön magának Istennek a fenséges ragyogásától.

Nem sok kétség férhet ahhoz, hogy Krisztus Színeváltozása eredetileg az Egyház életének Húsvétot megelőző időszakára esett. Talán valamelyik nagybőjti vasárnapon ünnepelték, hiszen, a nyilvánvaló történelmi igazság mellett, és azt a tényt figyelembe véve, hogy ma a Nagybőjt során van Palamasz Szent Gergelynek, Krisztus Színeváltozása nagy tanítójának az emlékezete, maga az esemény határozottan az Üdvözítő közelgő halálához és feltámadásához kapcsolódik:

... hogy mikor majd megfeszítve látnak, megértsék az önként vállalt szenvedésedet... (Kondácion)

Jelenleg az Egyház augusztus hatodikán ünnepli a Színeváltozást, valószínűleg bizonyos történelmi okok miatt. A Színeváltozás nyári megünneplése nagyon jól megfelel az ünnep tartalmának. A szőlő, valamint más gyümölcsök és zöldségfélék megáldása ezen a napon a legszebb, legmegfelelőbb jele minden dolgok végső átalakulásának Krisztusban. Az egész teremtett világ végső virágzását és gyümölcsökben bővelkedő voltát jelenti Isten örökké tartó Élet-országának paradicsomában, ahol minden átalakul majd az Úr dicsősége által.

Örömhírvétel ünnepe

Szűz Mária Örömhírvételének az ünnepe, kilenc hónappal előzve meg Karácsonyt, március 25-ére esik. Krisztus megszületésének a hírüladását ünnepeljük, ahogyan azt Szent Lukács evangéliuma örökíti meg Szűz Máriával kapcsolatban:

A hatodik hónapban pedig elküldte Isten Gábrriel angyalt Galilea egyik városába, Názáretbe, egy szűzhöz, aki a Dávid házából származó férfinak, Józsefnek volt a jegyese. A szűznek pedig Mária volt a neve. Az angyal belépve hozzá így szólt: “Üdvözlégy, kegyelembe fogadott, az Úr veled van!” Mária megdöbbsz emezekre a szavakra, és fontolgatta, mit jelenthet ez a köszöntés. Az angyal ezt mondta neki: “Ne félj, Mária, mert kegyelmet találtál az Istennél! Íme, fogansz méhedben, és fiút szülsz, akit nevezz Jézusnak. Nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának mondják majd; az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak a trónját, ő pedig uralkodik a Jákob házán örökké, és uralkodásának nem lesz vége.” Mária megkérdezte az angyalt: “Hogyan lehetséges ez, mikor én férfit nem ismerek?” Az angyal így válaszolt neki: “A Szentlélek száll reád, és a Magasságos ereje árnyékoz be téged, ezért a születendőt is Szentnek nevezik majd, Isten Fiának. Íme, a te rokonod, Erzsébet is fiút fogant öregségére, és már a hatodik hónapjában van az, akit meddőnek mondanak, mert az Istennek semmi sem lehetetlen.” Ekkor

így szólta Mária: *“Íme, az Úr szolgálóleánya: történjék velem a te beszéded szerint!”* S ekkor eltávozott tőle az angyal. (Lk 1, 26— 38)

Örömhírvétel ünnepén, a Hajnali istentisztelet során és a Szt. Liturgiában újra és újra visszatér az emberi nem üdvözítésének örömteli híre a Megváltó születése által:

Ma van üdvözülésünk kezdete, és az öröktől való titok megnyilatkozása; Istennek Fia a Szűz Fiává lesz, és Gábrriel a kegyelemnek előhírnöke. Ezért vele együtt mi is kiáltunk az Isten Szülőjéhez: Örvendezz Kegyelembefogadott, az Úr van Teveled.

Sajátos jelleget kölcsönöz az ünnepnek a *Hajnali istentisztelet kánonja*, amely egyfajta párbeszéd Gábrriel arkangyal és Szűz Mária között. A *magasztalás* szintén az ünnep egyik legkedveltebb mozzanata, mely az arkangyal szavaival saját köszöntésünket szólaltatja meg a szűz anya felé:

Arkangyali szózáttal kiáltunk Hozzád óh Tisztaságos: Örvendezz, Kegyelembefogadott, az Úr van Teveled.

Örömhírvétel ünnepe az a nap tehát, amelyen mi magunk fogadjuk a megváltásunkról szóló örömteli hírt, mi magunk magasztaljuk a Szűz Leányzót, aki Isten test szerinti Anyjává válik.

Mivel Örömhírvétel ünnepe rendszerint Nagyböjt idejére esik, az ünnep jellege a hét adott napjától függően évről-évre változik. Ha az ünnep egy nagyböjti hétköznapon van, ami a leggyakoribb eset, akkor esti *Vecsernyével* egybekötött *Szt. Liturgiát* tartunk. Ez azt jelenti, hogy előtte majdnem egy napot teljes böjttel töltünk el. Ilyenkor az Előreszentelt Adományok Liturgiáját megelőző böjti fegyelmet követjük. Az Örömhírvétel ünnepén tartott *Szt. Liturgia Aranyszájú Szent János* egyetlen eucharisztikus liturgiája, melynek megünneplését az Egyház nagyböjti hétköznapon engedélyezi.

Szűz Mária születése – Kisboldogasszony

Örömhírvétel ünnepén kívül még három jelentős ünnep van, melyeken az Egyház Máriát, Istennek Anyját tiszteli. Ezek közül az első szeptember nyolcadika, Szűz Mária Születésének az ünnepe.

Mária születéséről nem találhatók feljegyzések a Bibliában. Az esemény hagyományos elbeszélése olyan apokrif iratokból származik, melyek nem tartoznak az Újszövetségi Szentíráshoz. Az ünnepi liturgia himnuszai és szentírási verseiben megénekelt hagyományos tanítás szerint Joakim és Anna istenfélt zsidó házaspár volt, annak a kicsiny és hűséges maradéknak — “ a szegényeknek és ínséget szenvedőknek” — képviselői, akik várták a megígért Messiást. A házaspár már öreg volt és gyermektelen. Buzgón imádkoztak az Úrhoz, hogy adjon számukra gyermeket, mivel a zsidók szemében a meddőség Isten előtti kegyvesztettségnek számított. Imáik meghallgatásra találtak és Isten iránti rendíthetetlen hűségük jutalmául az idős házaspár gyermekáldásban részesült, aki személyes jósága és szentsége következtében arra lett rendelve, hogy a Messiás-Krisztus Anyja legyen.

A Te születésed Istennek Szülője, örömet hirdetett az egész földkerekségnek; mert Belőled kelt fel az Igazság Napja, a mi Krisztus Istenünk, aki feloldván az átkot, áldást adott, és elpusztítván a halált, örök életet ajándékozott nekünk. (Tropárium)

Joakim és Anna a gyermektelenség szegyenétől, Ádám és Éva pedig a halál pusztításától szabadultak meg, a Te születéseddel óh Tisztaságos. Ezt ünnepli a Te néped, megmenekülvén vétkeinek büntetésétől, így kiáltva Hozzád: A meddő asszony Istennek Szülőjét hozza világra, és a mi életünk Táplálóját. (Kondákion)

Az a tény, hogy Szűz Mária születésének a körülményei nem igazolhatók a Bibliából az ünnep jelentősége szempontjából mellékesnek számít. Mert ha az esemény tényleges háttere, úgy, ahogy arról az Egyház megemlékezik, történeti szempontból kérdéses is lehet, isteni jelentése “érettünk emberekért és a mi üdvösségünkért” nyilvánvaló. Kell lennie egy valakinek, emberi testből és vérből származónak, aki lelki szempontból képes Krisztus Anyja lenni, ő magának pedig olyan emberek közé kellett születnie, akik lelkileg képesek voltak arra, hogy a szülei legyenek.

Szűz Mária Születésének az ünnepe tehát Mária születésének, magának Máriának, és igaz szüleinek a dicsőítése. Ugyanakkor a világ üdvözítése előkészítésének az első pillanata is, mivel a szent gyermek, Mária megszületésében Isten maga készíti elő a földön a “Világosság Edényét”, az “Élet Igéjének Könyvét”, a “Keletre néző Kaput”, a “Bölcsesség Trónusát”.

Az ünnepi versek tele vannak az előbb felsorolt idézetekhez hasonló Mária-jelzőkkel. Ihlető forrásuk maga a Biblia, az Ó- és az Újszövetség üzenete. Ezt erősítik meg az ünnepre kijelölt bibliai olvasmányok is.

A *Vecsernyén* mindhárom ószövetségi olvasmány, újszövetségi értelmezéssel, Szűz Máriára mutat. Jákob Létrája, amely eget és földet köt össze és a hely, amely “Isten háza”, a “mennye kapuja” nevet kapta (Ter 28, 10— 17) Istennek az emberekkel való egyesülésére utal, amely — mind lelki mind fizikai szempontból — legteljesebb és legtökéletesebb módon Máriában, Istennek Szülőjében, Isten Hordozójában vált valóra. Ugyanígy a templommal kapcsolatos látomás az állandóan zárva tartó “Keletre néző kapuval”, amelyet “az Úr dicsősége” tölt be, Szűz Máriát jelképezi, akit az ünnepi himnuszok “Istennek élő, az Úr dicsőségével teljes templomának”

neveznek. (Ez 43, 27— 44, 4) Szűz Mária egyúttal az a “ház” is, amelyet az Isteni Bölcsesség készített magának a Példabeszédekből vett olvasmány szerint (9, 1— 11).

A *Hajnali istentisztelet* Evangéliumi olvasmánya az a Szt. Lukácstól származó nevezetes *Magnificat*, amely Isten Szülőjének minden ünnepén elhangzik:

“Magasztalja lelkem az Urat, és az én lelkem ujjong Isten, az én Megtartóm előtt, mert rátekintett szolgálóleánya megalázott voltára: és íme, mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék.” (Lk 1, 46— 48)

A Szt. Liturgia Apostoli olvasmánya az Isten Fiáról szóló nevezetes részlet, aki úgy jött el, hogy *“szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlónak lett”* (Fil 2, 7). Az Evangéliumi olvasmány szintén Szt. Lukács evangéliumából származik, amelyet a legtöbb Mária-ünnep hallunk: egy asszony a tömegből Jézus Anyját dicsóítja, az Úr pedig azzal válaszol rá, hogy ugyanaz a boldogság, melyben anyja részesül, mindazoké, *“akik hallgatják az Isten beszédét, és megtartják.”* (Lk 11, 27— 28)

Így, Szűz Mária születésének az ünnepén, akárcsak minden, Krisztus Anyjával kapcsolatos liturgikus megemlékezés alkalmával, azt hirdetjük és ünnepeljük, hogy Istennek az emberiség iránti könyörülete révén minden egyes keresztény részesül abban, amiben Istennek Anyja, a “nagy irgalomban”, amely Krisztusnak a Szűztől való megszületése révén adatik meg az emberi nemnek.

Szűz Mária bevezetése a templomba

Istennek Anyjának másik nagy ünnepe a *Gyermek Máriának a Jeruzsálemi Templomba való bevezetése*, mely november 21-ére esik. Szűz Mária Születéséhez hasonlóan ennek az ünnepnek sincs közvetlen bibliai vagy történeti vonatkozása. De ugyanúgy, mint a Kisboldogasszonynak, ennek az ünnepnek is fontos lelki jelentősége van a keresztény hívő számára.

A liturgikus szövegek elbeszélik, hogyan vezették szülei kisgyermekként Máriát a templomba, hogy ott nevelkedjék az Úr szolgálatának szentelt szüzek körében házasságra való eljegyzése napjáig. A Hagymány szerint Zakariás pappal, Keresztelő Szent János apjával az élen a templomi közösség ünnepélyesen fogadta Máriát. Bevezették a szent helyre, hogy ott “táplálják” az angyalok, míg maga Isten “Szentek Szentjévé” nem válik, az Isteni gyermek élő szentélyévé és templomává, akinek benne kellett testet öltenie.

Kétségtelen, hogy az ószövetségi 45. zsoltár versei, melyek számos helyen elhangzanak az ünnepi liturgikus szolgálatban, alapvető ösztönző forrásként hatottak Mária Isten templomi szolgálatára való szentelésének megünneplésében.

Halld csak, leány, nézz, és figyelj ide! Feledd el népedet és atyádnak házáat! Szépségedet a király kívánja, mert ő a te urad, borulj le előtte! ...Csupa dísz a királylány odabent, arannyal van átszőve ruhája. Hímzett ruhákban vezetik a királyhoz, szüzek, barátnői követik, így vonulnak hozzád. Ujjongó örömmel vezetik őket, úgy vonulnak be a királyi palotába. Óseid helyébe fiaid lépnek, akiket fejedelmekké teszel az egész földön. Hirdetem nevedet minden nemzedéknek. Ezért magasztalnak majd a népek örökkön örökké. (Zsolt 45,11-18)

Az Orthodox Egyház úgy értelmezi ezeket a szavakat, mint Máriára, Istennek Anyjára vonatkozó közvetlen próféciát. Szent Lukács evangéliuma szerint, melyet Szűz Mária minden ünnepének előestéjén, vigíliáján olvasunk, ő maga szólal meg, a következő szavakkal:

Magasztalja lelkem az Urat, és az én lelkem ujjong Isten, az én Megtartóm előtt, mert rátekintett szolgálóleánya megalázott voltára: és íme, mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék, mert nagy dolgokat tett velem a Hatalmas, és szent az ő neve, irgalma megmarad nemzedékről nemzedékre az őt féltőkön. (Lk 1,46-50)

Szűz Mária templomi bevezetése ünnepének fő gondolata, mely számos helyen ismétlődik a liturgikus szolgálatok során, hogy azért lép be a Templomba, hogy ő maga *Isten élő templomává* váljon, és így megnyissa az Új Szövetséget, melyben beteljesednek az ősi próféciák, mely szerint *“Isten hajléka az embereknél lesz”,* és az ember személye az egyetlen alkalmas hely arra, hogy az Isteni Jelenlét hajlékává váljon. (Ez 37,27; Jn 14,15-23; ApCsel 7,47; 2Kor 6,11; Ef 2,18-22; 1Pét 2,4; Jel 22,1-4)

Ma van Isten jóakarataának előképe, és az emberek üdvözülésének előhirdetése; Isten templomában a Szűz tündöklően megmutatkozik, és a Krisztust mindeneknek előre hirdeti. Kiáltunk Hozzá mi is hangosan: Örvendezz, az Alkotó gondviselésének beteljesedése. (Tropáion)

Az Üdvözítő legtisztább templomát, a legdrágább palotát, a Szüzet, Isten dicsőségének szent kincsét, ma vezetik be az Úrnak hajlékába; Vele együtt jár az Isteni Lélek kegyelme. Isten angyalai magasztalják Őt, mert Ő a mennyei sátor. (Kondákion)

A Vecsernyén a *Kivonulás Könyvének* 40. fejezete kerül felolvasásra a kijelentés sátorának megépítéséről a *Királyok első Könyvéből* és *Ezékiel próféciájából* vett részletek kíséretében. Mindhárom olvasmány pontosan ugyanazzal a verssel fejeződik be: *“És az Úr dicsősége betöltötte a hajlékot.”* (Kiv 40,35; 1Kir 8,11; Ez 44,4)

Az ószövetségi olvasmányok ezen az ünnepen is szimbolikusan Isten Anyjára utalnak. Az "Úr dicsősége" Krisztus Anyjára vonatkozik, akit "betölt", és betölti mindazokat, akik őt követve "hallgatják az Isten beszédét, és megtartják" (Lk 11,28), ahogy az ünnepi liturgia evangéliuma hirdeti. Ugyanerről szól a Szt. Liturgia apostoli olvasmánya is. (Zsid 9,1-7)

Ily módon Szűz Mária templomi bevezetésének ünnepe az Isten lakóhelyét jelentő jeruzsálemi, emberi kéz által emelt templom végének is ünnepe. Amikor a gyermek Mária belép a templomba, véget ér a templom korszaka, és "Isten jóakarátának előképe" nyilvánul meg. Ezen az ünnepen, Krisztus Anyjának személyében azt ünnepeljük, hogy mi is az Úr hajléka, szentségének háza vagyunk.

...Mi az élő Isten temploma vagyunk, ahogyan az Isten mondta: "Közöttük fogok lakni és járni, Istenük leszek, és ők az én népem lesznek." (2Kor 6,16)

Szűz Mária elhunytá – Nagyboldogasszony

Isten Anyjának Elhunytát, vagy Elszenderedését, két hetes böjti elteltével, augusztus 15-én ünnepli az Egyház. Ezzel az ünneppel, melyet Mennybevitelnek is szokás nevezni, Krisztus anyjának halálára, feltámadására és megdicsőülésére emlékezünk. Azt hirdeti, hogy Isten "felvitte" Szűz Máriát lelki és testi valóságának teljességében Krisztus mennyei országába.

Ahogy Szűz Mária Születésének és templomi Bevezetésének, úgy ennek az ünnepnek sincs biblikus vagy történeti forrása. Az egyházi Hagyomány szerint Szűz Mária úgy halt meg, mint minden ember, nem "önként", mint Fia, hanem halandó emberi természete szükségszerű következményeként, mely elválaszthatatlan e világ romlandóságától.

Az Orthodox Egyház azt tanítja Máriáról, hogy nincs személyes bűne. Mégis, az ünnepi evangéliumon, a liturgikus szövegeken, a Nagyboldogasszony ikonon keresztül az Egyház azt hirdeti, hogy Szűz Máriának ugyanúgy szüksége volt a krisztusi megváltásra, ahogy minden embernek szüksége van e világ megpróbáltatásaitól, szenvedéseitől és a haláltól való megváltásra, és miután valóságosan meghalt, Fia, mint az *Életnek Anyját*, magához emelte, és már részese a paradicsomi örök életnek, mely azok számára készült és megígért, "akik hallgatják az Isten beszédét, és megtartják." (Lk 11,28)

Szülésben a szüzességet megőrizted, elhunytodban a világot el nem hagytad, Istennek Szülője. Az Élethez költöztél át, mert Anyja vagy az Életnek, és közbenjárásaidal megmented a haláltól a mi lelkünket. (Tropárium)

A közbenjárásban meg nem pihenő Istenszülőt, és az oltalomnak szilárd reménységét, a sírbolt és a halál le nem győzhette; mert mint az Életnek Anyját, az Élethez költöztette az örökszűz méhnek Magzatja. (Kondákion)

Az ünnepi istentiszteletekben megismétlődik az a gondolat, hogy az Életnek Anyja "átköltözött" az Ő Fia Országának "mennyei örömébe, isteni ragyogásába és örökké tartó világosságába". Az előesti virrasztó istentisztelet (vigília) és a Szt. Liturgia bibliai olvasmányai ugyanazok, mint Szűz Mária Születésének és templomi Bevezetésének ünnepén. Így a vigílián újra halljuk Szűz Mária énekét: "Magasztalja lelkem az Urat, és az én lelkem ujjong Isten, az én Megtartóm előtt." (Lk 1,46) A Liturgián a Filippieknek írt levélnek azt a részletét halljuk, melyben Szent Pál Krisztus önküresítéséről szól, aki leereszkedik az emberi szolgaságig, elfogadja a halál gyalázatát, hogy Isten az Ő Atyja "felmagasztalta őt mindenek fölé". (Fil 2,9) Az evangéliumi olvasmányban pedig újra halljuk, hogy Szűz Mária boldogsága mindazoké, "akik hallgatják az Isten beszédét, és megtartják." (Lk 11,28)

Isten Anyja Elhunytának ünnepe tehát azt hirdeti, hogy a győzedelmes Krisztus boldogságában minden ember "felmagasztaltatik mindenek fölé", és ez a felmagasztalás már végbement Szűz Máriának, Isten Anyjának a személyében. Ez a nap jele, záloga és ünnepe annak, hogy Szűz Mária rendeltetése minden "megalázott voltú" embernek a célja, akiknek "lelke magasztalja az Urat", akiknek "lelke ujjong Isten, Megtartójuk előtt", akik életüket teljesen Isten Igéje hallgatásának, és megtartásának szentelik, mely Szűz Mária gyermekében, a világ Megtartójában és Megváltójában adatik meg az embernek.

Végül, nem szabad elfelejtenünk, hogy az orthodox keresztény Isten Szűz Anyjának minden egyházi ünnepe során saját élete valóságát ünnepli Krisztusban és a Szent Lélekben. Szűz Máriával útja és beteljesedése mindazok előtt nyitva áll, akik követik az ő alázatosságban, engedelmisségben és szeretetben gyökerező szent életét. Vele együtt minden ember "boldog" lesz, hogy "a Keruboknál tiszteltebb, és a Szeráfoknál hasonlíthatatlanul dicsőbb" legyen, ha követi példáját. Mindenki meg fog születni Krisztus a Szent Lélek által. Mindnyájan az élő Isten templomaivá válnak. Mindnyájan részesei lesznek az Ő Országának örök életében, ha azt az életet élik, amelyet Szűz Mária élt.

Ebben az értelemben mindaz, amit Szűz Máriában magasztalunk és dicsőítünk annak a képe, amely az Egyház életében minden ember számára elérhető. Ez a magyarázata annak, hogy az orthodox hagyományban Szűz Mária alakját, méhében Jézussal, az isteni gyermekkel az *Egyház Ikonjának* nevezik. Mert a megváltottak gyülekezete az, akikben Krisztus lakozik.

Egyes templomokban Isten Anyja Elhunytának ünnepén szokásban van a virágszentelés.

A Szent kereszt felmagasztalása

Szeptember 14-én ünnepli az Egyház a *Szent Kereszt Felmagasztalását*, mely a Szent Keresztnek a IV. században történt megtalálására emlékeztet Szent Heléna, Nagy Konstantin császár anyja által. De arra az eseményre is, amikor Iráklisz császár a VII. században visszaszerezte a perzsáktól, és ezután “fölemelték” a Krisztus Feltámadása bazilikában, Jeruzsálemben. Ettől kezdve a keresztény birodalom templomaiban évenként megünnepelték a Kereszt “egyetemes fölemelését”, Felmagasztalását.

A Szent Kereszt Felmagasztalásának a napja mintegy nemzeti ünneppé vált a keleti keresztény birodalomban. A Keresztet, a Birodalom hivatalos *szimbólumát* minden középületen, minden egyenruhán feltüntették, és a püspökök, papok hivatalosan is “fölemelték” ezen a napon. A világ négy égtája felé áldást adtak a Kereszttel, miközben a nép a “*Kiriét*” énekelte. A templomokban ma is megtartják ezt, a *Virrasztó* istentisztelet végén, a Kereszt ünnepélyes kivitele és “fölemelése” után, a *Hajnali* istentisztelet *Nagy Dicsőítését* (doxológiáját) követően. Az ünnep tropáionja, mely azt lehet mondani a bizánci és az orosz keresztény Birodalom minden nyilvános alkalommal elénekelt “nemzeti himnusz” volt, eredeti tartalmát tekintve arra kérte Istent, hogy üdvözítse népét, adjon győzelmet a háborúban, és a “Kereszt által” őrizze meg a birodalmat. Mára a tropáion, az ünnep minden himnuszával egyetemben “spiritualizálódott”, mivel a lelkileg gonosz és bűnös lett az “ellenfél”, beleértve a Sátánt és hadseregét, a Birodalom uralkodóinak említését pedig az “orthodox keresztények” váltották fel:

Üdvözítsd Uram a Te népedet, és áldd meg a Te örökségedet; aki győzelmet ajándékoztál a keresztényeknek a barbárok fölött, és Kereszted által védelmezted a Te népességedet. (Tropáion)

Aki a keresztre önként emelkedtél, ajándékozd könyörületedet a Te nevedet viselő új népednek, Krisztus Isten. Örveztesd meg hatalmaddal hűséges vezetőinket, győzelmeket adva nekik az ellenségek fölött. A Te szövetséged legyen nekik a béke fegyvere, verhetetlen győzelmi zászló. (Kondákion)

A *Szent Kereszt Felmagasztalásának* napja, jóllehet nyilvánvaló “politikai” előzménye van, ma is nagy jelentőséggel bír az Egyházban. Továbbra is böjt és imádság napja a számunkra, melyen azt idézzük föl, hogy a Kereszt az egyetlen jel, amelynek érdemes teljes hűséget fogadnunk, arra emlékeztet, hogy üdvösségünk nem valamiféle “földi győzelmekből” fakad, hanem Krisztus keresztre feszítésének egyetlen és el nem múló győzelméből, és önmagunk Vele együtt történő keresztre feszítéséből.

Amikor “fölemeljük”, felmagasztaljuk a Keresztet, és Istennek hódolva, Istent imádvá leborulunk előtte, azt valljuk meg, hogy ahhoz az Országához tartozunk, amely “nem ebből a világból való”, hogy a szentekkel együtt egyedül “Isten Városának” igaz és maradandó közösségéhez tartozunk (Ef 2,19; Zsid 11,10; Jel 21-22).

Az ünnepi *Vecsernye* első ószövetségi olvasmánya a Kereszt Fájának előképéről szól, arról a “fáról”, mely egykor a keserű vizet megédesítette (Kiv 15,22-16,1). A második olvasmány arra emlékeztet bennünket, hogy az Úr megfeddi és megfenyíti azokat, akiket szeret, és hogy az Isteni Bölcsesség “*élet Fája mindazoknak, akik megragadják, és akik reá támaszkodnak olyan biztos támaszuk nekik, mint az Úr*” (Péld 3,11-18). Ez is a Keresztre utal, akárcsak az ünnepi Apostoli olvasmány, mely azt hirdeti, hogy a Kereszt “*az elhívottaknak ... Isten ereje és az Isten bölcsessége*” (1Kor 18-25).

A harmadik ószövetségi olvasmány *Ézsaiás próféciájából* való, az “*Úr Városáról*” szól, melyben zsidók és pogányok együtt élnek majd, leborulnak Isten lába elé, és megtudják, hogy “*Én, az Úr vagyok a te Szabadítód és Megváltód, Én, Izrael Istene*” (60,11-16). Közvetlen utalás ez Isten Városára, ahol az emberek leborulnak Isten “lábának nyomába”; mely az állandóan ismétlődő zsoltárverssel együtt, “*boruljatok le az Ő lábainak számolya elé*”, ismét csak a Szent Keresztre mutat (Zsolt 99,5; 110,1).

A Te Kereszted előtt hódolunk, Urunk, és a Te szent feltámadásodat dicsőítjük. (Hódolási ének a Kereszt előtt)

A *Szent Kereszt Felmagasztalásának* fő himnusza sokszor hangzik fel az ünnep nyolc napja során. A Szent Liturgián ez helyettesíti a Háromszorszent éneket. A szokott antifonokat is olyan válogatott zsoltárversek váltják fel, melyek közvetlenül utalnak Krisztus megfeszítésére a Kereszten (Zsolt 22; 74; 99). A *Hajnali* istentiszteleten, az Evangéliumi olvasmányban Krisztustól azt halljuk, hogy amikor felemeltetik a földről, minden embert magához vonz (Jn 12,28-36). A *Szent Liturgián* a hosszú Evangéliumi olvasmány ugyanebből az evangéliumból a szenvedéstörténetet idézi fel (Jn 19).

A Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén tehát a keresztények újra, ünnepélyesen a megfeszített Úrnak ajánlják fel magukat, osztatlan hűségüket nyilvánítják ki Előtte az Életetadó Kereszthez szegzett szent lábainak imádsásával. E böjti és bűnbánati szent napnak ez a jelentése az Egyházban.

Különböző ünnepek

Az Orthodox Egyház az év minden napján megemlékezik valamilyen szentről vagy az Egyház egy szent történelmi eseményéről. Az eddig említett 12 főünnepen túl számos egyéb olyan ünnepnap van, mely különleges liturgikus és lelki tartalommal rendelkezik az Egyházban.

A szerke a világon minden orthodox által megtartott ünnepnapok közül mindenekelőtt *Keresztelő Szent János* ünnepeit kell kiemelni, akiről Krisztus azt mondta, hogy *“nem támadt asszonytól születettek között nagyobb” nála* (Mt 11,11; Lk 7,28). Az apostolok ünnepeit is megtartják minden egyházban, különösen *Szent Péter és Pálét*, melyet böjti időszak előz meg. Vannak bizonyos szentek, akiket az egész világon különleges tisztelet övez, mint például *Szent Miklóst és Györgyöt, Illés prófétát, Mihály arkangyalt* és a Három Főpapot, *Nagy Szent Vazult, Aranyszájú Szent Jánost és Theológus Szent Gergelyt*.

Minden helyi egyháznak megvannak a maga szent napjai. A görög egyházban különleges tisztelet övezi Szent Szpiridont, Demetert, Nektárioszt és másokat, ahogy az orosz egyházban Szent Szergiuszt, Szerafimot, Tyihont és Vlagyimirt, vagy a szerb egyházban Szent Szávát, az amerikai egyházban Szent Germánt.

A különböző nemzeti egyházak saját ünnepnapjain kívül bizonyos városoknak, kolostoroknak is megvannak a maguk szent ünnepei, melyek egyes szentekhez, vagy az adott hely sajátos, hagyományos eseményeihez és ezek jelentőségéhez kapcsolódnak. Így például vannak egyes szentek, akiről csak egy pár helyen emlékeznek meg az Egyházban, még hozzá nagy ünnepélyességgel, de az is megtörténhet, hogy csak egyetlen egy helyen, ahol ennek a hívők szempontjából különleges fontossága van.

Fontos megjegyezni, hogy az Orthodox Egyházban a liturgikus ünnepek nincsenek törvényekkel “intézményesítve” valamilyen egyházi hatóság által, a hívő nép érdekeitől függetlenül vagy jóváhagyása nélkül. Az egyházi ünnepek, sőt a *szenttéavatás* is mindig a keresztyén nép élő vallásos gyakorlatából fakadnak. Ha egy bizonyos szent személy nem állna a hívő nép érdeklődésének, tiszteletének középpontjában, nem lenne se hivatalos szenttéavatás, se tiszteletére kijelölt liturgikus ünnep. Ha azonban valakit egyszer szentnek ismertek el, és egyhangúan elfogadott tény, hogy ezt a személyt maga Isten választotta ki Önmaga és Országá élő tanújaul, akkor az egyházi kormányzat kijelöli az ünnep napját, összeállítja az ennek megfelelő liturgikus istentiszteleti rendet és himnuszokat az ünnepi szolgálat céljára. Ettől kezdve az ünnepi tisztelet gyakorisága és intenzitása kizárólag a hívő nép szándékától függ, és az egyszer bevezetett ünnep csak organikus, szerves módon szűnhet meg, hasonlóan ahhoz, ahogyan megszületett. Semmilyen egyházi hatóság rendelete nem fogja és valójában nem is tudja többé “felfüggeszteni”.

V. A Szent Liturgia

A *liturgia* szó közös cselekedetet vagy közös tevékenységet jelent. A *Szent Liturgia* az Orthodox Egyház “közös cselekedete”. Az Egyháznak arra a “hivatalos tevékenységére” utal, amikor úgy gyűlik egybe, mint Isten Népe. Ha visszaemlékezünk, maga az *egyház* szó is olyan gyülekezetet, olyan összejövetelet jelent, amelyen külön kiválasztott emberek egy különleges feladat elvégzésére kapnak meghívást.

A Szent Liturgia az orthodox keresztyének közös tevékenysége, akik azzal a céllal gyűlnek egybe, hogy az Orthodox Egyházat alkossák. Az Isten által egybegyűjtött Egyház tevékenysége, akik azért vannak együtt, hogy egy közösségben, egy istentiszteleten imádkozzanak, énekeljenek, hallgassák Isten igéjét, magukévá tegyék Isten parancsolatait, hálaadással felajánlják magukat Krisztusban Istennek az Atyának, megtapasztalják Isten örök országának élő valóságát azzal az egy Krisztussal való lelki közösségben, Aki a Szent Lélek által jelen van népe között.

Az orthodox keresztyének mindig az *Úr Napján*, azaz *vasárnap* tartják a Szent Liturgiát, a “szombat utáni napon”, mely jelképszerűen utal a teremtés első napjára és — ahogy a Szent Hagymányban szerepel — az Isten Országának *nyolcadik napjára*. Ez Krisztus halottaiból való feltámadásának a napja, Isten ítéletének és győzelmének a napja, melyet a próféták már előre megjövendöltek, az *Úrnak a Napja*, mely már itt a földi életben az “eljövendő ország” jelenlétét és hatalmát nyitja meg előttünk.

Az Egyház különleges ünnepnapokon is megünnepli a Szent Liturgiát. Kolostorokban és nagyobb székesegyházakban vagy parochiális (plébánia) templomokban naponta végeznek Szent Liturgiát, csak a nagyböjti hétköznapiak jelentenek ez alól kivételt a liturgia húsvéti jellege miatt (lásd: *Hogyan böjtöljünk?*).

A Szent Liturgiát, mint Isten Népének a közös cselekedetét egy orthodox keresztyén közösségben egy nap csak egy alkalommal lehet bemutatni. Az Egyház minden tagjának, pásztorával közösségben, egy helyen és egy időben kell egybegyűlnie. Ez még a kisgyermeket és csecsemőket is magába foglalja, akik az Egyházba való belépésük napjától kezdve, a keresztség és bérmálás által teljes jogú résztvevői a liturgia lelki közösségének. *Mindig mindenki és mindig együtt*. Az Orthodox Egyháznak ez a hagyományos felfogása a Szent Liturgiáról.

A Szent Liturgiát, éppen közös jellege miatt, nem végezheti egyedül csak a papság. Nem is szabad megünnepelni kizárólag bizonyos személyekért, és másokért nem, hanem csak mindenkiért. Nem szabad megünnepelni csupán valamilyen magán célből, vagy valamilyen sajátos, kizárólagos szándék érdekében.

Természetesen lehetnek és rendszerint vannak is a Szent Liturgia keretében külön könyörgések a betegekért, az elhunytakért, vagy valamilyen egészen különleges cél, terv érdekében, de soha sincs olyan Szent Liturgia, amelyet kizárólag magán személyek vagy egy sajátosan körülhatárolt cél, szándék érdekében tartanak. A Szent Liturgia mindig *“mindenestől és mindenekért”* van.

A Szent Liturgia jelentőségét éppen az adja meg, hogy a teljes mennyei és földi Egyház mindent magában foglaló *“hivatalos”* imádsága, istentisztelete, tanítása és lelki közössége, ezért nem tekinthető pusztán *egynek* a sokféle vallásos gyakorlat közül, még a legmagasabb rendűnek vagy legnagyobbnak sem. A Szent Liturgia nem az egyéni vallásosság kifejezése. Nem egy imádságos istentisztelet. Nem is csupán egy a szentségek közül. A Szent Liturgia magának az Egyháznak és az Egyház valódi létének az egy, közös szentsége. Az Egyház lényegének, mint Isten mennyben és a földön lévő Közösségének az egy, szentségi megnyilatkozása. Az Egyház egyetlen és egyedülálló szentségi kinyilatkoztatása, mint Krisztus Jegyese és titokzatos Teste.

A Szent Liturgiát, mint az egész Egyház középponti szentségi cselekedetét, mindig feltámadási lelkületet hatja át. Minden alkalommal a Feltámadott Krisztus megnyilatkozása az ő népének. Minden alkalommal az életet adó Léleknek a kiáradása. Minden alkalommal Istennel az Atyával való lelki közösség. A Szent Liturgia ezért soha sem lehet komor vagy bűnbánati jellegű. Soha sem lehet e világ sötéttségének és e világgal járó halálnak a kifejezése. Hanem minden alkalommal az áldott Szent Háromság Országá örök életének a kifejezése és megtapasztalása.

Az Orthodox Egyház Szent Liturgiája *Aranyszájú Szent János* nevét viseli. Rövidebb, mint az ún. *Nagy Szent Vazul Liturgiája*, melyet csak tíz alkalommal végzünk az egyházi év során. Ez a két liturgia valószínűleg a IX. század után nyerte el mai formáját. Nem arról van tehát szó, hogy pontosan abban a formában, ahogyan ma azokat ismerjük, azok az egyházatyák írták volna, akikről el vannak nevezve. Mégis, teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy mindkét liturgia eucharisztikus imái a IV. és V. században keletkeztek, abban a korban, amikor e szentek éltek és működtek az Egyházban.

A Szent Liturgiának két fő része van. Az első rész az *összejövétel*, a *synaxis*. Eredete az ószövetségi összejövetelekben van, a zsinagógákban, középpontjában Isten igéjének a *“kihirdetése”* és a fölötté való elmélkedés áll. A Szent Liturgia második része az *eucharisztikus áldozat*. Eredete az ószövetségi templomi istentiszteletben, Isten Népeinek papi áldozataiban keresendő, és az Ószövetség középponti üdvözítő eseményében, a Húsvétban, a *“Pászkában”*.

Az újszövetségi Egyházban Jézus Krisztus az Istennek Élő Igéje, ezért a Szent Liturgia első részét a keresztény evangéliumok és az apostoli levelek *“kihirdetése”* és a fölöttük való elmélkedés képezi. Az újszövetségi Egyházban pedig a középponti üdvözítő esemény Jézus Krisztusnak, az egyetlen nagy *Főpapnak* és a világ üdvözítéséért leölt *Isten Bárányának* az egy, tökéletes, örök, *“mindenre elegendő”* áldozata, az *Új Húsvét*. A keresztény hívők a Szent Liturgiában részt vesznek Krisztus önkéntes önfeláldozásában az Atyának, melyet a Szent Lélek erejéből egyszer és mindenkiért vitt véghez a Kereszten. Krisztus egyetlen áldozata által a keresztény hívők Szentségi Közösségre jutnak az Atyával.

Évszázadokon át az volt az Egyház gyakorlata, hogy mindenkit beengedett a Szent Liturgia első részére, de a második részt kizárólag azok számára tartotta fenn, akik már formálisan is Krisztushoz csatlakoztak a keresztség és a bérmlás szentsége révén. Meg nem keresztelt személyeknek még az sem volt megengedve, hogy szemtanúi legyenek a Szent Áldozat felajánlásának és az abban való részesedésnek a keresztény hívők által. Így a Szent Liturgia első része a *Hitjelöltek (Katekumenek) Liturgiája* elnevezést kapta, tehát azoknak a liturgiája, akik a keresztény hittel kapcsolatos tanításban részesültek azért, hogy az Egyház tagjaivá válhassanak a keresztség és a bérmlás szentsége által. Később, nyilvánvaló okból, az *Ige Liturgiája* elnevezést kapta. A Szent Liturgia második része pedig a *Hívők Liturgiája* lett.

Jóllehet az Orthodox Egyházban ma már általános az a gyakorlat, hogy nem orthodoxok, sőt nem keresztények is szemtanúi lehetnek a Hívők Liturgiájának, a Szent Áldozásban való tényleges részesedés csak az Orthodox Egyház tagjai részére van fenntartva, azoknak, akik teljesen elkötelezték magukat az orthodox hitből fakadó étellel és tanítással, úgy, ahogyan azt az Egyház a történelme folyamán megőrizte, hirdette és gyakorolta.

A Szent Liturgiáról szóló következő magyarázatban arra fogjuk összpontosítani a figyelmünket, hogy mi történik az Egyházzal *“közös cselekedete”* alkalmával. Megpróbálunk abba is behatolni, mi a liturgiának az alapvető, lényegi jelentősége az ember, az ember élete és az ember világa számára. Ennek során határozottan szakítunk a Szent Liturgiának azzal a magyarázatával, mely úgy tekint rá, mint a papság által megelevenített és a jelenlévő hívők által követett *“drámára”*, amelyben minden egyes rész Krisztus életének és művének valamely oldalát mutatja be. (Az Előkészület, a Proskomidia Krisztus Születését, a Kis Bemenet nyilvános szolgálatának a kezdetét, az evangélium felolvasása az prédikációját, a Nagy Bemenet a Virágvasárnapot, stb.) A Szent Liturgiának ez utóbbi magyarázata egy elképzelés eredménye, mely lehet hogy érdekes és sokakban ösztönöző érzéseket ébreszt, mégis, a Szent Liturgia eredeti jelentését és célját tekintve, teljességgel idegen az Orthodox Egyháztól.

Az Előkészület (Proszkomidia)

A Szent Liturgia megkezdése előtt a pap a bemeneti imák elmondása után lép be a szentélybe, és magára ölti a liturgikus ruhákat. Ezután az *előkészületi* ("áldozati") *asztalhoz* megy, hogy előkészítse a kenyeret és a bort a Szent Áldozáshoz. A liturgiának ezt a részét nevezik protesztisznak vagy *proszkomidiának*, ami *előkészületet* jelent.

A *proszkomidia* jelenlegi formájában valószínűleg a XIV. századból származik. Amikor püspök végzi a Szent Liturgiát, a *proszkomidia* közvetlenül az ún. *Nagy (felajánló) Bemenet* előtt történik. Különbözően a Katekumenek, vagy más néven az Ige Liturgiája előtt szokás elvégezni.

A *proszkomidia* során az első pap egy nagy kocka alakú részt vág ki a kerekre sült kenyérből, melyet hagyományosan *proszforának*, azaz *felajánlásnak* nevezünk. Ennek a kenyér kockának a neve: a *Bárány*. Krisztust jelképezi, "az élet kenyérét...", mely "a mennyből száll le", az "Isten Bárányát, aki elveszi a világ bűnét." (Jn 6,35.33; Jn 1,29)

A pap, miközben kivágja a Bárányt a *proszforából*, Ézsaiás próféciáját idézi: "Mint a juh, leületésre vitetett..." (Ézs 53,7-8) A Bárányt úgy kell kivágni, hogy a *proszforán* lévő pecsét felül, középen legyen. A pecsét négyzet alakú, felső részén *Jézus Krisztus* monogramjával (*IC XC*), alsó részén pedig a *győzni fog* görög szóval (*NI KA*). A Bárányt ez után alul kereszt alakban megvágják, hogy könnyen négy részre lehessen törni a Szent Liturgia folyamán. A pap szimbolikusan át is szúrja a Bárány oldalát egy liturgikus késsel, melynek János apostol szavai nyomán hagyományosan *lándzsa* a neve. (Jn. 19,34-35)

A pap vízzel kevert bort önt a kehelybe, majd egy darab kenyeret helyez a diszkoszra, a Bárány mellé, Istennek Szülője emlékére. Ezután újabb kenyérdarabkákat helyez rá Keresztelő János, a próféták, az apostolok, a főpapok, a mártírok, a szentéletű szerzetesek, szent gyógyítók és más szentéletű igazak emlékére, külön megemlékezve az adott napon ünnevelt szentekről. Végül annak a szentnek az emlékére vág ki egy kenyérdarabkát, akinek a liturgiáját végezni fogja.

Majd újabb kenyérdarabkák következnek a megyéspüspökért, az ország vezetőiért, élőkért és elhunytakért és különösen név szerint azokért, akiről a helyi közösség meg akar emlékezni.

Ezután a diszkosz és a kehely különleges terítőket kap, miközben a pap a 93. zsoltárt mondja más zsoltárverseket együtt, tömjénáldozat felajánlása kíséretében. Befejezésül a következő ima hangzik el:

Óh Isten, mi Istenünk, aki leküldötted a Mennyei Kenyeret, az egész világ Eledeletét, Jézus Krisztus Istent, a mi Urunkat, Üdvözítőnket és Megváltónkat és Jótévőnket, aki megáld és megszentel minket, áldd meg ezt a felajánlást, és fogadd azt a Te mennyei Oltárodra; emlékezz meg, mint jóságos és embereket szerető azokról, akik azt hozták és akikért hozták, és elítélés nélkül tarts meg minket a Te Isteni Titkaid szolgálatában. Mert megszentelt és megdicsőített a Te fölöttébb tisztelt és fenséges neved, az Atyáé és Fiúé és Szent Léleké, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámin.

Rövid elbocsátás és áldás követi a fenti imát, mellyel a *proszkomidia* szertartása véget ér.

A *proszkomidia* viszonylag későn jelent meg a Szent Liturgia történetében. Isten egész Egyházának az egybegyűjtését jelenti egyetlen nagy közösségbe, melyben Krisztus a Fő, mellette Istennek Szülője áll, Testének minden tagja kíséretében: mindazok, akik már megdicsőültek és Vele együtt az Atyánál vannak, és azok a hívő tanítványok, akik még a földön vannak. A *proszkomidia* világosan érzékelteti, hogy az eucharisztikus liturgia mindig az egész Egyháznak a cselekedete, melynek Feje Jézus Krisztus, és mindig "mindenestől és mindenekért" kerül felajánlásra.

Áldott az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek Országá

A *proszkomidia* után a pap vagy a diakónus megtömjénezi az oltárt, az ikonokat és az egész templomot. Az oltár tömjénezése közben imát mond, melyek Krisztus jelenlétének teljességéről tesznek tanúságot a sírban, a pokolban, a paradicsomban, és amely ezekkel a szavakkal fejeződik be: "a trónuson az Atyával és a Lélekkel együtt, mindeneket betöltve, felfoghatatlan Krisztus". Majd az (50) 51. zsoltárt mondja: *Irgalmazz nékem Isten a Te nagy irgalmasságod szerint...*

A tömjénezés után a papság a *Mennyei Királyt* imádkozza, mellyel a Szent Lélek jelenléteért könyörög, majd az angyali üdvözlést: *Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön béke, az emberek között jóakarattal.*

Az ikonosztás ajtóit kinyílnak, és a liturgia elkezdődik.

A Szent Liturgia első fennhangja felfedi előttünk az egész istentisztelet célját: *Áldott az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek Országá, most és mindenkor és mindörökkön örökké.*

Ezekkel a szavakkal a pap bejelenti Isten Népe számára a Szent Liturgia forrását és célját, az egész liturgikus cselekmény értelmét és tartalmát. *Isten Országá* jön el a világba Jézus Krisztus, Istennek Fia által, amely már titokzatos módon uralkodik Krisztus hívő tanítványaiban a Szent Lélek jelenléte és ereje által.

Isten Országá az Istennel való örök élet, melyben szeretettel alávetjük magunkat az Ő isteni akaratának. Élet az Áldott Háromsággal való egységben, élet, amely az Atyához törekszik, a Fiú által, a Szent Lélekben. Az az

élet, melyet Krisztus adott az embereknek megtestesülése, keresztre feszítése, feltámadása és megdicsőülése által. Az az élet, melyet Isten Népeinek már itt, ebben a világban kell élnie.

Isten Országát áldani azt jelenti, hogy úgy szeretjük azt, mint legdrágább tulajdonunkat. A pap által meghirdetett áldásra a nép az *Ámin* szóval válaszol, ami azt jelenti: *úgy legyen*. Ünneplés megerősítése annak, hogy Isten Országát áldani valóban illő és igaz dolog. Annak a hiteles megerősítése, hogy ez az Ország valóban az a "nagy értékű gyöngy" a hívők számára, melyre miután rátaláltak, szeretni és szolgálni fogják és vágyakozni fognak utána mindörökké. (Mt 13,46)

Isten Országának ünneplésével csak a Szent Liturgia kezdődik és az Egyháznak azok a szentségi szolgálatai, melyek egykor az eucharisztikus istentisztelet keretében történtek: a keresztség, a bértelés és a házasság.

A Békességes ekténia

A liturgia kezdő áldása után felhangzik az ún. *Békességes ekténia*. Ez a könyörgés vezet be az Orthodox Egyházban minden liturgikus istentiszteletet és gyakorlatilag minden szentség kiszolgáltatását, valamint különleges szertartást. Ez voltaképpen az Egyház mindent magába foglaló imája mindenkiért és mindenért. Olyan kérésekből áll, melyekre a nép minden alkalommal így válaszol: *Uram irgalmazz*.

A Békességes ekténia "békességben" és "békességért" mondott könyörgésekkel kezdődik. Ezután következnek a "lelkünk üdvösségéért", "Isten Egyházainak jólétéért és a mindenek egyesüléséért", a saját közösségért és annak hívő, istenfélő tagjaiért, "az egész egyházi rendért és népért", a nemzetért, annak vezetőiért és intézményeiért, az adott városért, helységért, "minden városért és vidékéért", a levegő kedvező változásáért, a föld gyümölcszeinek bőségéért", az úton levőkért, betegekért és fogságban lévőkéért szóló könyörgések.

Befejezőként, miután elhangzik a kérés Istenhez, hogy mentsen meg minket minden "veszedelemtől és szükségtől" és részesítsen bennünket "oltalmában, üdvözítésében és irgalmában", "Örökszüz Máriától minden szentekkel együtt megemlékezvén, önmagunkat és egymást és egész életünket Krisztus Istenünknek ajánljuk".

A Békességes ekténia a Szent Háromság dicsőítésével fejeződik be, akit egyedül illet "minden dicsőség, tisztelet és hódolat" mindörökké.

Az antifonok

A Békességes ekténia után az adott naphoz kötődő zsoltárversek éneklése következik. Ezek az *antifonok*, melyeket egykor - és olykor még ma is - két egymásnak válaszoló kórus énekelt. Minden Szent Liturgia során három antifon-ének hangzik fel. Történelmi kialakulásukat tekintve elmondhatjuk, hogy a templom felé tartó hívő nép, a napi Szent Liturgiára készülődve, ünneplés körmenetben vonulva énekelte ezeket az antifonokat. Mind a mai napig - jóllehet már az istentisztelet szerves részét képezik — azt az örömteli készülődést jelzik, mellyel belépünk Krisztus imádságába az Evangélium Igéje és a Szent Adományok felajánlása és az abban való részesedés által.

A leggyakrabban énekelt antifonok a vasárnapi liturgia antifonjai, a 102. (103.) és a 145. (146.) zsoltár. Ünnepnapiokon, az ünnep tartalmához igazodva, más zsoltárénekeket hallunk. Ezeket a zsoltárverseket az ünnepi alkalomnak megfelelő refrének kísérik.

A második antifont minden Szent Liturgián a Justinianus császár nevéhez fűződő *Istennek Egyszülött Fia és Igéje* kezdetű himnusz követi. Majd a harmadik antifon hangzik fel, mely vasárnap a legtöbb orthodox egyházban azokból a *Boldogságmondásokból* áll, melyeket Máté evangéliuma szerint Krisztus mondott el a Hegyi Beszédben (Mt. 5,3-12). A *Boldogságmondásokat* refrén kíséri, melynek szavai a Krisztussal együtt megfeszített jobb latorból származnak

Emlékezzél rólunk Urunk, midőn eljössz a Te Országodba. (Lk. 23,42)

Nagy ünnepeken a zsoltárversekkel váltakozó ünnepi *tropáron* alkotja a Szent Liturgia harmadik antifonját.

A Kis Bemenet

A harmadik antifon éneklése alatt történik az ún. *Kis Bemenet*. A Kis Bemenet a papság ünneplés körmenete a templomhajón át az oltárba, melynek élén az Evangéliumos Könyv halad. Püspöki liturgia esetén az Evangéliumos Könyvet kiviszi a püspökhöz a templom közepére, arra a helyre, ahol a néptől körülveve a liturgia kezdete óta tartózkodik.

Bölcesség! EmelkedjeteK föl! - hangzik el a felszólítás, majd a papság a Királyi Ajtón át belép a szentélybe, miközben mindnyájan éneklék a Kis Bemenet himnuszát:

Jertek hódoljunk és boruljunk le Krisztus előtt. Üdvözíts minket Istennek Fia. aki halottaidból feltámadtál. Néked énekelünk. Aililua.

A bemeneti himnusz utolsó sora előtt minden ünnepi liturgián, az ünnep tartalmának megfelelően, egy kiegészítő sort hallunk, mely az Úr Napján mindig így hangzik: *aki halottaiból feltámadtál.*

Ha a pap egyedül vagy diakónus kíséretében végzi a Szent Liturgiát a Kis Bemenet úgy történik, hogy megkerülik az oltárasztalt, kijönnek az Evangéliumos Könyvvel a templom közepére, majd onnan a bemeneteli himnusz éneklése mellett a Királyi Ajtón keresztül visszatérnek az oltárba.

A Kis Bemenet az első jelentős liturgikus "mozgás" az istentisztelet során, miután a hívők összegyűltek Krisztus Egyházának egy közösségébe. A Kis Bemenet, a szolgáló pap személyén keresztül, az egész Egyház bevonulása az Isten Országát jelképező oltárba a Fő, Jézus Krisztus által. Ezt a bevonulást Krisztus Evangéliuma, az Országba vezető Út tette számunkra lehetővé, amelyet csak Krisztus, Istennek testben megjelent Élő Igéjét követve lehet véghez vinni. (Jn. 1,1-18)

Senki sem juthat az Atya Istenhez, csak Krisztus, Isten Fia által. (Jn. 14,6). Az Atya Istennel csak úgy lehet közösségre jutni, ha teljesítjük parancsolatait, úgy, ahogyan átadta és meghirdette nekünk Jézus által, az Ő evangéliumi tanításában. Így tehát Krisztusban, Isten Fiának és Igéjének az evangéliuma vezet be bennünket az Atya birodalmába és az Áldott Háromság örök életébe, melynek Országába az Egyház Szent Liturgiáján keresztül lépünk be, és ezen keresztül tapasztaljuk meg.

A Kis Bemenet voltaképpen nem ér véget azzal, hogy a papság belép a szentélybe és az oltár elé áll. Csak a *Háromszent énekkel* válik teljessé, melynek éneklése alatt a papság az oltár mögötti ún. *Felső Helyre* megy, és a szolgálatot vezető a nép felé fordulva a bibliai köszöntéssel áldást ad:

Békesség mindnyájatoknak!

Mielőtt a papság a Felső Helyre megy, a kórus vagy a nép énekliz az ünnepi *tropáriumokat* és *kondákionokat*. Ezek olyan himnuszok, melyek az adott ünnep üdvözítő eseményeit vagy személyeit dicsőítik. Vasárnap ezek a himnuszok mindig Krisztus halottaiból való feltámadását dicsőítik.

Az ének alatt a liturgiát végző pap az oltár előtt imádkozik az egész templomi közösség bűneinek feloldozásáért és elengedéséért, hogy "az Ő szent oltára dicsősége előtt álljanak és megadják Néki az Őt megillető hódolatot és dicsőítést". Ezt követi az angyalok *Háromszorszent himnusza*, mely szüntelenül zeng Isten mennyei Országában:

Szent Isten, Szent Hatalmas, Szent Halhatatlan, irgalmaz nekünk! (vö. Ézs. 6.1-5)

A Háromszorszent himnusznak ez a változata igen ősi eredetű. A Szent Háromsághoz szól, mivel a keresztények most, a liturgiában az Ő jelenlétében állnak. A hívők Isten Országának jelenlétében válnak alkalmassá Krisztus és a Szent Lélek által arra, hogy meghallják, megértsék és tettekre váltsák Isten Igéjét, mely az Atya trónjáról hirdettetik meg a számunkra.

Az apostoli olvasmány

A *Háromszorszent himnusz* ünnepélyes éneklése közben, mely a Legszentebb Háromsághoz szól, a papság az oltár mögött lévő *Felső Helyre* megy, és áldja Krisztust, "aki Orzága dicsőséges trónusán, a Kerubokon ül..." A szolgálatot vezető pap innen megfordul és áldást ad a nép felé Krisztus *békéjével*. Miután a felolvasó viszonzza a *békét*, felhangzik a Szent Liturgia apostoli olvasmánya, melyet rendszerint világi személy olvas fel, vagy egy az alsóbb papi rendhez tartozó *felolvasó*.

Ezt az olvasmányt a hagyományos egyházi szóhasználatban *Apostolnak*, vagy *apostoli olvasmánynak* nevezik. A kétféle elnevezés onnan ered, hogy az olvasmány származhat az *Apostoli Cselekedetekből*, vagy valamelyik újszövetségi apostoli levélből is. Itt kell megemlíteni azt, hogy a *Jelenések Könyve* az egyetlen olyan újszövetségi könyv, melyet Liturgia keretében nem olvasnak fel az Orthodox Egyházban, annak apokaliptikus jellege miatt.

Az egyházi év minden egyes napjára van - megfelelő rendszerint - előírt apostoli olvasmány, a Nagyböjt hétköznapjai kivételével, amikor a templomokban nem tartanak Szent Liturgiát. Ezenkívül, minden egyházi ünnepre, szolgálatra van külön előírt apostoli olvasmány. Így bármely Szent Liturgia keretében legalább két apostoli levélrészlet kerülhet felolvasásra.

A levél tényleges felolvasása előtt egy meghatározott vers is elhangzik a Zsoltárkönyvből, melyet *prokimennek*, azaz "előljáró, megelőző" olvasmánynak nevezünk. A prokimen-vers rendszerint az adott liturgiához van kiválasztva, és az a rendeltetése, hogy a népet felkészítse Isten Igéjének meghallgatására.

Az Evangélium

A Szent Liturgián egy vagy több olvasmány követi az Apostolt a négy Evangélium közül. Az Isten Igéjének e két hirdetése között felhangzik az ünnepélyes *Allilua*, melyet a korábbi zsoltárversek kísérnek. Az Evangélium felolvasását tömjénáldozat előzi meg, az Evangéliumos Könyv, az ikonok, a felolvasó és az egész nép megtömjénezésével.

Az *Allilúia* éneklése és a tömjénezés a Szent Liturgia e részén azt jelenti, hogy Isten valóban együtt van Népevel, és maga tanítja őket Krisztus az Ige és a Szent Lélek által (Jn. 6,45). Isten az Egyházban az emberekkel van, kinyilatkoztatja önmagát és Szent Akaratát a világ számára. Az *Evangélium* Isten üdvözítésének a meghirdetett *jó híre*, "evangéliuma" az emberiség számára. Magában foglalja és hirdeti jelenlétét és hatalmát az emberek között.

Az Evangélium hirdetése az Egyházban szentségi cselekedet. Az ember Istennel való közösségének, kommunikációjának egy formája. A liturgikus misztériumnak olyan eleme, amelyben és amely által Isten egyesül Népevel, Népe pedig övele.

Ugyanúgy, ahogy az apostoli olvasmányok esetében, az egyházi év minden egyes liturgikus napjára van előírt evangéliumi olvasmány, továbbá minden egyes egyházi ünnepre és szolgálatra. Így bármely Szent Liturgia keretében ugyancsak legalább két evangéliumi részlet kerülhet felolvasásra.

Isten evangéliumi Igéjének hirdetését követően kerül sor a *prédikációra*. A homília rendszerint hirdeti, és olykor magyarázza is annak az Isteni Igének a jelentőségét, mely Isten Népeinek életéért és a világ sorsáért hangzott el a Szent Liturgia keretében. Orthodox hagyomány szerint a prédikáció az eucharisztikus liturgia alapvető részét képezi, a liturgia általános szentségi jellegének alkotóeleme.

Az állhatatos ekténia

A szentírási olvasmányok és a prédikáció után az *Ige Liturgiája*, vagy más néven *Katekumenek Liturgiája* véget ér az ún. *állhatatos ekténiával* (*litániával*). Ez a könyörgés, amelyben a hívők saját maguk, az egész Egyház, felebarátjaik, országuk és az egész világ szükségleteiért könyörögnek.

A könyörgések ezúttal nem általánosak, mint a *békességes ekténia* esetében, hanem az egyes ember sajátos kéréseit fogalmazzák meg, akinek Isten áldására, erejére vagy vezetésére van szüksége. Így könyörgések hangzanak el név szerint betegekért, a szenvedőkért, a szükségben lévőkért, a bánkódókért, az elhunytakért, valamint olyan sajátos dolgokért, mint pl. a nemzet boldogulása vagy valamilyen veszélytől való szabadulása. Ezen a ponton, válaszként Isten valamilyen különleges áldására, sajátos hálaadó vagy dicsőítő imádságok is elhangozhatnak. Ezután már a *felajánlás* következik, ezért az ekténia végén könyörgés hangzik el azokért is, "akik ebbe a szent és tiszteletreméltó templomba gyümölcsöket hoznak és jót cselekszenek".

Az állhatatos ekténia könyörgései után imádság hangzik el a katekumenekért, majd megtörténik elbocsátásuk a Szent Liturgiáról, mivel keresztség híján még nem jogosultak arra, hogy felajánlják és részesüljenek az eucharisztikus adományokból. Az ősegyházban mindazok, akik bűneikért vezekeltek, vagy valamilyen más okból nem részesültek a Szent Áldozásban, ezen a ponton elhagyták a liturgikus összejövetelt.

Manapság a katekumenek elbocsátásának csak elméleti jelentősége van, mivel az áldozásban nem részesülők sőt meg nem kereszteltek sem hagyják el a liturgikus közösséget az eucharisztikus áldozat idejére, amely, mint láttuk, hivatalosan még mindig megőrizte a *Hívők Liturgiáját* elnevezést.

Miután elhangzott a könyörgés, hogy Isten nyilatkoztassa ki a katekumenek számára az "igazságosság Evangéliumát". "egyesítse őket Szent Egyházával", méltassa őket "alkalmas időben az újjászületés fürdőjére, a bűnök bocsánatára, az enyészhetetlenség öltözetére" a keresztségben, majd pedig elméletileg el lettek bocsátva a liturgiáról, a szolgálatot végző két imádságot olvas a hívőkért, az Egyház tagjaiért. Ezekben kéri, hogy Isten hallgassa meg könyörgését és tegye méltóvá őket arra, hogy felajánlják és részesüljenek az eucharisztikus adományokból:

Tégy alkalmassá minket, akiket a Te Szent Lelked erejével erre a szolgálatra rendeltél, hogy elítéltetés és gáncs nélkül, lelkiismeretiünk tiszta tanúbizonyságában hívhassunk Téged segítségű! minden időben és helyen...

A velünk együtt imádkozóknak is ajándékozd, Isteniünk. az élet, a hit és szellemi bölcsesség gyarapodását; add nekik, hogy mindenkor félelemmel és szeretettel szolgáljanak Néked, ártatlanul és elítéltetés nélkül részesüljenek a Te szent Titkaidba, és méltókká váljanak a Te Mennyei Országodra.

Felajánlás és a Nagy Bemenet

Elérkezett az idő az Istennek szóló áldozat felajánlására. Csak egyetlen igaz, elfogadható Istennek tetsző áldozat létezik: Jézus Krisztusnak, Isten Bárányának az áldozata, aki örökre felajánlja magát az Atyának a világ bűneiért.

Krisztusban följajánlhatjuk önmagunkat, egymást, minden embert, sőt az egész világot Istennek. Krisztus egyesített önmagában mindent és magára vett mindent. Benne és általa az ember följajánlhatja teljes valóját és mindenét, amije van Istennek az Atyának. Azért teheti meg, mert Krisztusban van, és megkapta tőle a Szent Lelket.

A Szent Liturgia e részében a pap imádkozik önmagáért, megvallja saját méltatlanságát, és azt, hogy az Egyház egyetlen Papja maga a Jézus:

Mert Te vagy a Felajánló és a Felajánlott, az Elfogadó és a Kiosztandó, Krisztus Istenünk...

Ismét megtömjénezi az oltárasztalt, az ikonokat, majd az egész népet, mialatt felhangzik a *Kerub ének*:

Kik a Kerubokat rejtelmesen ábrázoljuk, és az életet adó Háromságnak a Háromszorszent éneket zengjük, tegyünk most félre minden földi gondot.

Az *Adományok*, a kenyér és a bor, amelyek Krisztust jelenítik meg és Benne minden embert, Isten egész teremtett világát - magát az *Életet*, most felajánlásra kerülnek Istennek. Ünnepléses körmenetben viszik át az előkészületi asztalról a templomhajón át az ikonosztázion Királyi Ajtóján keresztül az oltárasztalra. Ezt a körmenetet hívják *Nagy Bemenetnek*, eltérően az Evangéliumos Könyvvel már korábban végzett Kis Bemenettől. Egyes helyi orthodox egyházakban a Nagy Bemenet az egész templomhajót megkerüli, így ténylegesen is hosszabb és ünneplésesebb, mint az Evangéliumos Könyvvel történt előző bevonulás.

A Nagy Bement felajánlást jelképező bevonulása során a pap ismét, mindenki nevében a Jobb Lator imájával fordul Istenhez:

Mindnyájatokról... emlékezzék meg az Úr Isten az Ő Országában...

A kenyeret és a bort az oltárasztalon helyezik el, mialatt a nép éneklí a *Kerub ének* második részét:

Hogy a mindenek Királyát fogadhassuk, akit láthatatlanul körülvesznek az angyali rendek. Alliluia. Alliluia. Alliluia.

A pap csöndesen olvassa azokat a liturgikus verssorokat, melyek Krisztus és keresztdozata abszolút tökéletességére, maradéktalan teljességére emlékeztetnek. Az Úr, aki "mindeneket betölt" még sírját is "a mi feltámadásunk forrásává" teszi.

A *Kerub ének* és a pap e szemlélődő verssorai késői kiegészítésként jelennek meg a Szent Liturgiában. Bizánc császári korszakában kerültek be a liturgiába, azzal a céllal, hogy még jobban kihangsúlyozzák a felajánlás alapvető liturgikus cselekedetét, mely nem más, mint az önmagát az Atya Istennek felajánló Egyház bevonulása Feje, Főpapja és Királya, Jézus Krisztus által, aki egy-szerre a Szenvédő Szolga, Istennek Baránya és az Új Húsvét, az egyetlen elégséges áldozat, mely tökéletes, teljes és az Atya számára maradéktalanul elfogadható.

A liturgikus felajánlás során a hívők Krisztussal együtt felajánlják önmagukat áldozatul Istennek. Ez azoknak a felajánlása, akik a Szent Lélek által a keresztségben meghaltak és feltámadtak Krisztussal együtt. Ahhoz, hogy felajánlás liturgikus cselekedete hiteles és igaz legyen az Egyház szüntelen és teljes, Istennek szóló önfelajánlása élő megnyilvánulásának kell lennie. Ha az Egyház minden egyes tagja nem válik részessé egy örök áldozatnak Krisztussal egységben az Atya számára, és nem "veszi föl keresztjét", a Szent Liturgia felajánló bevonulása valóságtól megfosztott, meddő szimbólummá válik. Ebben az esetben a menet nem Isten felé tart, hanem az elítélés és végül az ítélet felé. Ezért ismét felhangzik a könyörgés és egy imádság, hogy Isten legyen irgalmas Krisztus áldozatáért, és bűnei ellenére fogadja el népét és népének felajánlását, adja meg nekik, hogy méltóképpen ajánlhassák fel az *Adományokat*, és részesülhessenek a Szent Áldozásban az Istennel való közösségben: *Mindenható Úr Isten, aki egyedül vagy szent, aki elfogadod a dicséret áldozatát azoktól, akik teljes szívükből hívnak Téged segítségül, fogadd el nekünk bűnösöknek könyörgését is, és vezesd azt a Te szent Oltárodhoz, és tégy alkalmassá minket, hogy ajándékokat és lelki áldozatokat hozzunk Néked a mi bűneinkért és a nép tudatlanságáért. És méltass minket arra, hogy kegyelmet találjunk Nálad, hogy áldozatunk kedves legyen Előtted, és hogy a Te kegyelmed jóságos Lelke szálljon le reánk és ezekre a Előtted fekvő Adományokra és egész népedre.*

A Szent Liturgia e részénél gyűjtik össze és ajánlják fel Istennek a pénzadományokat az Egyház munkájáért, az evangélium hirdetéséért, a szegények és a szükségben lévők megsegítéséért.

Szeretet és Hit

A Szent Liturgia további folytatásának két feltétele van, melyet a hívőknek teljesíteniük kell: a *szeretet* és a *hit* ünnepléses kifejezése, ami a keresztyén élet lényegéhez tartozik, e nélkül nem lehetséges önmagunk felajánlása és a közösség Istennel. Ezért ekkor ez a felhívás hangzik el az oltárból:

Szeressük egymást, hogy egyetértésben valljuk...

A mondatot a hívő nép folytatja:

Az Atyát és Fiút és Szent lelket, az egylényegű és oszthatatlan Háromságot.

A szeretet az élet fundamentuma. Az alapvető keresztyén igazság. Szeretet nélkül nincs élet, nincs igazság, nincs Istennel való közösség, mivel *Az Isten Szeretet* (1 Jn. 4, 8. 16). Jézus Krisztus azt tanította, hogy az egész Ószövetség és a Próféták az Isten és a felebarátunk iránti két nagy parancsolattól függ, és ehhez hozzátette az Ő saját "új parancsolatát": tanítványai úgy szeressék egymást, ahogyan *Ő szerette őket* (Jn. 13, 34).

A Szent Liturgia során ezért a keresztyének szüntelenül hallják a felhívást a szeretetre. A liturgiában e szeretet látható kifejezése a szolgálatot végző papok békecsókja, mely egykor természetesen a hívők között is szokásban volt. E szeretet nélkül a liturgia nem folytatódhat.

A szeretetre való felhívás után hangzik el a *Hitvallás*. A "Hiszekegy" elmondását vagy eléneklését hagyományosan hangos fel-szólítás vezet be:

Az ajtókat, az ajtókat! Bölcsességben figyeljünk!

A felszólítás a templom bejárati ajtóira vonatkozik, és nem az ikonosztázió ajtóira, mint egyesek vélik, és arra figyelmeztet, hogy minden katekumennek és az áldozásban nem részesülőnek el kell távoznia, ezután pedig már senki sem léphet be és senki sem hagyhatja el a liturgikus közösséget.

E felszólítás történeti indoka nem csak az volt, hogy a rendet biztosítsa a templomban, hanem az, hogy a Hitvallást csak azok mond-hassák el, akik ezt ünnepélyesen elmondták megkeresztelkedésük alkalmával, és továbbra is megvallották az Egyház életén belül.

A Hitvallásnak az elmondása a Szent Liturgia során azt jelenti, hogy az Egyház egyes tagjai hivatalosan elismerik és elfogadják saját keresztségüket, bérmálásukat és Krisztus Testéhez való tartozásukat. A Hiszekegy elmondása - a hozzá nagyon hasonló, áldozás előtti hitvallás kivételével - az egyetlen olyan rész a Szent Liturgiában, ahol egyes szám első személy használatos. A liturgia során a közösség végig többes szám első személyben imádkozik. Csak ezen a ponton szól minden személy vallomása önmagáért, személyes hitéért: *hiszek...*

Egyetlen személy sem tud hinni a másik helyett. Mindenkinek saját hitét kell képviselnie. Az a személy, aki hisz Istenben, Krisztusban, a Szent Lélekben, az Egyházban, a keresztségben, az örök életben, egyszerűen az a személy, aki megvallja és elfogadja a keresztségben megvalósult tagságát az Egyházban, jogosult arra, hogy részt vegyen a Szent Liturgiában. Az, aki ezt nem tudja megtenni, nem tud részt venni benne. Egyszerűen nem lehet képes rá, mivel ez a sajátos hit egyben sajátos követelmény az Orthodox Egyházhoz való tartozás és a Szent Liturgiában való részvétel szempontjából. E hit nélkül a liturgia folyamata nem mehet tovább. Általa - hivatalos elismerése révén a Hiszekegy eléneklésével vagy elmondásával - a liturgikus cselekmény folytatódhat.

Szokásban van, hogy a papság "legyezi" az eucharisztikus adományokat a Hiszekegy éneklése alatt. Ez a legyezés eredetileg tiszteletadás volt a földi császár iránt a bizánci korszakban, ami az idők során részévé vált az egyház liturgiájának, és a Mennyei Király Jelenléteivel szembeni tiszteletet fejezte ki Népe körében, nevezetesen az Evangéliumos Könyv és az Eucharisztikus Adományok iránt. (Vannak egyházak, ahol a ministránsok különleges liturgikus legyezőket, "ripidionokat" visznek magukkal, valahányszor kiteszik vagy körbeviszik az Evangéliumos Könyvet és az Eucharisztikus Adományokat.)

Az eucharisztikus kánon: az anafora

Ezzel veszi kezdetét a Szent Liturgiának az a része, melyet *eucharisztikus kánonnak*, más néven *anaforának*, azaz "felemelésnek, felmutatásnak" nevezünk. Ez az a pillanat, amikor az oltárra felajánlasként odahelyezett kenyér és bor adománya felemeltetik az oltárról Isten, az Atya felé és isteni megszentelésben részesül a Szent Lélek által, aki leszáll, hogy az adományokat Krisztus valóságos Testévé és Vérévé tegye.

Az eucharisztikus kánon alapvető mintája az ószövetségi hűsvéti szertartás, amely most teljességre és tökéletességre jut Istennek az emberrel kötött új és örökké tartó szövetségében, melyet Jézus Krisztus, a Messiás, "a mi hűsvéti bárányunk" művén és személyén keresztül vitt végbe, aki "már megáldoztatott" (I. Kor. 5.7). Az eucharisztikus anafora ezekkel a szavakkal kezdődik:

Álljunk illendően, álljunk félelemmel! Figyeljünk, hogy a Szent Áldozatot békességben felajánljuk.

Mire a nép így válaszol:

A békesség irgalmát, a dicséret áldozatát.

A *Szent Áldozat* maga Krisztus, Istennek Fia, aki Emberfiává lett, hogy felajánlja magát az Atyának a világ életéért. Jézus önmaga a tökéletes és egyedüli *békeáldozat*, mely elhozza Isten kiengesztelő irgalmát. Kétségkívül ez az értelme "a békesség irgalma" kifejezésnek, mely a legkülönbözőbb nyelvekben zavart okoz a hívőknek a liturgikus év során.

Jézus nemcsak a tökéletes békeáldozat, hanem *a dicséret egyedül hivatott áldozata*, amelyet ember Istennek felajánlhat. Nincs semmi olyan az emberben, ami Isten könyörületességéhez fogható lenne. Nincs semmi olyan, amivel az ember méltó módon fejezhetné ki háláját és dicséretét Teremtője iránt. Ez akkor is így lenne, ha az ember büntelen volna. Így Isten maga készíti el az ember számára azt, ami az ember legtökéletesebb dicséreti áldozata lesz. Istennek Fia valódi emberré válik azért, hogy az ember ne a saját természetéből mutathasson fel egy olyan valakit, aki maradéktalanul illő Isten szentségéhez és könyörületességéhez. Ez ismét csak Krisztus, a *dicséret áldozata*.

Krisztus tehát mindent véghez vitt, mindent valóra váltott. Őbenne az Ószövetség egész áldozati rendszere -- az ember egyetemes törekvésének a szimbóluma arra, hogy Istenhez méltóvá váljék -- elérte beteljesedését. Minden lehetséges felajánlás testet öltött és elvégeztetett Krisztus felajánlásában a Kereszten, Ő a felajánlás a békéért, az engesztelésért, a bűnbocsánatért. Ő a könyörgés, a hálaadás és a dicséret áldozata. Őbenne bocsánatot nyer az ember minden bűne és tisztátalansága. Őbenne teljesül be az ember minden pozitív törekvése. Őbenne,

és egyedül benne vezet minden emberi út Istenhez, és minden isteni út az emberhez, mely az egy Szent Áldozásban ölt testet. Egyedül "általa van szabad utunk... egy Lélekben az Atyához". (Ef. 2.18)

A pap ezek után Pál apostolnak a Szent Háromságot megvalló áldásával fordul a hívőkhöz. Ez voltaképpen az egyszerű ószövetségi *békesség* (salom) üdvözlés nagy gonddal összeállított keresztény formája:

A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, és az Isten Atya szeretete, és a Szent Lélek közössége legyen tivéletek, mindnyájatokkal. (II. Kor. 13.13)

A nép így válaszol:

És a te lelkeddel.

Krisztus *kegyelme* az első. Ez a kegyelem foglalja magában az Isten *szeretetének* teljességét és a Szent Lélek *közösségét*. A pap felkínálja Isten népének a Szent Háromság legbenső életének e bőségesen kiáradó teljességét. Ők pedig válaszimájukban azt kívánják, hogy a pap lelkében is legyen "Istennek ez a teljessége".

Az eucharisztikus párbeszéd folytatódik:

Emeljük föl szívünket!

Fölemeljük az Úrhoz.

Adjunk hálát az Úrnak!

Méltó és igazságos imádni az Atyát, a Fiút és a Szent Lelket: az egylényegű és oszthatatlan Háromságot.

(Meg kell jegyezni, hogy a nép *Méltó és igazságos* válaszában a fenti bővebb formája csak a szláv tradíciójú egyházakban használatos, más egyházaknál ez a pár szavas, egyszerűbb és korábbi forma van használatban.)

Amikor az ember Krisztusban fölemeli az eucharisztikus adományokat, szívét is fölemeli. A Bibliában a *szív* az ember egész létére, életére utal. Az anaforában így az egész ember abba a világba emelkedik föl, ahol most Krisztus ül, az Atya Isten jobbán:

Ha tehát feltámadtatok a Krisztussal, azokat keressétek, amik odafenn vannak, ahol a Krisztus van, aki az isten jobbán ül. Az odafenn valókkal törődjétek, ne a földiekkel. Mert meghaltatok, és a ti életek el van rejtve a Krisztussal együtt az Istenben. (Kol. 3.1-3)

Az ember a *hálaadáson* keresztül emelkedik föl Istenhez. Az *eucharisztia* görögül hálaadást jelent. Kiváltképp az eucharisztikus Szent Liturgia fejezi ki az emberi szív fölemelkedését és hálaadását Isten iránt mindazért, amit az emberért és a világért tett Krisztus és a Szent Lélek által: a teremtésért, az üdvösségért, az örök megdicsőülésért.

Az emberi ösbűn minden bajnak, romlásnak és az ebből következő halálnak az, eredete, abban rejlik, hogy az ember nem volt képes hálát adni Istennek. Az Istennel, és Őbenne az egész teremtéssel való közösség helyreállítása Krisztusban felajánlott hálaadással történik. Jézus az egyetlen, Isten felé valóban hálás, alázatos és engedelmes ember. Őbenne, mint Isten egyetlen Szeretett Fiában, az egyetlen tökéletes Ádamban, minden ember fölemelheti a szívét, és hálát adhat az Úrnak:

Mert egy az Isten, egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus, aki váltságul adta önmagát mindenkiért tanúbizonyságként a maga idejében (I. Tim. 2.5-6)

Az Úrhoz felemelt szívvel, az Istennek szóló hálaadással az eucharisztikus kánon így folytatódik:

Méltó és igazságos Téged magasztalni, Téged áldani, Téged dicsérni, Néked hálát adni, Néked hódolni Országos minden helyén; mert Te vagy a kimondhatatlan, felfoghatatlan, láthatatlan, elérhetetlen, örökké való és változtathatatlan Isten, Te és a Te egyszülött Fiad és a Te Szent Lelked. Te a nemlétből hoztál létre bennünket, és amikor elestünk újra fölemeltél minket, és meg nem szüntél mindeneket cselekedni, amíg a mennyekbe föl nem vezettél bennünket, és az eljövendő Országodat nem ajándékoztad nekünk. Mindezekért hálát adunk Néked és a Te egyszülött Fiadnak, és a Te Szent Lelkednek, mindenért, amit tudunk vagy nem tudunk, a velünk nyilván vagy titkon cselekedett jótéteményekért. Hálát adunk Néked ezért a Liturgiáért, amelyet kezeinkből elfogadni kegyeskedtél, bár Előtted arkangyalok ezrei és angyalok miriádjai. a hatszárnyú, sokszemű, lebegő, szárnyas Kerubok és Szeráfok állnak, győzelmi éneket énekelve, kiáltva, harsogva és mondva:

Szent, szent, Szent az Úr Szavaoth! Megtelt az ég és a föld a Te dicsőségeddel! Oszanna a magasságban! Áldott, aki az Úr nevében jó! Oszanna a magasságban!

Ebben a pillanatban az ember hálaadása Istennek, az Atyának mindazért, amit Krisztus és a Lélek által tett, a Szent Liturgia keretében a csúcspontjához ér. Az ember minden dologról megemlékezik Istenben, és hálás Teremtője iránt. Megemlékezése és hálaadása által Isten Országának valóságos jelenlétébe kerül, az Atya Trónja elé, hogy az angyali karral együtt énekelje a *Háromszorszent* éneket (Ezs. 6.1-5).

Krisztus és a Szent Lélek által a hit embere lélekben Urához költözik. E világ korlátjai megszűnnek a Krisztusra, az üdvösség beteljesítőjére való hálás megemlékezés által. Ily módon az eucharisztikus ima középpontjába már az az Egyetlen Ember és az az egyetlen este kerül, melynek során Istennek Fia eledelként adta oda magát a hívőkért, áldozati felajánlasként a világ életéért:

Ezekkel a boldog Hatalmakkal együtt, embereket szerető Uralkodónk, mi is kiáltjuk és mondjuk: Szent és szentséges vagy Te, és a Te egyszülött Fiad, és a Te Szent Lelked. Szent és szentséges vagy, és felséges a Te dicsőséged, aki úgy szeretted a Te világot, hogy a Te egyszülött Fiadat adtad, hogy senki, aki Őbenne hisz, el

nem vesszen, hanem örök élete legyen. Aki viszont eljövén és minden rólunk való gondoskodást teljesítvén, azon az éjszakán, amelyen átadatott -- vagy inkább saját maga adta át magát a világ életéért -- szent, szeplőtlen és legtisztább kezeibe véve a kenyeret, hálát adván, megáldván, megszentelvén és megtörvén azt, szent tanítványainak és apostolainak adta, mondván:

“Vegyétek, egyétek; ez az Én Testem, amely érettek megtöretik a bűnöknek bocsánatára.” Hasonlóképpen a kelyhet is, miután megvacsorált, mondván:

“Igyatok ebből mindnyájan; ez az Én Vérem, az Új Szövetség Vére, amely érettek és sokakért kionttatik a bűnöknek bocsánatára.”

Megemlékezzvén tehát arról az üdvözítő parancsolatról és mindenről, ami érettiünk történt -- a keresztfáról, a sírról, a harmadnapi feltámadásról, a mennybemenetelről, a jobbon való ülésről, a második és dicsőséges újra eljövételről.

Tieidet a Tiedből Néked ajánlva fel mindenestől és mindenekért.

Amikor a pap ezekhez az utolsó szavakhoz ér -- melyek azt hirdetik, hogy mindaz, amit az Atyának felajánlunk már az Övé, hiszen minden teremtmény, az egész teremtés az Övé, Egyszülött Fiával és a Szent Lélekkel együtt, akik teremtetlenek és isteniek -- az eucharisztikus adományokat az ég felé emeli. Ezzel azt jelzi, hogy a hívő keresztények Urukkal együtt felemeltettek Isten Országába.

Mert nem emberkéz alkotta szentélybe, az igazi képmásába ment be Krisztus, hanem magába a mennybe, hogy most megjelenjen az Isten színe előtt értünk... az ő akarata szentelt meg minket Jézus Krisztus testének feláldozása által egyszer s mindenkorra. Minden pap naponként szolgálatba áll, és sokszor mutatja be ugyanazokat az áldozatokat, amelyek sohasem képesek bűnököt eltörölni. Ő ellenben, miután egyetlen áldozatot mutatott be a bűnökért, örökre az Isten jobbára ült, és ott várja, hogy ellenségei zsámolyul vettessenek lába alá. Mert egyetlen áldozattal örökre tökéletessé tette a megszenteltek. (Zsid. 9.24-10.14)

Menny és föld most egygyé forr és megtelik Isten dicsőségével. Elmúlt korok és még eljövendő korok egygyé válnak. Az éjszaka, a vacsora, a keresztfá, a sír, a harmadnapi feltámadás, a mennybemenetel, a második és dicsőséges újra eljövétel... mind egygyé olvad a Szent Liturgia eucharisztikus pillanatában. Az ember olyan szent közösségbe kerül Istennel, mely “nem e világból való”. Idő és tér mindenféle korlátja végképp át van törve. A megosztottság minden fala végleg le van bontva. Az ember bűnei Krisztusban bocsánatot nyertek, minden tisztátalansága le van mosva, romlása helyre van állítva. Halandó természete visszakapta halhatatlanságát Istenben. Teremtett emberi mivolta betelt a Szentséges Háromság teremtetlen Istenségével.

Immár az marad hátra, hogy mindez a Szent Lélek lehívása révén megpecsételődjék.

A Szent Lélek lehívása (epiklézis)

Miután a Szent Liturgiát végző pap felajánlotta az Atya Istennek az eucharisztikus adományokat. azért imádkozik. hogy a Szent Lélek szálljon le azokra és az egész népre. és tegye az Úr Jézus Krisztus emlékére felajánlott kenyeret és bort az Ő “drága Testévé” és “drága vérévé”.

A Szent Lélek alászállásáért mondott könyörgés orthodox felfogás szerint elengedhetetlen részét képezi a Szent Liturgiának. *Epiklézisnek* nevezzük, ami a Szent Lélek *lehívására* vagy *megszólítására* utal.

Az Orthodox Egyház azt vallja és imájában is kifejezésre juttatja, hogy a Szent Lélek “mindenütt jelen van és mindeneket betölt”. A Szent Lélek alászállásáért mondott könyörgés a Szent Liturgia keretében annak az ünnepélyes megerősítése. hogy az életben mindaz ami pozitív és ami jó, Isten Lelke által megy végbe. A teremtés, az üdvösség, az örök megdicsőülés, Istennek egész műve, mellyel létrehozta és üdvözíti a világot a Szent Lélek hatalmával megy végbe. Ő az, aki Jézusban lakozott és Krisztussá tette őt. Ő az, akinek a révén Krisztus testet öltött Szűz Máriától. Ő az, aki ártatlan Áldozatként vezette Krisztust a kereszthez, és aki feltámasztotta halottaiból, mint diadalmas Győztest.

Ő az, aki biztosítja Isten együtt lakását az emberrel az Egyház Szent Eucharisziájában és az eljövendő Ország életében:

Újra felajánljuk Néked ezt az eszmei és vértelen áldozatot, és kériünk, és könyörgünk, és esedezünk: bocsásd le ránk és ezekre az Előtted fekvő drága Adományokra a Te Szent Lelkedet.

És tedd ezt a kenyeret Krisztusod drága testévé.

Ami pedig ebben a kehelyben van Krisztusod drága Vérévé.

Átváltoztatván a Te Szent Lelkiddel.

Hogy a benne részesülőknek szolgáljon lelkiük megtisztulására, bűneik bocsánatára, Szent Lelkiddel való közösségre, a Mennyek országának teljességére, a hozzád való bizodalomukra ne pedig ítéletükre vagy kárhozatukra.

A szláv hagyományt követő Orthodox Egyházakban a *Harmadik Órának* az imáját teszik hozzá az epiklézishez. Ez az ima arra kéri az Urat, hogy küldje le Szent Lelkét az Egyházra, ugyanúgy, ahogyan Pünkösöd ünnepén. “a harmadik órában” szent apostolaira és tanítványaira leküldte. Ez az ima azért került be a Szent

Liturgiába, hogy hangsúlyt kapjon a Szent Lélek szerepének a szükségessége a Liturgia szentségi cselekedetében, és annak megerősítésére, hogy a Szent Lélek különleges közreműködése nélkül végső soron semmi sem vihető végbe Krisztusban.

A megemlékezések

A Szent Eucharisziát Krisztus emlékére ajánljuk fel. "Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre." Miközben megemlékezünk Krisztusról, és benne és általa mindent fölajánlunk Istennek, az Egyház betelik a Szent Lélek jelenlétével. A Szent Liturgia során a Szent Lélek bocsáttatik le ránk és az Isten "előtt fekvő drága Adományokra". Mindent betölt Isten Országá. Isten Országában semmi sincs elfelejtve. Minden emlékezetben van tartva és ennélfogva minden él. Ezért, a Szent Liturgiának ebben a pillanatában a hívő keresztények Krisztusra emlékezve minden emberről és minden dologról megemlékeznek Őbenne, kiváltképpen Krisztus Anyjáról, a Szent Szűzről és minden szentekről.

Ezen a ponton fontos hangsúlyozni azt, hogy a Szent Liturgia Krisztusnak a népéért véghezvitt egyetlen üdvözítő cselekedetének a valóságos jelenléte és ereje, különféle alkotóelemein és sajátos megnyilvánulásain keresztül, ezért mindig mindazokért bemutatásra kerül, akiknek szükségük van az üdvösségre. A liturgikus áldozat így nemcsak Szűz Máriáért és a szentekért kerül felajánlásra, hanem az egész Egyházért, sőt Isten egész, teremtett világegyeteméért:

Felajánljuk még ezt az eszmei szolgálatot a hitben elpihent ösatyákért, atyákért, patriarchákért, prófétákért, apostolokért, hírhirdetőkért, evangélistákért, vértanúkért, hitvallókért, önmegtartóztatókért és minden, hitben elhunyt lélekért.

Kiváltképpen szentséges, tisztaságos, fölöttébb áldott, dicsőséges Nagyasszonyunkért, Istennek Szülőjéért és Örökszűz Máriáért.

Mialatt a kórus a Szent Szűzhöz énekel, ami az egyházi év folyamán több változatban hangzik el az adott ünnep és ünnepi időszak mondanivalójának megfelelően, a pap megtömjénezi a megszentelt adományokat, és arra kéri Istent, hogy emlékezzék meg Keresztelő Jánosról, az adott nap szentjeiről, az elhunyt hívőkről. az egész Egyházzal és az egész világról. Majd a templom megyéspüspökéről történik megemlékezés, amely után a hívő nép ezekkel a szavakkal foglalja össze minden megemlékezését:

És mindnyájunkról és mindenekről.

Ezután következnek a megemlékezések a városról, amelyben lakunk, az országról, az úton levőkről, a betegekről, a szenvedőkről, a foglyokról, az Egyház jötevőiről, azokról akik a "szegényeket gyámolítják". Ezen a ponton van lehetőség arra, hogy név szerinti megemlékezés történjék mindazokért a hívőkért, akik most Isten különleges irgalmára szorulnak.

Szent Vazul liturgiájában, mely általában véve sokkal hosszabb és részletesebb, mint Aranyszájú Szent Jánosé, igen sajátos és sokféle megemlékezést találunk, melyek több, mint három oldalt tesznek ki a szertartáskönyvben.

Jó, ha újra emlékeztünkbe idézzük azt a tényt, hogy az Orthodox Egyházban a megemlékezésnek, és különösen az Istenről és az Isten által történt megemlékezésnek különleges jelentősége van. Az orthodox hit tanítása szerint, amely mind a Bibliában, mind a Liturgiában kifejezésre jut, az isteni megemlékezés egyenlő a dicsőséggel és az étellel, míg az Istentől való elfeledettség állapota a romlással és a halállal. Krisztusban Isten megemlékezik az emberről és a világról. Krisztusra emlékezve az ember Istenre és Országára emlékezik. Ily módon a Szent Liturgia keretében történő megemlékezések önmagukban az élő közösség egy formáját alkotják a menny és a föld között.

A Miatyánk

A Szent Liturgia megemlékezéseit követően azért imádkozunk, hogy "egy szájjal és egy szívvel dicsérjük és magasztaljuk" Isten nevét. Majd a pap és a hívők "a mi nagy Istenünk és Üdvöztőnk Jézus Krisztus irgalmát" kívánják egymásnak. Ezután újra ekténia következik, melyben először megemlékezünk "minden szentekről", majd azért könyörgünk Istenhez, hogy miután elfogadta az eucharisztikus adományokat "szent, mennyei és eszmei Oltárára kellemes lelki illat gyanánt, bocsássa le reánk isteni kegyelmét és a Szent Lélek ajándékát".

Az ekténiát "a hitnek egységéért és a Szent Lélek közösségért" szóló kérés fejezi be, melyben a hívők "egész életüket Krisztus Istennek ajánlják", és azt kérik, hogy "bizalommal, elítéltetés nélkül bátorkodhassanak a mennyei Istent Atyának nevezni és mondani:

Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy... "

Az Ószövetségben Isten népe még nem, mert a meghitt Atya névvel fordulni Istenhez imájában. Csak Krisztusban Krisztus miatt nyerhet az ember ilyen bátorságot. Tulajdonképpen csak keresztények mondhatják az *Úr Imáját*, melyre Isten Fia tanította meg őket. Csak azok képesek a Mindenható és Magasságos Istent

Atyjukként szólítani, akik Krisztussal együtt meghaltak és feltámadtak a keresztségben és hatalmat kaptak arra, hogy a Szent Lélek által a bérmlásban Isten fiaivá legyenek (Jn. 1.12: Mt. 6, 9: Róm. 8.14: Gal. 4.4). A korai Egyházban a keresztyényeket csak azután tanították meg az Úr Imájára, miután Krisztus tagjaivá váltak a keresztség és a bérmlás szentségében.

A hívők, akik Isten gyermekeivé váltak Krisztusban és a Lélekben, közvetlenül mielőtt a Szent Áldozáshoz járulnának "bűneik bocsánatára, vétkeik elengedésére, a Szent Lélekkel való közösségre, a Mennyek Országának örökségére", élnek azzal az adományukkal, hogy Isten fiai lehetnek a Megváltóban. Úgy merhetnek imádkozni Istenhez, mint saját Atyjukhoz.

Az Áldozás

A *Miatyánk* után Isten gyermekei a szentáldozásban részesülnek. A pap ismét Krisztus *békességével* áldja meg a hívőket, majd lehajtott fővel imádkozik önmagáért és értük a szentáldozásban való méltó részesedésért. Kéri, hogy maga Krisztus jöjjön el, és Ő adja át Testét és Véré:

Figyelj reánk, Urunk, Jézus Krisztus Istenünk, a Te szent hajlékodból és a Te Országod dicsőséges trónjáról, és jöjj, hogy megszentelj minket, aki fönt együtt ülsz az Atyával, és itt láthatatlanul velünk is együtt vagy. És méltass minket arra, hogy hatalmas kezeddal átadd nekünk a Te szeplőtelen Testedet és drága Véredet, és miáltalunk a Te egész népednek.

A pap fölemeli a Szent Amnoszt, a Barányt, és fennhangon mondja:

Szentségek a szenteknek!

A nép azonban így válaszol:

Egy a szent, egy az Úr: Jézus Krisztus, az Atya Isten dicsőségére. Amin.

A pap ezután négy részre töri a Szent Barányt, ahogy azt a *proszkomidia* során már előkészítette. A Jézust jelző "IC" részt a kehelybe teszi, majd forró vizet önt hozzá, amely a Feltámadott, élő Krisztust szimbolizálja, akinek teste és lelke egyesül és teljes a Szent Lélekkel Isten Országának megdicsőült életében.

Először a papság áldozik a Szent Barány "XC" részéből és a kehelyből. A papok áldozása alatt a kórus az áldozási éneket, a "kinonokont" énekli, amely mindig az ünnep tartalmához igazodik. Ilyenkor más, az ünnephez illő énekek is elhangzanak, különösen, ha a papság áldozása hosszabb időt vesz igénybe.

A hívők kis kanál segítségével részesülnek a szentáldozásban, a kenyér, a Barány "NI KA" részeiből és a kehelyből. A hívők áldozása mindig az aznapi liturgián felajánlásra került és megszentelt

adományokból történik, azaz sohasem korábban megszentelt, "félretett" szentségekből. Ahogy korábban is láttuk, mindazok, akik a keresztség és a bérmlás szentsége révén az egyház tagjaivá váltak, beleértve a csecsemőket, kisgyermeket, részesülhetnek a szentáldozásban.

A hívők áldozása alatt a nép így énekel:

Krisztus Testét vegyétek, a halhatatlan Forrást ízleljétek.

A szentáldozás előtt mindnyájan közös imát mondanak. Ezzel az imával ki-ki személyes elkötelezettségéről tesz tanúságot Krisztus mellett, megvallja hitét Őbenne és egyházának szent titkaiban:

Hiszem, Uram, és vallom, hogy valóban Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia, aki eljöttél a világra, hogy a bűnösöket üdvözítsd, akik között első én vagyok (vö. 1Tim 1,15). Hiszem még, hogy ez maga a Te szeplőtelen Tested, és ez maga a Te drága Véred. Könyörgök tehát Hozzád, irgalmazd nékem, és bocsásd meg szándékos és szándéktalan vétkezéseimet, amelyeket! szóval, cselekedettel, tudattal vagy öntudatlanul követtem el, és méltass engem arra, hogy elítéltetés nélkül részesüljek a Te legtisztább Titkaidban, a bűnök bocsánatára és az örök életre. Amin.

A Te Titkos Vacsorádnak részesévé fogadj ma engem, Istennek Fia, mert nem mondom el ellenségeidnek a titkot, sem csókot nem adok Néked mint Júdás, hanem mint ama lator vallom Tenéked:

Emlékezz meg rólam, Uram, a Te Országodban.

A Te szent Titkaidban való részesülés ne legyen, Uram, elítéltésemre és kárhozatomra, hanem lelkem és testem meggyógyulására.

Bizonyos helyi egyházakban az is szokásban van, hogy a szent-áldozást követően a hívők kenyeret (proszfórát) és bort vesznek magukhoz. Ez testi segítséget, táplálékot jelent a Szent Adományok elfogyasztása és az azt megelőző böjt után.

A hálaadás

A hívők áldozása után a pap áldást oszt:

Üdvözítsd, Isten, a Te népedet, és áldd meg a Te örökségedet.

A nép ezzel az énekkel válaszol:

Láttuk az igazi Világosságot, befogadtuk a Memyei Lelket, megláltuk az igazi hitet, hódolva az oszthatatlan Háromságnak, mert Az üdvözített minket.

A pap ezután a nép felé fordul és a kehellyel, melyben még benne vannak a szent adományok, megáldja őket, majd átviszi az előkészületi asztalra, ahol a legfiatalabb pap elfogyasztja azokat. A megszentelt adományok átvitele közben a nép így énekel:

Teljének meg ajkaink a Te dicséreteddel, Urunk, hogy énekeljük a Te dicsőségedet, mert méltattál minket arra, hogy részesüljünk a Te szent, isteni, halhatatlan és életet adó Titkaidban. Erősíts meg minket a Te szentségedben, hogy egész napon át s Te igazságodat tanuljuk. Allilua, Allilua, Allilua.

Hálaadó ének és könyörgés következik, melyben a hívők hálát adnak azért, hogy az Úr "mennyei és életet adó Titkaiban" részesítette őket, imádkoznak, hogy "az egész nap tökéletes, szent, békességes és büntelen" legyen, és az "embereket szerető Uralkodó mennyei és halhatatlan Titkaiban" való részesedés "igazgassa útjukat, erősítse meg mindnyájukat az Ő félelmében, őrizze meg életüket, tegye biztossá lépeseiket".

A szentáldozást követő énekek és imák, akárcsak a Szent Liturgia egésze, feltételezi, hogy az egyház tagjai részt vesznek az eucharisztikus adományokban, részesülnek Krisztus Testéből és Véréből. A felajánlás (anafora), a Szent Lélek lehívása (epiklézis), a megemlékezések, a Miatyánk és maga az áldozás mind feltételezi a hívők tevékeny részvételét.

Az orthodox egyház liturgiájának szövegei tehát egyértelműen azt foglalják magukban, hogy a szentáldozásban való részvétel mind a liturgiának, mind a keresztyének életének rendszeres és szerves része. Az áldozás nem különleges napokra, ünnepekre korlátozódik, hanem imádsággal és buzgón kell részt venni benne valahányszor a Szent Liturgia bemutatásra kerül.

Előfordul, hogy az egyház nem minden tagja van felkészülve arra, hogy szentáldozáshoz járuljon. A jelenlegi életkörülményekre és arra való tekintettel, hogy ma igen sokan csak névleg keresztyének, ez gyakran várható is. Mégis, bárhogya is áll a dolog, minden kétséget vagy fenntartást kizárva újra és újra hangsúlyozni kell, hogy az orthodox egyház szent liturgiájának imái, énekei és cselekedetei az egész hívő nép tevékeny részvételét tételezik fel a szentáldozásban, és a Krisztus Szent Titkaitól való távolmaradás megfosztja a liturgiát alapvető jelentőségétől és céljától.

Áldás és elbocsátás

A Szent Adományokban való részesedést követő hálaadás után a pap így fordul a hívőkhöz:

Békességben távozzunk!

Mire a nép ezt válaszolja:

Az Úr nevében.

Befejező ima következik a templom közepén, vagy Krisztus ikonja előtt, melyet *amvon* (ambo) *mögötti imának* neveznek, és amelyben a pap Isten áldását és békéjét kéri az egész népre, az egyházra és a világra. Az imában a hívőkkel együtt tanúságot tesz arról, hogy – Jakab apostol szavai szerint – "minden jóságos adomány és minden tökéletes ajándék felülről száll alá, a világosság Atyjától" (1,17). Az imát követően, mely "dicsőséget, hálát és hódolatot zeng" Istennek, a nép háromszor énekl:

Legyen áldott az Úr neve, mostantól és mindörökké.

Ezután a nép felé adott papi áldás és egyben köszöntés következik, majd a dicsőség adás "Krisztus Istenünknek, a mi Reménységünknek", és végül a Szent Liturgia "elbocsátó áldása".

A befejező liturgikus áldás Krisztus áldása. Vasárnap, az Úr Napján mindig a "halottaiból feltámadottra" való megemlékezéssel kezdődik. Más napokon a megemlékezés az Úr személyének és művének az adott ünnepet méltató jelentőségére utal. Az elbocsátó áldásban a pap az "embereket szerető Krisztus irgalmát és üdvözítését" kéri a jelenlévőkre, Isten Szülőjének, Örökszűz Máriának és az adott napon ünnepelt szenteknek közbenjárásai által, valamint a szent főpapnak, akinek liturgiáját végezte és a helyi közösségben különösen tisztelt szenteknek könyörgései által.

Az elbocsátó áldás után a pap csókra nyújtja a keresztet és abból a kenyérből oszt darabkákat a hívőknek, melyből az előkészület során az eucharisztia szánt részt kivágta. Ennek a kenyérnek az eredeti neve *antidoron*, mely szó szerint "adományok helyett valót" jelent, mivel eredetileg csak azok kapták, akik nem részesültek szentáldozásban a liturgia során. Ma már gyakorlatilag mindenki kap ebből a kenyérből, sőt a távollévőknek is szokás belőle vinni.

A Szent Liturgia *elbocsátása* ugyanolyan liturgikus és szentségi jelleggel bír, mint a kezdő áldás. Ez a liturgia menetének befejező mérföldköve. A liturgikus közösségből való elbocsátással Isten Népe arra kap ösztönzést, hogy térjen vissza békességben a világba, tegyen tanúságot Isten Országáról, melynek az egyház liturgiája során részesévé vált. Vigye magával mindazt, amit látott, hallott és megtapasztalt az egyházon belül, tegye élővé saját személyes életében ennek a világnak a keretei között. Csak ily módon juthat el az egyházon túlra, az emberek életébe Isten Országának a valósága és ereje, mely "nem ebből a világból való".

Azok, akik látták az Igazi Világosságot, akik befogadták a Mennyei Lelket, akik megtalálták az Igazi Hitet az egyház liturgiájában, akik részesedtek Krisztus szent, isteni, halhatatlan és életet adó titkaiban, hivatottá válnak arra, hogy ugyanazt hirdessék, ugyanarról tegyenek tanúságot, amiről az apostolok és minden korban, minden nemzedék során minden igaz keresztény. Isten Egyháza és Isteni Liturgiája létének ez a valódi értelme.

Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit megfigyeltünk, amit kezünkkel is megtapintottunk, azt hirdetjük az élet ígéjéről.

Mert megjelent az élet, mi pedig láttuk, és bizonyosságot teszünk róla, és ezért hirdetjük nektek is az örök életet, amely azelőtt az Atyánál volt, most pedig megjelent nekünk.

Ami tehát láttunk és hallottunk, azt hirdetjük nektek is, hogy nektek is közösségetek legyen velünk: a mi közösségünk pedig közösség az Atyával és az ő Fiával, a Jézus Krisztussal. Ezt azért írjuk meg nektek, hogy örömünk teljes legyen. (1Jn 1,1-4)